

PREŠOVSKÁ UNIVERZITA V PREŠOVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ČLENSTVO V DOBROVOĽNÍCKEJ ORGANIZÁCII
A ZMENA OSOBNEJ A SOCIÁLNEJ IDENTITY MLADÝCH
ĽUDÍ

Diplomová práca

PREŠOVSKÁ UNIVERZITA V PREŠOVE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Inštitút psychológie

ČLENSTVO V DOBROVOĽNÍCKEJ ORGANIZÁCII
A ZMENA OSOBNEJ A SOCIÁLNEJ IDENTITY MLADÝCH
ĽUDÍ

Diplomová práca

Študijný program:

Psychológia

Číslo a názov študijného odboru:

3.1.9 psychológia

Vedúci diplomovej práce:

Mgr. Peter Babinčák, PhD.

Prešov 2010

Bc. Diana Dombrovská

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu vypracovala samostatne na základe svojich vedomostí a s použitím uvedenej literatúry.

Prešov, 16.4. 2010

PodĎakovanie

Ďakujem vedúcemu bakalárskej práce, Mgr. Petrovi Babinčákovi, PhD., za odbornú pomoc pri vypracovaní diplomovej práce a za zaškolenie do používania metodiky IDEX. V ďalšom rade moje poďakovanie patrí členom dobrovoľníckych organizácii za ich ochotu a trpezlivosť pri vyplňaní dotazníka.

Prešov, 16.4. 2009

Diana Dombrovská

ABSTRAKT

DOMBROVSKÁ, Diana. *Členstvo v dobrovoľníckej organizácii a zmena osobnej a sociálnej identity mladých ľudí* [magisterská práca]. Prešovská univerzita v Prešove (Prešov, Slovensko). Filozofická fakulta. Inštitút psychológie. Školiteľ: Mgr. Peter Babinčák, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: magister. Prešov: FF PU, 2010. 109 s.

Diplomová práca sa venuje problematike štruktúry identity mladých ľudí v závislosti od dĺžky členstva v dobrovoľníckej organizácii. Zahŕňa poznatky o teóriách identity, charakteristikách mladých ľudí – adolescentov, podstate a typoch dobrovoľníctva. Ďalej obsahuje vedomosti o znakoch a funkciách sociálnych skupín, ktoré dobrovoľnícka organizácia plní. Poskytuje prehľad predchádzajúcich výskumov uskutočnených na tému dobrovoľníctva s výsledkami o prínose pre samotného dobrovoľníka. Cieľom práce bolo prostredníctvom metodiky IDEX na zisťovanie štruktúry identity od Weinreicha identifikovať pre dobrovoľníkov dôležité výroky. Okrem toho bola zameraná na porovnanie skupiny začínajúcich dobrovoľníkov so skúsenými dobrovoľníkmi a odhalenie možných rozdielov v preferencii výrokov, ktoré reprezentujú určité hodnoty a v ukazovateľoch identity. Výsledky výskumu nepoukazujú na významné rozdiely v miere preferencie výrokov. Nájdenej bolo niekoľko rozdielov v identifikačných vzorcoch, teda v každom ukazovateli identity vo vzťahu k predstaviteľom súvisiacich s dobrovoľníctvom, ideálnemu obrazu seba, obdivovanej osobe a nadriadenému. Na základe týchto zistení je možné usudzovať, že dĺžka pôsobenia v dobrovoľníckej organizácii sa podieľa na formovaní identity mladých ľudí. Identifikované rozdiely síce nevypovedajú o dobrovoľníckej činnosti ako o jedinom rozhodujúcom faktore vplývajúcom na ich identitu, jeho podiel na rozvoji štruktúry identity je však preukázateľný.

Kľúčové slová: dobrovoľníctvo, identita, mladí ľudia, sociálna skupina.

ABSTRACT

DOMBROVSKÁ, Diana. *Membership in volunteer organisation and the change of personal and social identity of young people* [Magister thesis]. Prešov university in Prešov (Prešov, Slovakia). Faculty of Arts. Institute of Psychology. Supervisor: Mgr. Peter Babinčák, PhD. Degree of qualification: Magister. Prešov : FF PU, 2010. 109 s.

Diploma work is dedicated to a problem of the structure of identity of young people in dependence from the length of membership in volunteer organisation. The work includes knowledge about the theories of identity, characteristics of young people – adolescents, basis and types of volunteers. Furthermore, it contains knowledge about the attributes and functions of social groups performing by volunteer organisation. It offers a summary of previous studies realized on the theme of volunteering with the results about the contribution for volunteer. The aim of the work was to identify the important statements for volunteers through the methodology IDEX for identifying the structure of identity. In addition to this, it was focused on comparing groups from „beginning“ to „experienced“ volunteers and revealing possible differences in preferences of statements that refer to certain values and the indicators of identity. Results of the research do not indicate to the significant differences in preferences of statements. Several differences were found in identification formulas, meaning in each indicator of identity related to the representants associated with volunteering, ideal-self image, admired person and supervisor. Out of these discoveries it can be concluded that the time of engagement in volunteer organisation is involved in forming the identity of young people. Although the identified differences do not conclude that volunteering is the only determinant factor with influence on the identity, its contribution on the developement of identity structure is provable.

Key words: volunteers, identity, young people, social group

Obsah:

Úvod	9
1 Identita.....	10
1.1 Veľké a Malé konštrukcie identity	10
1.2 Vymedzenie identity	12
1.3 Dve tradície konceptualizácie identity – osobná a sociálna identita ..	12
1.4 Teórie osobnej a sociálnej identity.....	13
1.4.1 Teórie formovania ego identity	14
1.4.1.1 Eriksonova koncepcia ego identity	14
1.4.1.2 Koncepcia stavov identity J. E. Marcia	15
1.4.2 Teórie identity v symbolickom interakcionizme.....	15
1.4.2.1 Teória štrukturálnej sociálnej identity S. Strykera.....	16
1.4.3 Teórie identity v psychológii medziskupinového správania a medziskupinových vzťahov.....	16
1.4.3.1 Teória sociálnej identity.....	16
1.4.3.2 Teória kategorizácie a seba-kategorizácie	17
1.4.3.3 Etnolingvistická teória identity	18
1.4.4 Identita v prístupe sociálneho konštruktivismu	19
1.4.4.1 Konštrukcia sociálnej a personálnej bytosti R. Harrého	19
1.4.5 Integrujúca teória identity – Analýza štruktúry identity podľa P. Weinreicha	20
2 Mladí ľudia – Adolescenti.....	23
2.1 Charakteristiky adolescencie	24
2.2 Identita adolescenta	25
2.3 Vzťahy s inými ľuďmi	27
3 Dobrovoľníctvo	29
3.1 Dobročinnosť	29
3.2 Dobrovoľnícka činnosť.....	29
3.3 Princípy dobrovoľníctva	31
3.4 Funkcie dobrovoľníctva	31
3.5 Typológia dobrovoľníckej činnosti.....	32
3.6 Virtuálne dobrovoľníctvo	34

3.7	Postoj mladých ľudí k dobrovoľníctvu	35
3.8	Dobrovoľnícka činnosť ako nástroj rozvoja mladého dobrovoľníka – výskumy v tejto oblasti	38
4	Dobrovoľnícka organizácia ako sociálna skupina	42
4.1	Charakteristiky malých sociálnych skupín	42
4.2	Vývin skupiny.....	43
4.3	Socializácia jednotlivca v skupine.....	44
4.4	Skupinové fenomény	44
4.5	Členstvo v dobrovoľníckej organizácii	45
4.6	Identita v organizácii	45
5	Cieľ	47
5.1	Výskumný problém	47
5.2	Výskumné hypotézy	47
5.3	Výskumný plán	50
6	Metóda skúmania	51
6.1	Výskumná vzorka	51
6.2	Použitý nástroj zberu údajov.....	53
6.3	Vlastný inštrument IDEX.....	57
6.3.1	Entity	57
6.3.2	Konštrukty	58
6.4	Postup zberu údajov	61
6.5	Štatistické spracovanie údajov	62
7	Výsledky výskumu	63
7.1	Výsledky ukazovateľa štrukturálny tlak.....	63
7.2	Výsledky ukazovateľa Hodnotenie seba a iných	70
7.3	Výsledky ukazovateľa Zaangažovanie sa.....	73
7.4	Výsledky ukazovateľa Idealistická identifikácia	75
7.5	Výsledky ukazovateľa Kontra-identifikácia	77
7.6	Výsledky ukazovateľa Empatická identifikácia	79
7.7	Výsledky ukazovateľa Konfliktná identifikácia	81
8	Interpretácia výsledkov a diskusia	84
	Záver.....	92
	Zoznam bibliografických odkazov	93
	Zoznam internetových odkazov	96

Príloha: A) Ukážka dotazníka použitého v našom výskume

B) Výber zaujímavých odpovedí na otvorené otázky z dotazníka

Zoznam tabuliek:

Tabuľka č. 1: Deskriptívna charakteristika účastníkov výskumu	52
Tabuľka č. 2: Zoznam použitých entít	58
Tabuľka č. 3: Zoznam použitých konštruktov	61
Tabuľka č. 4: Priemerné hodnoty štruktúrálnej sily konštruktov (SP) pre celý súbor účastníkov/čok výskumu (N=84)	63
Tabuľka č. 5: Priemerné hodnoty štruktúrálnej sily konštruktov (SP) - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42) v póloch preferovaných „majoritou“	66
Tabuľka č. 6: Priemerné hodnoty štruktúrálnej sily konštruktov (SP) - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42) v split konštruktoch	69
Tabuľka č. 7: Priemerné hodnoty ukazovateľa Hodnotenie seba a iných – porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)	71
Tabuľka č. 8: Priemerné hodnoty ukazovateľa Zaangažovanie sa – porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)	73
Tabuľka č. 9: Priemerné hodnoty ukazovateľa Idealistická identifikácia - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)	75
Tabuľka č. 10: Priemerné hodnoty ukazovateľa Kontra-identifikácia - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)	77
Tabuľka č. 11: Priemerné hodnoty ukazovateľa Empatická identifikácia - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)	79
Tabuľka č. 12: Priemerné hodnoty ukazovateľa Konfliktná identifikácia - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)	81

Úvod

„Nikto nerobí väčšiu chybu ako ten, čo nerobí nič v presvedčení, že to málo, čo urobiť môže, je bezvýznamné.“

Edmund Burke

Dobrovoľníkov môžeme stretnúť kdekoľvek – v kostoloch, na akciách pre deti, pri verejných zbierkach na ulici... Niekedy možno ani netušíme, aké množstvo ľudí, ktorých každý deň zdravíme, medzi nich patrí. Napriek tomu je rozšírený zdráhavý postoj k dobrovoľníctvu, pretože viacerí často nepoznajú, v čom sa ukrýva jeho čaro.

Sama som členka dobrovoľníckej organizácie a medzi dobrovoľníkmi sa pohybujem už niekoľko rokov. Sledujem, ako mladí prichádzajú, niektorí zotrávajú, odchádzajú a niekedy sa zamyslím, ako na nich členstvo v dobrovoľníckej organizácii pôsobí. Nejednou mi ktosi položil otázku: Prečo robíš dobrovoľnícku činnosť, čo z toho máš? Pre mňa bola odpoveď taká jasná: cítim sa byť užitočná, dáva môjmu životu zmysel, umožňuje mi vnútorne rásť. Dobrovoľníctvo mi prinieslo priateľov, ktorí zdieľajú príbuzné názory, vyznávajú zhodné hodnoty, presadzujú podobný životný štýl (napriek ich osobnostnej jedinečnosti) a viem, že bez nich by to nebolo ono.

Ako títo mladí ľudia vnímajú samých seba? Ako si zodpovedajú otázku „kto som“? Boli by iní, keby členmi dobrovoľníckej organizácie neboli? Sú takí, akí sú vďaka dobrovoľníckej činnosti, alebo na základe svojich charakteristík si vyberajú dobrovoľnícke aktivity? Rovnako, ako v prípade iných sociálnych skupín, do ktorých adolescenti patria, aj dobrovoľnícka organizácie plní úlohy vyplývajúce z členstva. To sa ale zároveň spája s nezištnou pomocou iným, čím sa dobrovoľnícka skupina vyčleňuje spomedzi ostatných. Preto zisťovanie identity u dobrovoľníkov predstavuje oblasť, s ktorou sme sa doteraz nestretli a ktorej preskúmanie by mohlo poodhaliť to tajomno a skrytý zmysel.

1 Identita

Bačová (1997) rozlišuje dva hlavné prúdy v konštruovaní sociálneho sveta, teda aj v nazeraní na identitu:

1. Esencialistické (tradičné) teórie – chápu identitu ako prirodzený a samozrejмый produkt ľudskej existencie. Jedincom je daná vopred, nemá možnosť ju ovplyvniť, jeho jedinou úlohou je odhaliť ju vo svojom vnútri. Na označenie tohto prístupu Bačová používa aj pojem „primordialistický“ vo význame „existujúci ako prvý“.
2. Inštrumentalistické, kontextové (moderné) teórie – odmietajú predurčenosť identity. Každý si ju vyberá a formuje sám na základe toho, k akému spoločenstvu v danom čase jednotlivec patrí, konštruovanie identity prebieha neustále v každej situácii. Typickým znakom moderných psychologických teórií je fakt, že predmetom výskumu je človek ako individualita, samostatná jednotka vnútorne integrovaná s vedomím, jedinečnosťou i odlišnosťou v porovnaní s inými ľuďmi a celou spoločnosťou. Osobnosť človeka sa utvára vo vzťahoch s inými ľuďmi prostredníctvom jazyka, kultúry, netvoria ju vnútorné charakteristiky a vlastnosti.

Nakonečný (2009) predstavuje tri druhy identity, ktoré sa vo všeobecnosti rozlišujú – fyzická identita (vyplýva z pohlavia, farby vlasov, odtlačkov prsta), sociálna identita (je daná všeobecnými sociálnymi rolami – rodič, alebo špecifickými rolami – prezident SR) a psychologická identita (berie do úvahy jedinečné vlastnosti osobnosti - psychickú individualitu), ktorá je bežne vyjadrená frázou „byť sám sebou“.

1.1 Veľké a Malé konštrukcie identity

Podľa Bačovej (1997) v každej spoločnosti na utváranie identity pôsobí aj niečo globálnejšie, ako je len zaradenie jedinca do istej sociálnej skupiny. Je to akýsi diktát spoločnosti, vplyv, požiadavky na to, čo je v danej dobe „v trende“, čo je žiadúce a čo neakceptovateľné. Táto

„móda“ či ideológia tvoria „Veľkú konštrukciu identity“. Často sa nevyskytuje v podobe zákonov alebo striktných nariadení, ale je prezentovaná vo forme postojov vedenia štátu k tomu, akým spôsobom sa má človek identifikovať, ktoré sociálne skupiny má vyhľadávať. Tie sa následne implementujú do verejnej mienky a postupne zasahujú do života občanov.

Môže ísť napríklad o propagovanie sociálnych skupín, ktoré predstavujú istú prestíž v spoločnosti, hoci aj o názory na členstvo v dobrovoľníckej organizácii. Dalo by sa povedať, že sú to akési návody pre život. Súvislosť ideológie a identity je zrejmá aj v prípade, že ideológie nie je prijímaná ale skôr kritizovaná a zneisťovaná (Plichtová a Brozmanová, 1997).

Okrem Veľkých konštrukcií tu Bačová (1997) vidí aj zásah „Malých konštrukcií identity“. Tie predstavujú individuálne snahy každého človeka objaviť samého seba a svoje miesto v spoločnosti. Súvisia s ľuďmi, ktorí sú pre neho mienkotvorní a možnosťou presadiť sa a dať svojmu životu zmysel. Malé konštrukcie identity sa opierajú o identitu jedinca vyplývajúcu zo vzťahov k iným ľuďom, činom, významom, z čoho vyplýva aj istá miera zodpovednosti za tvorbu svojho uvedomovania seba. Hoci sa môže zdať, že Veľké konštrukcie identity človeka obmedzujú a majú negatívny dopad, ich úloha býva často podceňovaná. Plnia psychologické potreby, napríklad potrebu náboženstva. Jedinec nadobúda sebaidentifikačný systém osobnosti tvorený zložkami vonkajšieho sveta, ktoré si vyberá a osvojuje. Voľbu uskutočňuje podľa významu jednotlivých prvkov pre seba, ktorý spočíva v miere odlišnosti od iných. Časti vonkajšieho sveta, ktoré podporujú jedinečnosť, utvárajú zmysluplnú identitu nevyhnutnú pre plnohodnotný život.

Okrem toho Veľké konštrukcie môžu človeku poskytnúť postup správnej identifikácie, ponúknuť smer, ktorým sa vydať a preberať časť zodpovednosti, v období, keď sa osoba cíti stratená. V našom prípade ich vplyv môžeme vidieť v názore spoločnosti na zapájanie sa do dobrovoľníckych aktivít, v ich podpore (finančnej), oceňovaní a uznaní statusu dobrovoľníka.

1.2 Vymedzenie identity

Výrost a Slaměník (1997) vymedzujú identitu v troch rámcoch:

- Intrapersonálny rámec – identitu ako centrum osobnosti tvorí pocit totožnosti seba vyplývajúci z kontinuity seba. Vyjadruje ju odpoveď na otázku „akým človekom som a čím sa líšim od iných?“. Z tohto hľadiska je možné identitu definovať ako „sebauvedomenie si svojej celostnosti, autenticity, nepretržitosti a stability vzhľadom na zvnútornené osobné hodnoty a normy“ (s.223).
- Interpersonálny rámec – identita sa skladá zo súboru menších identít, vzniká identifikovaním sa so sociálnymi rolami. Prináša odpoveď na otázku „kto som alebo budem vo vzťahu k iným?“.
- Sociálny rámec – je daný príslušnosťou k menším alebo väčším sociálnym skupinám. Identitu napína prežívanie členstva v spoločenstve, emocionálny postoj a stotožňovanie sa s ním.

Tieto tri rozmery identity dostatočne odrážajú vnímanie identity. Iní autori spájajú interpersonalný a sociálny rámec, podstata je však zachovaná.

1.3 Dve tradície konceptualizácie identity – osobná a sociálna identita

Podľa Rosovej a kol. (1997) je možné teórie identity zatriediť do dvoch prúdov utvárania identity podľa toho, či sa zameriavajú na osobnú alebo sociálnu podmienenosť.

Osobnou identitou sa zaoberajú psychoanalytické smery a jej základom je vnútorná dynamická štruktúra. Erikson, ako hlavný predstaviteľ, to vyjadruje pojmom ego-identita - identita ako „psychologický mechanizmus, ktorý umožňuje narastanie istoty, t.j. že vlastná schopnosť udržať vnútornú rovnakosť a kontinuitu sa rovná schopnosti udržať vlastný zmysel rovnakosti a kontinuity pre iných“ (podľa Bačová, 1993, s.77). V období adolescencie sa človek „lúči“ s detským svetom. Macek (2003) podstatu osobnej identity vidí v sebareflexii a sebahodnotení, uvedomovaní si vlastnej jedinečnosti,

nezameniteľnosti, oddelenosti od iných. Ponúka odpoveď na otázku „kto som?“.

Druhá, sociálno-psychologická tradícia sa venuje sociálnej identite, to znamená vplyv členstva v skupine na jednotlivca. Rosová a kol. (1997) tu zaraďuje autorov – Jamesa, G. H. Meada a I. Markovú. Podstatné sú dve spoločne sa vyvíjajúce zložky seba (self):

- Ja (I) – subjekt, činiteľ, ktorý koná a pôsobí na svoje okolie, považuje sa za samostatnú nezávislú jednotku uspokojujúcu svoje potreby v interakcii s prostredím
- Mňa (Me) – objekt formovaný sociálnym prostredím, prežívanie zamerané na minulosť, porovnávanie s inými

Tento aspekt identity sa odráža v pocite začlenenia, spolupatričnosti, vnímania vzťahov v čase. Odpovedá na otázky „kam patrím?“, „odkiaľ pochádzam?“, „kam smerujem?“. Mnohokrát prekračuje „hranice existenciálneho zážitku vlastného ja“ (Macek, 2003, s. 63).

Napriek týmto tradíciám osobná a sociálna identita sú neoddeliteľné a tvoria dve časti jedného systému.

1.4 Teórie osobnej a sociálnej identity

Rôzne psychologické smery v rôznych historických obdobiach sa na podstatu a vývin identity dívali odlišne vychádzajúc z teoretických rámcov, ktoré považovali za kľúčové. Napriek tomu, že sa v tejto práci opierame o teóriu postulovanú Heinrichom Weinreichom, na základe ktorej vytvoril metodiku využitú v našom výskume, je nepochybne užitočné a dôležité poskytnúť prehľad o viacerých východiskách osobnej a sociálnej identity.

Túto tému podrobne rozpracovala Bačová (1993). Kde je prienik všetkých teórií identity? V prvom rade, fakt, že v centre psychologického fungovania osobnosti sú postoje, názory človeka a uvedomovanie si priebežného vývinu a zmeny seba samého. A v druhom rade, osobná (personálna) a sociálna identita (nie všetci teoretici jasne formulujú oba pojmy, niektorí používajú len termín identita) spája spoločnosť

a jednotlivca, sociálny a individuálny svet. V tejto súvislosti je za rozhodujúceho činiteľa často považovaná príslušnosť k sociálnej skupine. Skôr ako sa pozrieme na jednotlivé teórie, je potrebné vymedziť základné pojmy tak, ako sú chápané všeobecne. Identita vyjadruje, ako jedinec nevedome alebo sčasti vedome vníma svoju existenciu (autenticitu, jedinečnosť, súdržnosť v čase a priestore), či už ako indivídua alebo člena nejakej spoločnosti. Pod seba-hodnotením (self-esteem) sa rozumie afektívna zložka prežívania vlastnej hodnoty ako objektu. Pojem seba (self-concept) znamená kognitívne sebavnímanie ako objektu.

1.4.1 Teórie formovania ego identity

1.4.1.1 Eriksonova koncepcia ego identity

Podľa E. H. Eriksona z roku 1968 (podľa Bačová, 1993) je ústredným pojmom ego identita. Odlišuje ju od self identity, ktorá aktívne posudzuje a usporadúva vnímanie seba, zatiaľ čo ego identita podlieha a závisí od podmienok prostredia. Jadro Eriksonovej teórie identity tvoria pojmy:

- Kríza identity – je predpokladaným zdrojom napätia medzi jej polárnymi výsledkami v každom z ôsmich psychosociálnych vývojových stupňov, môže mať rôznu povahu
- Inštitucionalizované moratórium – je obdobie (adolescencia), počas ktorého spoločnosť poskytuje jedincovi čas na vytvorenie adekvátnej dospeljej identity, dáva mu možnosť experimentovať s rolami a hodnotami (humanisticky založené) alebo poskytuje socializačné skúsenosti pre dobré začlenenie do modernej spoločnosti (technologicky založené)
- Boj medzi egom a superegom o dominanciu v osobnosti – prevaha ega v osobnosti je pre spoločnosť ideálom
- Štádiá hodnotovej orientácie – prechod od morálneho štádia (typické u detí, nekritická viera v autoritu) cez ideologické (adolescentné rozhodovanie medzi viacerými „pravdami“ života, často na základe

intuície) k etickému štádiu v dospelosti (uvedomenie si dôležitosti a zodpovednosti každého človeka za celok) znázorňuje vývin schopností morálne usudzovať. Každá fáza určuje smer a výsledok krízy identity podľa toho, či postúpi do ďalšieho štádia.

Z vyššie spomínaného vidieť, že aj Erikson chápe adolescenciu ako obdobie, počas ktorého jedinec hľadá a utvára svoju identitu.

1.4.1.2 Koncepcia stavov identity J. E. Marcia

Na Eriksonovu teóriu nadviazal J. E. Marcia, ktorý sa snažil eliminovať jej nedostatky týkajúce sa nedostatočných operacionálnych definícií. Rozlišuje dve dimenzie utvárania identity jedinca: 1. hľadanie, skúmanie, kríza – adolescent zvažuje hodnoty prebrané od rodičov, pochybuje, prežíva krízu vo vzťahu k svojej ego identite, 2. záväzok (commitment) – dosiahnutie stabilných hodnôt, pre ktoré sa človek sám rozhodol. Marcia upravil aj základné pojmy týkajúce sa ego identity, ktoré predstavujú stavy – statusy identity, ich východiskom je identita ako pomerne stabilný výsledok vývinu osobnosti:

- Difúzny stav – identita sa ešte nezačala utvárať, nebol zahájený proces hľadania
- Predčasné uzatvorenie identity - na základe dostupných hodnôt
- Moratórium – osoba je aktívna v hľadaní, zatiaľ však nedospela k záveru
- Dosiahnutie identity – po období skúmania a krízy (Bačová, 1993)

1.4.2 Teórie identity v symbolickom interakcionizme

V prvom rade je potrebné ozrejmiť myšlienky G. H. Meada, ktorý je považovaný za jedného z predchodcov symbolického interakcionizmu. Na koncepciu self nazerá ako na výsledok sociálnych interakcií, vyzdvihujúc ich symbolickú povahu. Identita sa teda vyvíja dodatočným komunikovaním a uvedomovaním si dôsledkov svojej činnosti. Existujú dva smery, ktoré zdôrazňujú odlišnú stránku vývinu identity (podľa Bačová, 1993):

1. Procesuálni interakcionisti – vyzdvihujú sociálnu situáciu, jej definovanie a konštruovanie, v ktorej sa utvára identita
2. Štrukturálni interakcionisti – kladú dôraz na role, identita je tvorená viacerými internalizovanými rolami

1.4.2.1 Teória štrukturálnej sociálnej identity S. Strykera

Stryker je zástancom mnohonásobnosti identity – človek má toľko identít, koľko má rolí. Znamená to, akoby mal „viacero tvárí“ a vyjadrí tú, ktorá je v danej situácii vhodná alebo výhodná. Tento súhrn identít potom tvorí self. Ide o ich hierarchické usporiadanie z dvoch hľadísk: 1. podľa nápadnosti, ako ľahko identitu možno podnietiť, aby sa prejavila a 2. podľa významnosti na základe citového prežívania. Rolové správanie, pre ktoré sa osoba v súvislosti s identitou rozhodne, tvoria dva aspekty: najprv si z možností vyberá rolu, do ktorej vstúpi a následne ide o samotný rolový výkon podliehajúci očakávaniam (Bačová, 1993).

1.4.3 Teórie identity v psychológii medziskupinového správania a medziskupinových vzťahov

Východiskom tohto prístupu k identite je kognitívna sociálna psychológia a zahŕňa dve teórie - sociálnej identity, kategorizácie a sebakategorizácie. Navzájom spolu súvisia, ale v každej z nich sú odchýlky v pohľade na identitu.

1.4.3.1 Teória sociálnej identity

H. Tajfel, ako ústredný predstaviteľ tejto teórie, rozlišuje dva významy pojmu seba (podľa Bačová, 1993):

- personálna (osobná) identita sa vzťahuje na človeka ako indivídium (oddeleného od ostatného sociálneho diania) a vyjadruje jeho presvedčenie o svojich schopnostiach, zručnostiach, inteligencii a vieru v osobnostné vlastnosti, napríklad atraktivnosť

- sociálna (kolektívna) identita vyplýva z členstva v jednej alebo viacerých sociálnych skupinách, ako si jedinec uvedomuje svoje členstvo, akú má pre neho hodnotu spolu s emocionálnym prežívaním tejto skutočnosti. Týka sa charakteristík člena, ktorý je predovšetkým príslušník danej skupiny až v ďalšom rade vnímaný ako individuum.

Je prirodzené, že jednotlivci sa snažia o dosahovanie vysokej miery seba-hodnotenia, rovnako aj o pozitívne skupinové seba-hodnotenie, teda zameranie sa na sociálnu identitu. Prebieha to prostredníctvom porovnávania s inými - cudzími skupinami, z ktorého vychádzajú ako víťazi, pretože eliminujú ohrozenie zvonka nižším hodnotením členov cudzích skupín a zdôrazňovaním vlastných kvalít. S teóriou sociálnej identity je spájaný tzv. model minimálnej skupiny používaný pre experimentálne účely. Jednotlivci sú rozdelení do výskumných skupín bez zjavnejších kritérií a posudzujú členov cudzích skupín. Výsledky ukazujú, že ľudia majú tendenciu uprednostňovať svoju skupinu bez ohľadu na podmienky medziskupinového porovnávania, hoci ich nespája žiadna história rivality či konfliktov a hranice medzi nimi sú nevýznamné.

1.4.3.2 Teória kategorizácie a seba-kategorizácie

Podstatou z pohľadu Bačovej (1993) je porovnávanie postojov, prežívania a správania seba a iných ľudí v rôznych sociálnych situáciách. Dochádza k minimalizovaniu rozdielov v rámci kategórie a zvyšovaniu odlišností medzi kategóriami. Takouto kategorizáciou vzniká stereotypné prežívanie či správanie typické pre konkrétnu skupinu, a aby človek zapadol do kategórie, podlieha konformite. Podľa teórie sociálnej identity pojem seba závisí od sociálnych identít, ktoré si človek vytvorí na základe identifikácie s výraznými sociálnymi skupinami. Pretrvávajúce priazne k vlastnej skupine je základom utvorenia seba-hodnotenia. Myšlienky teórie možno zhrnúť do niekoľkých záverov, ktorým však chýbajú empirické dôkazy:

1. čím viac sa niekto stotožňuje so sociálnou skupinou, tým lepšie hodnotí svoju skupinu v porovnaní s inou a vyjadruje kladnú medziskupinovú diferenciáciu
2. seba-hodnotenie sa zlepšuje s výraznejšou medziskupinovou diferenciáciou
3. je predpokladom, aby medziskupinové porovnávanie prebiehalo v skupine bezproblémovo a spontánne

1.4.3.3 Etnolingvistická teória identity

Bačová (1993) popisuje etnolingvistickú teóriu tak, že podobne ako iné teórie aj táto zdôrazňuje snahu jednotlivca o pozitívne sociálne identity a seba-hodnotenie. Nástrojom k tomu je jazyk v zmysle dimenzie skupinovej identity. Každá skupina používa jedinečné komunikačné štýly či spôsoby vyjadrovania, čo sa stáva predmetom porovnávania. Skupinová vitalita znamená schopnosť skupiny prežiť ako výnimočná a aktívna jednotka v medziskupinovom prostredí. H. Giles je autorom klasifikácie predpokladaných spolupôsobiacich faktorov skupinovej vitality:

- statusové faktory (ekonomické, lingvistické postavenie)
- demografická sila (počet, koncentrácia)
- inštitucionálna podpora a faktory kontroly (reprezentácia skupinového jazyka na verejnosti, vzdelávanie)

Dôležitú úlohu zohrávajú aj vnímané skupinové hranice a viacnásobné skupinové členstvá. Etnolingvistická teória ponúka najviac dynamický pohľad na vzťah medzi jazykom a sociálnou identitou. Už spomínané Malé konštrukcie identity vyjadrujú podporu tejto teórii v súvislosti s významom jazyka a možnosťou sebavyjadrenia, ktorá z toho vyplýva (Bačová, 1997).

Reč ako hlavnú charakteristiku identifikujúceho sa človeka vyzdvihuje aj Arendtová. Nejde o systém statických zložiek, ktoré sú vopred dané. Každý človek prejavuje slobodnú vôľu odrážajúcu sa v konaní a reči. Zároveň si je však vedomý svojej zodpovednosti, ktorá z toho vyplýva. Konanie je vlastne prejav identity s odpoveďou

na základnú otázku: Kto si?, ale bez reči by človeku chýbala jeho jedinečnosť a napojenie na ďalšie činy (podľa Pechar, 1995).

1.4.4 Identita v prístupe sociálneho konštruktivismu

Tento prístup Bačová (1993) zaraďuje medzi „etogenické“ sociálne vedy, ktorých cieľom je odhaliť a interpretovať súbory presvedčení alebo metódy, ktoré ľudia používajú na to, aby ich každodenné konanie dostalo zmysel. Prostredníctvom spomínaných metód sa zároveň budujú ich identity.

1.4.4.1 Konštrukcia sociálnej a personálnej bytosti R. Harrého

Ľudia sú považovaní za aktívnych realizátorov, zodpovedných a nezávislých jedincov, ktorí konajú podľa svojho uváženia bez ohľadu na vonkajšie okolnosti (história, kultúra, prostredie). Sami sú si vedomí zodpovednosti a následkov za svoje činy. Od Harrého pochádzajú pojmy individuálna sociálna bytosť a personálna bytosť. Sociálna existencia zahŕňa, ako človek navonok prezentuje seba medzi ostatnými, roly, ktoré zastáva v sociálnom svete, spôsob ich realizácie a seba-interpretáciu. Z toho vyplýva, že individuálna sociálna bytosť je určená sociálnymi predpismi pravidiel, konvenciami, spôsobmi komunikácie, ktoré sa uskutočňujú v rámci scenára sociálneho fungovania v každodennom živote.

Na rozdiel od sociálnej bytosti personálna bytosť vyjadruje vlastný vnútorný zmysel bytia. Je prirodzené, že tieto dva aspekty sociálnej existencie sa nie vždy stotožňujú a každý prispôsobuje vonkajšie prejavy svojej sociálnej identity situácii, v ktorej sa ocitá. Takto vzniká viacero sociálnych identít – „persony“. Ide o spôsoby prezentovania sa iným ľuďom, nasadenie si „masky“ podľa okolností.

Sociálna i personálna bytosť, teda presvedčenie o tom, aká by osoba mala byť navonok a aká naozaj je, tvoria stredisko prežívania svojho self (ja). To sa formuje na základe prijatia teórie, ako by sa mal v konkrétnej situácii zachovať. Skutočné ja v zmysle osobného

vlastníctva neexistuje, sú len teórie o tom, aké by self malo byť (Bačová, 1993).

1.4.5 Integrujúca teória identity – Analýza štruktúry identity podľa P. Weinreicha

V čom spočíva jej integrácia? Bačová (1993) popisuje kontrast medzi univerzálnou teóriou vysvetľovania ľudského správania a myslenia analogicky ku zákonitostiam prírodných vied (príčina – dôsledok) a presvedčením, že ľudia sú vo svojom konaní autonómni napriek limitom prírody. V prvom prípade sú ľudia objektmi v svete prírody, v druhom však existujú ako subjekty „bojujúce“ s prírodou. Vyznačujú sa racionalitou, kreatívnym myslením, ktorého produktmi sú nové idey a sociálne inštitúcie. Ich definícia seba i hodnotové rebríčky podliehajú prirodzeným zmenám. Weinreich je zástancom názoru, že univerzálna teória pre vysvetlenie vzniku a pretrvávania identít v rôznych skupinách, miestach a časoch neexistuje. Na jeho podloženie slúži fakt, že zdôvodnenie ľudského života prostredníctvom príčiny – následku nemá absolútnu platnosť. Identitu je ťažké vysvetliť globálne, ide o „komplex procesov, prostredníctvom ktorých ľudia konštruujú a rekonštruujú svoje konkrétne príslušnosti k sociálnym skupinám a javom“ (Bačová, s. 116).

„Identita osoby je celok jej konštruktov seba, v ktorých jej súčasná sebakonštrukcia vyjadruje kontinuitu medzi jej sebakonštrukciou v minulosti a ašpiráciou pre budúcnosť.“ (Weinreich, 2003, s. 26; Bačová, 1998, s. 451; Bačová, 1993, s. 116) Takto znie definícia identity od P. Weinreicha, ktorá zahŕňa základné princípy ľudského správania sa:

1. autonómia ľudských bytostí v priebehu konania je premenlivá a limitovaná, oni sa však snažia o dosiahnutie jej maximálnej úrovne

V tomto princípe sa objavuje chápanie jedinca ako aktívneho subjektu s primárnou hybnou silou v podobe pocitu autonómie. Ako sa to prejavuje? Snaží sa dosahovať svoje túžby, ašpirácie, aký by chcel byť v budúcnosti (ideálne Ja), vyhnúť sa nepríjemným pocitom, vysvetliť svoje skúsenosti z hľadiska významu (súčasný Ja).

2. prítomnosť vývojového a časového vnímania samých seba

Sebavnímanie začína už v detstve a postupne sa formuje až do dospelosti opierajúc sa o vzťahy a styky s rodinou a inými významnými dospelými. Zároveň, ako prejav kontinuity seba, je človek schopný v súčasnosti vyjadriť, aký bol v minulosti.

3. docielenie pocitu autonómie a zmyslu seba prostredníctvom interakcie s inými ľuďmi

Bez druhých ľudí by jedincove ašpirácie neboli uskutočniteľné, avšak ich nezáujem má za následok brzdenie v plnení ašpirácií. Aj časový zmysel seba je závislý na medziľudských transakciách.

Všetky tieto princípy sa prejavujú v ľudskom správaní a vysvetľujú vznik identity. Dôležitú úlohu zohrávajú iní ľudia, ktorí sú členmi rozmanitých sociálnych skupín a viac alebo menej vplývajú na identitu jedinca a on podlieha identifikácii.

Človek sa môže identifikovať dvomi spôsobmi:

- empatická identifikácia – pocit totožnosti alebo podobnosti s inou osobou v kladných alebo záporných vlastnostiach
- rolovo modelová identifikácia zahŕňa túžbu byť ako niekto iný - idealistická identifikácia s pozitívnym modelom a želanie byť úplne rozdielny od niekoho iného – kontra-identifikácia s negatívnym modelom

Rozdiel medzi empatickou a rolovo modelovou identifikáciou vytvára konflikt v identifikovaní, to znamená, že vo vzťahu k jednej osobe človek prežíva podobnosť v istých charakteristikách, súčasne ju však odmieta a nechce sa s ním stotožňovať.

Weinreich (podľa Bačová, 1993) je autorom klasifikácie stavov sebavnímania podľa dvoch hľadísk sebahodnotenia a difúzie - rozptýlenia identity. V druhom prípade existujú stupne od silne konfliktnej identity, ktorá prislúcha Eriksonovmu pojmu difúznej identity, cez strednú úroveň až po nízku mieru konfliktovosti – predčasne uzatvorená identita. Ľudská identita sa skladá z toľkých komponentov, koľkých sociálnych skupín je osoba členom. Nikto nemá len jednu celistvú identitu, lebo nežije izolovane od spoločenstva ľudí. Vďaka Weinreichovej definícii identity je možné odhaliť a vymedziť jednotlivé

zložky identity osobnosti, napríklad etnickú, profesionálnu, socioekonomickotriednu...

Všetky popísané teórie identity ponúkajú stručný prehľad a vysvetlenie jej podstaty z rôznych pohľadov. Napriek ich rozmanitosti, všetky sa zhodujú v tom, že utváranie identity je zložitý proces prebiehajúci v kontexte spoločnosti ľudí. Napriek svojej abstraktnosti tento pojem najlepšie vystihuje otázka: „kto som?“. Odpoveď nie je vždy jednoduchá, preto sa človek obklopuje skupinou ľudí, ktorá mu pomôže sa zorientovať.

2 Mladí ľudia – Adolescenti

Mladí ľudia – dobrovoľníci spomínaní v našej práci spadajú do vekovej kategórie 15-30 rokov, prevažnú väčšinu ale tvoria študenti stredných a vysokých škôl, ktorých môžeme z vývinového hľadiska radiť medzi adolescentov.

Ako každé vývinové obdobie, aj štádium adolescencie sa vyznačuje určitými charakteristickými rysmi v správaní i prežívaní, z fyziologického, psychického i sociálneho hľadiska. K tomu, aby sme lepšie pochopili utváranie identity mladého človeka, je potrebné najprv upriamiť pozornosť na to, čo sa v tomto období s človekom deje. Macek (2003) vysvetľuje adolescenciu ako obdobie medzi detstvom a dospelosťou, väčšinou ide o vek od 15 do 20 (22) rokov, avšak horná hranica nie je jasná a posúva sa v súvislosti so štúdiom na vysokej škole. Kritérium pre ukončenie adolescencie tvorí psychologická stránka (dosiahnutie osobnej autonómie), sociologická (rola dospelého) a pedagogická (ukončenie štúdia a nadobudnutie kvalifikácie). Možno teda konštatovať, že mladí ľudia prechádzajú do dospelosti vtedy, keď sa začínajú sami starať o seba a sú finančne aj psychicky nezávislí (u niektorých to začína prácou po ukončení strednej školy, iní pokračujú vzdelávaním na vysokej škole a dospelosť prichádza neskôr).

Adolescencia je považovaná za prechodné štádium – od fázy nevyhnutnej závislosti na druhých ľuďoch k obdobiu relatívnej nezávislosti, ktorá je typická pre dospelosť. Predstavuje prípravnú fázu, ktorá mladému človeku dáva možnosť hľadať správne cesty, skúšať, mýliť sa, napravovať svoje chyby bez toho, aby narazil na nesúhlas spoločnosti a bol ňou odmietaný. Dospelým sa stáva v okamihu, keď prestáva byť zameraný na seba a objektom jeho aktivít a úsilia sa stávajú iní ľudia (starostlivosť o rodinu, užitočnosť v práci).

Obdobie adolescencie Macek (2003) člení na tri fázy (pre potreby našej práce sa budeme najviac venovať poslednej z nich):

1. Skorá adolescencia (10-13 rokov) – typickým znakom sú pubertálne zmeny

2. Stredná adolescencia (14-16 rokov) – prevládajú úvahy a hodnotenie svojho dospievania. Jedinci majú záujem odlišovať sa od svojho okolia, vytvárajú sa subkultúry mládeže vyznávajúce vlastný životný štýl. Pôvodne plnili úlohu opozície voči dospelému svetu, postupne nadobudli samostatný a špecifický význam. Ide o štádium hľadania osobnej identity – vlastnej jedinečnosti a autenticity.

3. Neskorá adolescencia (17-20 a viac rokov) – je spojená s ukončovaním štúdia a zaraďovaním do pracovného života. Do popredia sa dostáva sociálna identita (túžba niekam patriť a na niečom sa s inými podieľať) a premýšľanie o svojej budúcnosti, cieľoch, plánoch v profesii i súkromných vzťahoch. Tieto potreby mu môže pomôcť uspokojiť dobrovoľnícka činnosť v organizácii, kde okrem pocitu spolupatričnosti získava možnosť participovať na prospešnej veci pre niekoho iného.

2.1 Charakteristiky adolescencie

Súčasťou tohto obdobia sú biologické (hormonálne), kognitívne, emocionálne a psychosociálne zmeny, ktoré prebiehajú vo vzájomnej interakcii spolu s kultúrnou, historickou a situačnou podmienenosťou. Pokiaľ ide o kognitívnu oblasť, Piaget (2001) hovorí o štádiu formálnych operácií, kedy je jedinec schopný abstraktných operácií, hľadá alternatívne riešenia, myslí vzťahovo, sebareflektujúco. Vágnerová (2000) dopĺňa, že ho priťahujú jednoznačné, rýchle a isté riešenia, niekedy až radikálne. Kompromis je nežiaduci. Adolescent je schopný sa nadchnúť pre rôzne veci, ktoré má vyššie v hodnotovom rebríčku ako školu, preto učenie často zanedbáva. Môže ísť o športové, umelecké alebo aj dobrovoľníckej aktivity. Nadšene sa vrhá do realizovania svojich rozhodnutí, pretože mu chýba predošlá skúsenosť, ktorá by plnila korektívnu, regulačnú funkciu. To sa však nezaobíde bez sklamaní.

V emocionálnej sfére dominuje rozširovanie emočného prežívania a vznik vyšších citov. Postupne mizne náladovosť a nestálosť citov, dráždivosť nie je taká výrazná. V strednej dospelosti dochádza k „prvému vytriezveniu“ v situáciách, keď je jedinec konfrontovaný s realitou, ktorá sa nekryje s jeho ideálmi (Macek, 2003).

2.2 Identita adolescenta

Vágnerová (2000) považuje za súčasť identity mladého človeka aj postoj s vlastnému telu, vzhľadu porovnávané s ostatnými. V prípade, že je atraktivita oslabená, vedie to k zvýšenej neistote a riziku negatívneho sebahodnotenia, ktoré okolie často posilňuje. Vzhľad sa stáva nástrojom k získaniu sociálnej akceptácie a prestíže.

Identita v období adolescencie sa vyvíja v dvoch fázach:

- Postupná stabilizácia – dochádza k vyrovňavaniu vzťahov s rodičmi, jedinec prestáva reagovať prehnane, je relatívne samostatný a používa vyspelejšie spôsoby správania.
- Psychické osamostatnenie – adolescent prestáva byť závislý na rodine a výsledkom je realistická identita zdôrazňujúca jedinečnú osobnosť, pri ktorej sebahodnotenie a hodnotenie inými sú približne zhodné.

Josselsonová (1980) adolescenciu, ako proces individuácie osobnosti člení na štyri štádiá (podľa Macek, 2003):

1. psychologická diferenciacia – na začiatku adolescencie prebieha uvedomovanie si odlišnosti svojej osobnosti od ostatných ľudí. Už nepovažuje rodičov za prirodzený modelový vzor, je voči nim kritickejší, emocionálne reakcie sú niekedy neprimerané.
2. skúšanie a experimentovanie (14-15 rokov) – adolescent je presvedčený o svojej správnosti v tom, čo je pre neho najlepšie. Typické je súperenie s rodičmi a orientácia na kamarátov, v ktorých má oporu.
3. obdobie nadväzovania priateľstva (16-17 rokov) – vzťahy s rodičmi sa zlepšujú a je navrátená aj ich autorita, ktorá je však prijímaná príležitostne. Jedinec cíti zodpovednosť za svoje konanie a hľadá nové pravidlá a normy pre fungovanie vzťahov, uvedomuje si výnimočný význam rodičov pre neho na základe dôležitosti blízkych priateľstiev.
4. konsolidácia vzťahu k sebe – prebieha v neskorej adolescencii a podstatou je pocit vlastnej autonómie a jedinečnosti. Dochádza k vnímaniu kontinuity svojho života (počnúc minulosťou cez prítomnosť po budúcnosť), ktoré sa nezaobíde bez hľadania, chýb a neistoty.

Ďalšia zložka identity vyplýva z mužskej a ženskej role. Dievčatá definujú seba viac pomocou vzťahov s inými ľuďmi a menej vlastnosťami identity. Cítia potrebu prebrať zodpovednosť, starať sa o niekoho a prejaviť náklonnosť, byť vo vzťahu. Naopak chlapci vyzdvihujú individuálnu identitu, za ktorou stoja kompetencie, výkon, súťaženie s cieľom dosiahnuť sociálnu pozíciu (Gilliganová, 2001). V súvislosti s dobrovoľníctvom by mohli tieto poznatky vysvetliť zvýšený záujem o dobrovoľnícke aktivity u dievčat (čo dokazuje aj zloženie výskumnej vzorky v empirickej časti našej práce), hoci niektoré prieskumy vyjadrujú približne rovnaké zastúpenie oboch pohlaví.

Významné miesto v identite má ideálne Ja tvorené chceným Ja a vyžadovaným Ja. Výrazný rozpor medzi súčasným stavom a ideálom býva u starších adolescentov. Musia sa naučiť svoj ideálny obraz korigovať, nie snažiť sa ho dosiahnuť za každú cenu, lebo často je to nad ich sily (Macek, 2003).

Podľa Vágnerovaj (2000) identitu podmieňuje aj vzťah k iným ľuďom, skupine, s ktorou sa stotožňuje. Vďaka nemu definuje svoju osobu pozitívne, ak sa identifikuje alebo negatívne v prípade odmietania. Ide najmä o partnerské vzťahy a členstvo v skupine, ktorú vyčleňuje od cudzích skupín, a preto ľahšie vymedzuje samého seba. Stotožňovanie sa so skupinou je vnímané ako prechodná fáza medzi závislosťou na rodine a úplným osamostatnením. Predpokladá sa, že napokon dosiahne nezávislosť nielen na rodine ale aj na skupine a nájde individuálnu identitu.

Úlohu zohráva aj vzťah k viere, ako vyzdvihuje Remeš (1996), ktorého význam pre mladého človeka sa v tomto období mení. Vyplýva to z potreby hľadania zmyslu života, motívu sebaapresahovania, objavovania trvalých hodnôt. Okrem existenciálnych hodnôt ponúka viera jedincovi aj členstvo v cirkevnom spoločenstve slúžiace ako podpora jeho identity, pretože niekam patrí. Preto mnohí veriaci adolescenti vstupujú do takýchto spoločenstiev a vykonávajú v nich dobrovoľnícke aktivity (napríklad DOMKA – Združenie saleziánskej mládeže). Objavuje sa však obrovské riziko vstupu do náboženskej sekty, ktorá od svojich členov požaduje bezvýhradnú poslušnosť a ako

proti hodnotu zabezpečuje skupinovú identitu (podľa Vágnerová, 2000). Odpoveď na otázku, prečo sú sekty pre mladých také atraktívne, ponúka Yablonsky (1995), ktorý za tým vidí zbavenie sa zodpovednosti za svoj život a jej prenesenie na niekoho iného. Následné odpútanie sa vyplývajúce z potreby osamostatnenia však býva problematické.

Obdobie adolescencie tvorí jedno z vývinových štádií, s ktorým sa viaže úloha čakajúca na svoje splnenie. Podľa Eriksonovej teórie z roku 1968 je ňou ujasnenie postoja voči sebe a hľadanie a utvorenie vlastnej identity. Dôležité je vyrovnanie sa s konfliktom medzi potrebou integrácie seba samého (čo je podstatou ego-identity) a potrebou prijatia otázného usporiadania spoločnosti a nájsť si v nej svoje miesto a hodnotu ako „jeden z nich“. Adolescenciu za obdobie plnenia vývinových úloh považuje aj Havighurst (1974). Zaraďuje medzi ne (výber) (podľa Macek, 2003):

- využitie emocionálnych a kognitívnych schopností v rovesníckych skupinách, schopnosť iniciovať a udržiavať vzťahy s mladými ľuďmi oboch pohlaví
- zmena vzťahov k dospelým, najmä rodičom, rozvoj autonómie, vzájomného rešpektu a spolupráce na úkor citovej závislosti
- utvorenie si predstavy o finančnej nezávislosti a postupne dosahovanie cieľov nevyhnutných pre jej naplnenie (voľba povolania, získanie kvalifikácie, konsolidácia predstáv o budúcej profesii)
- rozvoj intelektu, emocionality, interpersonálnych schopností súvisiacich so životom v spoločnosti, ktoré smerujú k sociálne zodpovednému správaniu
- vytvorenie hierarchie hodnôt, zjednotenie svojich názorov a vzťahu ku svetu

2.3 Vzťahy s inými ľuďmi

Hoci majú adolescenti tendenciu tráviť viac času s rovesníkmi, rodičia pre nich majú stále veľký význam. Utváranie hodnotového systému u adolescentov sa odvíja a výrazne podobá hodnotám rodičov, pretože ich vnímajú ako naozaj dôležité osoby, ktoré ich najviac

ovplyvňujú. Interakcie s rovesníkmi závisia od vzťahu s rodičmi, čím je horší, tým viac rovesníckych kontaktov mladý človek nadväzuje avšak na úkor ich kvality. Členstvo v rovesníckej skupine prináša sociálny status a pocit vlastnej hodnoty. Na základe týchto vzťahov si jedinec overuje svoje sociálne kompetencie a hodnotu. Ak ho kolektív hodnotí pozitívne, jeho sebahodnotenie sa zvyšuje, ak nie, má to na jeho identitu negatívny dopad (Macek, 2003).

V období adolescencie si mladý človek musí zodpovedať otázky, ktoré sa týkajú miesta v spoločnosti, zmyslu života či prechodu do sveta dospelých. Hoci sa zdá, že rodičov nepotrebuje, ich nenahraditeľný význam pretrváva. Aby to pre neho nebolo také náročné, pomáha mu vedomie členstva v rovesníckej skupine a vykonávanie zmysluplných aktivít. Členstvo v dobrovoľníckej organizácii plní obe funkcie - na jednej strane združuje mladých ľudí, na druhej umožňuje realizovať sa pre dobro vecí.

3 Dobrovoľníctvo

Venovanie sa dobrovoľníctvu v dnešnej dobe nie je nič nové, mnoho ľudí sa priznáva, či dokonca chváli, že je dobrovoľník. Napriek tomu ostáva táto oblasť pôsobenia ľudí zahalená rúškom tajomstva a odsúvaná na okraj. Na začiatok si predstavme dôležité pojmy.

3.1 Dobročinnosť

Dobročinnosť alebo filantropia znamená ľudomilnosť, pomoc sociálne slabým.

Zaraďuje sa medzi občianske cnosti a má dve formy:

1. darcovstvo – predstavuje priamu pomoc v podobe peňažných či nepeňažných darov jednotlivcom v kríze alebo na verejne prospešné účely, ktorá sa uskutočňuje cez zbierky či nadačné fondy
2. dobrovoľníctvo – ide o dobrovoľnú činnosť poskytovanú rodinným príslušníkom, susedom, príbuzným – občianska, susedská výpomoc, alebo realizovaná v prostredí istej komunity, okolo fary či športového klubu – vzájomne prospešné dobrovoľníctvo. V prípade, že realizátorom dobrovoľníctva je nezisková organizácia, dobrovoľnícke centrá, hovoríme o verejne prospešnom dobrovoľníctve (Tošner a Sozanská, 2002).

Výrost a Slaměník (1997) na označenie pomoci iným bez očakávania odmeny používajú pojem prosociálne správanie.

3.2 Dobrovoľnícka činnosť

Dobrovoľník (odvodené od latinského slova *voluntarius* = ochotný, naklonený) je „človek, ktorý bez nároku na finančnú odmenu poskytuje svoj čas, energiu, vedomosti a schopnosti v prospech ostatných ľudí alebo spoločnosti“ (Bundzelová; Tošner a Sozanská, 2002, s. 35). Brozmanová Gregorová (2008) definíciu dopĺňa o základné charakteristiky tejto činnosti:

- vykonávanie aktivity, ktorej hlavným motívom nie je finančný zisk

- slobodná vôľa dobrovoľníka k realizovaniu činnosti
- zisk pre iného človeka alebo prospešnosť pre spoločnosť, zároveň však aj významný psychologický prínos pre dobrovoľníka

Šojdrová (2007) vychádzajúc z írskoho vládneho dokumentu prezentuje oficiálnu definíciu dobrovoľníctva ako „čas a energiu venovanú v prospech spoločnosti, miestnej komunity, jednotlivcov, mimo najbližšiu rodinu, v prospech životného prostredia a ďalších. Dobrovoľné aktivity osoba podniká na základe svojej osobnej vôle a bezplatne, s výnimkou prípadných náhrad výdavkov spojených s touto aktivitou.“(s. 13)

Aby efekt dobrovoľníckej aktivity bol taký, ako predpokladáme a priniesol dobrý pocit aktivistovi (najmä ak ide o mladých ľudí), je potrebné splniť podmienky:

- dobrovoľník musí disponovať schopnosťami a kompetenciami danú úlohu zvládnuť a veriť si
- aktivita pre neho musí predstavovať výzvu či zaujať ho
- vždy prebieha v spojení so skupinou či komunitou (Miháliková, 2008)

Všeobecná deklarácia o dobrovoľníctve, ktorá bola v roku 1999 prijatá Medzinárodnou asociáciou pre dobrovoľnícke úsilie (International Association for Volunteer Effort – IAVE) ponúka východiská dobrovoľníctva (Hatoková, 2006; Mydlíková, 2002):

1. osobná motivácia a slobodné rozhodnutie dobrovoľníka
2. predstavuje podporu aktívnej občianskej participácie a záujem o rozvoj komunity
3. skupinová činnosť, ktorú zastrešuje určitá organizácia
4. vďaka dobrovoľníctvu stúpa ľudský potenciál a jeho kvalita života, posilňuje sa ľudská solidarita
5. ponúka odpovede na aktuálne otázky v spoločnosti, snaží sa podieľať na vytváraní lepšieho a pokojnejšieho sveta
6. prispieva k životaschopnosti hospodárskeho života, vzniku pracovných príležitostí a profesií

3.3 Princípy dobrovoľníctva

Aby dobrovoľnícka činnosť bola efektívna a pre mladého aktivistu mala zmysel, vznikli princípy, o ktoré by sa každý dobrovoľník mal opierať (Krutina, 2004):

- Princíp participácie – vyjadruje aktívny pohľad na život a dianie
- Princíp solidarity – vnímavosť voči náročnej situácii druhého človeka a ochota pomôcť mu
- Princíp subsidiarity – nespoliehanie sa len na štátnu správu
- Princíp ochrany zdravia – usiluje sa zachovať alebo zlepšovať zdravie iných i seba a pomáhať len do tej miery, ako mu to zdravotný stav dovoľuje
- Princíp rovných príležitostí – odmietanie diskriminácie
- Princíp zodpovednosti – schopnosť niesť zodpovednosť za situáciu, ktorá sa okolo neho deje
- Princíp nezištnosti a bezúplatnosti – namiesto finančného príjmu dobrovoľník získava inú formu odmeny za svoju činnosť
- Princíp sociálneho učenia – príležitosť k novým skúsenostiam, vedomostiam vo vzťahu k iným ľuďom

3.4 Funkcie dobrovoľníctva

Aké sú funkcie dobrovoľníctva? Túto otázku si položil Krutina (2004) a odpovedá na ňu nasledovne:

1. Sociálno-integračná – jedinec sa stáva súčasťou sociálnej skupiny a považuje sa za člena
2. Psychologická – uspokojovanie potreby pocitu užitočnosti, získavanie morálnej hodnoty za nezištné činy
3. Edukačná – nadobúdanie životných a odborných skúseností, ktorých význam pre svoj budúci profesijný život si nemusí nutne uvedomovať
4. Iniciatívna – účasť na verejnom živote, ktorá naplňuje pocit dôležitosti pre spoločnosť
5. Inovačná – možnosť prejsť svoju tvorivosť a nové spôsoby riešenia aktuálnych problémov

6. Ekonomická – vytváranie hodnôt pre organizáciu, uvedenie si významu nefinančného prínosu

3.5 Typológia dobrovoľníckej činnosti

Tošner a Sozanská (2002) predstavujú členenie dobrovoľníctva podľa viacerých kritérií. Z hľadiska historického vývoja ide o:

- európsky model dobrovoľníctva – komunitný – spontánne stretnutia aktivistov prebiehajú v bežných komunitách (cirkev, charitatívna, športová, detská organizácia...) vychádzajúc z ich jednotného záujmu. Môžu sa z nich vyvinúť profesionálne dobrovoľnícke centrá, ktoré sa venujú istej cieľovej skupine. Podstatnou charakteristikou tohto typu sú osobné priateľské vzťahy, ktoré si chcú zachovať a motívom, ktorý ich ťahá vpred, je cieľ a poslanie organizácie
- americký model dobrovoľníctva – manažérsky – profesionálne dobrovoľnícke centrá pôsobia ako koordinátori činnosti dobrovoľníkov, vykonávajú nábory pre rozličné organizácie zamerané na pomoc iným. Základom sú profesionáli, ktorí disponujú sociálnym cítením a emocionálnou inteligenciou, čím sú spôsobilí na to, aby ich činnosť bola prínosná pre všetkých. Výskyt amerického modelu je prevažne vo veľkých mestách, kde zosúladujú ponuku a dopyt dobrovoľníckej aktivity.

Podľa smeru pôsobenia dobrovoľníctva Tošner a Sozanská (2002) ďalej rozlišujú dobrovoľníctvo „zdola nahor“ a „zvonku dovnútra“. V prvom prípade pôvodne existovala neformálna skupina priateľov, ktorá sa začala venovať spoločnej činnosti a postupne sa z nej vyvinula neformálne štrukturovaná skupina až k založeniu neziskovej organizácie. Jej výhodou je nadšenie pre vec a dobré zvládanie ťažkostí. Tie sa objavujú v súvislosti s potrebou formálneho rozloženia úloh a kompetencií napriek tomu, že ide o dobrovoľníkov. Aj u nich je totiž istá miera riadenia a kontroly nevyhnutná k adekvátnemu fungovaniu.

O type „zvonku dovnútra“ hovoríme vtedy, ak má štrukturovaná organizácia tvorená profesionálmi tendenciu spolupracovať s dobrovoľníkmi alebo zlepšovať ich riadenie (napríklad domovy

dôchodcov, nemocnice, školy). Nie je samozrejmou, že sú dobrovoľníci prijímaní „s otvorenou náručou“. Sú predsa len cudzie elementy vnikajúce do organizácie a potenciálni „zlodeji práce“, ktorá bola dovtedy v náplni profesionálov (Tošner a Sozanská, 2002).

Kritériom ďalšej typológie podľa Tošnera a Sozanskej (2002) je dôležitosť úlohy dobrovoľníctva v organizácii:

- Fungovanie organizácie priamo závisí od dobrovoľníkov – participujú na dosahovaní hlavných cieľov organizácie, tvoria jej primárnu silu. Väčšinou sú zodpovední za usporiadanie kampaní i akcií, na ktorých organizácia predstavuje svoju činnosť a smerovanie k poslaniu.
- Spoločné vykonávanie činnosti dobrovoľníkmi a profesionálmi – dobrovoľníci nie sú základným článkom chodu organizácie, zúčastňujú sa na napĺňaní cieľov len nepriamo zabezpečovaním dielčích úloh a prostriedkov, ktoré sa objavia, napríklad zháňanie sponzorov, upratovanie... Keby sa dobrovoľníci nenašli, ostalo by to na profesionáloch. Je výhodné zapojiť dobrovoľníkov aj preto, že organizácia ušetrí.
- Chod organizácie sa zaobíde aj bez dobrovoľníkov – vďaka dobrovoľníkom je fungovanie organizácie jednoduchšie a služby kvalitnejšie. Zvyšujú kvalitu, ale organizácia by mohla existovať aj samostatne.

Dobrovoľnícku činnosť je možné deliť aj z hľadiska časového trvania na jednorazové akcie, dlhodobú dobrovoľnú pomoc a dobrovoľnú službu. Ak sa niekto zúčastňuje jednorazových podujatí, väčšinou ide o kampane, benefičné koncerty, ktoré sa konajú jedenkrát do roka. Prináša to príležitosť získať nových dobrovoľníkov alebo sympatizantov so záujmom príležitostne spolupracovať, lebo im ich zaneprázdnenosť nedovoľuje zapojiť sa častejšie.

V prípade, že sa jednotlivec zapája opakovane či pravidelne, čo prebieha v rámci dobrovoľníckej alebo inej organizácie a môže sa považovať za člena, hovoríme o dlhodobej dobrovoľnej pomoci. Sám na seba vezme istý záväzok, ktorý je schopný a ochotný splniť a prínosný pre organizáciu. Je vhodné spoluprácu podložiť písomnou

dohodou, aby sa na ňu mohli v prípade potreby obe strany odvolať. Je to aj preto, lebo dobrovoľník často prechádza úvodnou prípravou, pri ktorej by bolo žiadúce, aby nevyšla nazmar.

Trochu inú formu dobrovoľníctva predstavuje dobrovoľná služba. Jedinec sa upíše na dlhšiu dobu (niekoľko mesiacov, rokov) k výkonu dobrovoľníckej činnosti najčastejšie v cudzej krajine. Plní úlohu misionára a bez predošlej osobnostnej, zdravotnej, finančnej prípravy a profesionálnej organizácie (často je sprostredkovateľom náboženská komunita) by ju nemohol vykonávať. (Tošner a Sozanská, 2002).

3.6 Virtuálne dobrovoľníctvo

Novinkou medzi dobrovoľníckymi aktivitami rozvinutá spoločne s rozmachom internetu je virtuálne / on-line dobrovoľníctvo či dobrovoľníctvo cez internet. Mračková (2007) ho popisuje ako dobrovoľnícke aktivity, ktoré sú vykonávané sčasti alebo úplne prostredníctvom internetu doma alebo v práci. Je to akýsi doplnok dobrovoľníctva tvárou v tvár. Oblasť využitia virtuálneho dobrovoľníctva sú:

- vyhľadávanie projektov, výziev, grantov, informácií na internete
- písanie projektov
- fundraising (zháňanie finančných prostriedkov, sponzorov)
- poradenstvo ohľadom účtovníctva, manažmentu, práva...
- grafická príprava brožúrok, letákov, časopisu, internetovej stránky...
- preklady do/z cudzích jazykov
- vytváranie databázy organizácie
- medializovanie organizácie
- získavanie spätných väzieb od dobrovoľníkov, príjemcov, spolupracujúcich organizácií
- mailová, on-line korešpondencia ako forma pomoci
- pomoc s hľadaním pracovných ponúk, štúdiom

Virtuálne dobrovoľníctvo sa síce objavuje ako nová oblasť pomoci, je ale celkom možné, že už istú dobu funguje v plnej miere aj u nás, len doteraz nebolo takto pomenované (Mračková, 2007).

Keďže je on-line dobrovoľníctvo neprebádanou sférou, môže byť predmetom rôznych neprávď považovaných za všeobecne platné. Cravens (2006) mýty úspešne vyvracia (vyberáme niektoré z nich):

1. *Virtuálne dobrovoľníctvo je vhodné pre tých, ktorí nemajú čas byť tradičnými dobrovoľníkmi* – v skutočnosti si táto aktivita vyžaduje rovnaké množstvo času. Je lepšie pre ľudí, ktorí sa nemôžu vzdialiť mimo svojho domova či pracoviska, aby boli fyzicky prítomní.
2. *On-line dobrovoľníctvo a dobrovoľníctvo tvárou v tvár sú dve oddelené skupiny* – často sa títo dobrovoľníci miešajú, sú totožní, teda vykonávajú obidva typy.
3. *On-line dobrovoľníctvo sa týka najmä technických záležitostí* – zahŕňa aj poradenstvo, vyhľadávanie finančných zdrojov, plánovanie..., ktoré tvoria približne polovicu celkovej činnosti.
4. *Virtuálne dobrovoľníctvo je neosobné* – rovnako ako pri tradičnom dobrovoľníctve je potrebné niektoré záležitosti vykonať osobne. Takýto dobrovoľníci sú skutoční ľudia, ktorí sa radi podelia o svoje skúsenosti a internet im to umožňuje ľahšie.
5. *Internet je nebezpečný, preto on-line dobrovoľníctvo predstavuje pre organizáciu veľké riziko* – virtuálne prostredie nie je ani viac ani menej ohrozujúce ako bežný svet, chrániť sa treba všade.

3.7 Postoj mladých ľudí k dobrovoľníctvu

Z rozličných výskumov vyplýva, že mladí ľudia v poslednom období trávajú svoj voľný čas rozmanitým spôsobom, v najnižšej miere sa ale venujú verejnoprospešnej a politickej činnosti, mimoškolskému vzdelávaniu a záujmovým krúžkom (UIPŠ, 2005). Do tejto kategórie patrí aj dobrovoľníctvo v občianskych združeniach. Aktivitám tohto typu sa venuje málo mladých, ale prečo? Naozaj je také neatraktívne robiť niečo len pre dobrý pocit? Alebo je hanba pripustiť, že „som dobrovoľník“? Alebo je dobrovoľníctvo všeobecne posudzované ako zbytočné? Čo

môže priniesť spoločnosti a čo samotným dobrovoľníkom? Napriek tomu sa však ponuka dobrovoľníckych organizácií stále rozširuje a postupne pribúdajú záujemcovia o nezištnú prácu pre iných - ide o stále viac preberanú tému. Aký význam má aktivita podobného zamerania?

Existujú výskumné materiály, ktoré sa snažili zmapovať dobrovoľnícku situáciu na Slovensku. Jedným z nich je výskum zachytávajúci meniace podmienky a rozšírenosť v priebehu posledného desaťročia ako syntéza uskutočnených výskumov do roku 2008 (Brozmanová Gregorová a Mračková, 2008). Venuje sa týmto oblastiam:

1. miera zapojenia sa do dobrovoľníckych aktivít – problematická identifikácia týchto ľudí, pretože niektorí sa činnosti venujú bez toho, aby ju označovali ako dobrovoľníctvo, môžeme hovoriť o 13-46 % občanov – dobrovoľníkov
2. oblasti uplatnenia – najväčšie zastúpenie sa našlo v náboženských a cirkevných aktivitách; komunitnom rozvoji; športe a rekreácii; školstve, vzdelávaní a vede
3. inštitúcie, v rámci ktorých sa dobrovoľníci realizovali – mimovládne organizácie, orgány štátnej správy a samosprávy, kostoly a iné bohoslužobné miesta, nedefinované organizácie a sociálne siete (susedské, príbuzenské)
4. frekvencia dobrovoľníckych aktivít – prevláda nepravidelné, príležitostné zapájanie, menej pravidelné vykonávanie
5. sociálny profil dobrovoľníka – muži aj ženy, žiadna veková kategória výrazne neprevláda, čím vyššie dosiahnuté vzdelanie človeka, tým väčší záujem o dobrovoľníctvo, vyšší výskyt veriacich dobrovoľníkov a pochádzajúcich z vidieka
6. spoločenské postavenie dobrovoľníctva – nie je spojené s takým statusom, ako je to v iných krajinách. Z pohľadu občanov by si zaslúžilo spoločenské uznanie, pretože pomáha správnym cieľom. Avšak ak by štát robil všetko, čo má, dobrovoľníci by neboli potrební. Ich význam teda vyplýva z neschopnosti vedenia štátu zabezpečiť niektoré oblasti života, teda aj tak nie je dostatočne ocenený jeho prínos pre spoločnosť.
7. výchova k dobrovoľníctvu – je zahrnutá vo veľkých detských a mládežníckych organizáciách, kde sa z detí - účastníkov postupne

stávajú dobrovoľníci – organizátori aktivít pre iných (napríklad Slovenský skauting, DOMKA – združenie saleziánskej mládeže, eRko – združenie kresťanských spoločenstiev mládeže). Vzdelávanie a tréning však patrí do programu aj menších detských organizácií (DO Fénix...).

V roku 1997 uskutočnil Inštitút pre výskum dobrovoľníctva (Institute for Volunteering Research) prieskum na tému – Čo mladí ľudia očakávajú od dobrovoľníctva – čo pre nich znamená, akú rolu ich živote zohráva, v čom vidia jeho prínos. Podnetom pre túto sondu bol prudký pokles záujemcov zaangažovaných do dobrovoľníckej činnosti a prevládajúci negatívny postoj k tejto záujmovej oblasti. Výskum sa opiera o výpovede mladých dobrovoľníkov vo veku 16 – 24 rokov (ktorá približne zodpovedá tej našej). Medzi hlavné motívy a ciele zaraďujú nadobudnutie pracovných skúseností, kvalifikácie a potrebných zručností. To, čo mladí považujú za najzávažnejšie v súvislosti so zúčastňovaním sa dobrovoľníckej činnosti korešponduje s podstatou a základnými funkciami dobrovoľníctva. Patrí sem pružnosť v zapojení sa do aktivít s ohľadom na ich čas, slobodnú voľbu a spontánnosť, ľahký prístup k ponukám a spôsobom zapojenia, skúsenosť v zmysle novej výzvy, schopností, široké spektrum oblastí pomoci, kde by si každý mohol nájsť tú svoju, organizácia činnosti s možnosťou samostatnosti ale správnu podporou a radami, keď si to situácia vyžaduje a napokon smiech, za ktorým sa skrýva príjemné neformálne prostredie uspokojujúce sociálne potreby.

Napriek staršiemu dátumu uskutočneného výskumu je dôvod jeho zaradenia do našej práce opodstatnený. Jednak dochádza k posunu trendov u nás oproti zahraničiu (napríklad vo Veľkej Británii, odkiaľ výskum pochádza). Navyše, hoci dobrovoľníctvo na Slovensku nie je nový pojem, ešte stále vyvoláva množstvo otázok, o čo v ňom vlastne ide. Aj tento výskum môže napovedať, v čom spočíva chyba a hlavne čo mladých ľudí odrádza od dobrovoľníctva.

So zameraním na mladých dobrovoľníkov prezentuje výsledky svojho výskumu Občianske združenie INEX Slovakia (Lörincová a kol, 2009). Zaujímavé sú zistenia ohľadom výhod vyplývajúcich z dobrovoľníctva pre mladých aktivistov – nabieranie skúseností

a vedomostí, možnosť stretávať nových ľudí, dobrý pocit a radosť zo seba, možnosť cestovať, pomôcť iným ľuďom, rozvoj osobnosti. Naopak to, čo mladých najviac brzdí, je nesprávny pohľad na poslanstvo dobrovoľníctva. Určitá skupina pociťuje nedôveru k organizáciám a odrádza ich nedostatočná otvorenosť. Pokiaľ ide o oblasti záujmu, najrozšírenejšie sú ekologické a kultúrne aktivity, činnosti orientované na deti a mládež či vzdelávanie iných. Tu vidieť rozdiel oproti zisteniam Brozmanovej Gregorovej a Mračkovej.

Napriek spomínaným výskumom Brozmanová Gregorová a Mračková (2008) vzbudzujú výzvu k ďalším výskumom rôznych oblastí dobrovoľníctva na Slovensku, pretože ich pokrytie nie je komplexné.

3.8 Dobrovoľnícka činnosť ako nástroj rozvoja mladého dobrovoľníka – výskumy v tejto oblasti

Okrem prínosu pre cieľovú skupinu obyvateľstva, ktorej dobrovoľník pomáha, má jeho činnosť významný vplyv na seba samého často bez toho, aby si to uvedomoval.

Podľa Brozmanovej Gregorovej (2008) ponúka možnosť sebarealizácie a nezištnej pomoci druhým, rozvíja osobnosť človeka, obohacuje ho o nové skúsenosti, informácie, priateľstvá a znalosti uľahčujúce vstup do dospelosti. Málo výskumov sa doteraz zaoberalo pôsobením dobrovoľníctva na samotného aktéra. Tvorcami jedného z nich sú J. Eyler a D. Giles (z roku 1998), v ktorom dospeli k šiestich oblastiam meniacim sa pod vplyvom dobrovoľníctva:

- personálny a interpersonálny rozvoj – učenie sa o ozajsnom živote, tolerovanie odlišností
- pochopenie a aplikácia vedomostí – vnímanie sociálnych otázok do hĺbky
- záväzok, zvláštnosť a reflexívna prax – vznik viacerých otázok a ich prepojenie s učením v dôsledku skúseností
- kritické myslenie – lepšie odhalenie problémov a riešení
- perspektívna premena – prostredníctvom reflexie a skúsenosti

- občianstvo – sociálna spravodlivosť, sociálny kapitál

Podobné oblasti zmeny identifikovala National Commison on Service-learning v USA v roku 2001. Patrí sem akademické štúdium, občianska zodpovednosť, osobný a sociálny rozvoj, profesijná orientácia (Brozmanová Gregorová, 2008).

V iných výskumoch pochádzajúcich z publikácie „At the glance: What we know about the effects of service learning on college students, faculty, institutions and communities“ (podľa Brozmanová Gregorová, 2008) dospeli k nasledujúcim záverom ohľadom kladného efektu dobrovoľníctva na:

- osobný rozvoj v sférach osobná identita, duchovný a morálny rast
- sociálny rozvoj – schopnosť kooperovať s inými, komunikačné zručnosti, vodcovstvo
- zníženie výskytu stereotypov, akceptovanie kultúrnych odlišností
- zmysel pre sociálnu zodpovednosť a občianstvo
- zapájanie sa do dobrovoľníckych aktivít v budúcnosti
- oblasť učenia sa
- schopnosť použiť naučené vedomosti v „skutočnom svete“
- schopnosť riešiť problémy, vývin kritického myslenia a kognícií
- rozvoj profesijnej orientácie
- lepší vzťah k škole

Vplyvom dobrovoľníctva na formovanie hodnotového systému vysokoškolských dobrovoľníkov sa zaoberala aj Radková (2007) vo svojom príspevku na konferencii v Kroměříži. Mladému človeku ponúka možnosť nájsť svoje miesto v spoločnosti a vlastnom živote, vhodne dopĺňa akademické štúdium na vysokej škole, učí ho spoluzodpovednosti, nesebeckému konaniu, vnímaniu situácií, ktoré sa vôkol neho dejú a adekvátne na ne reagovať s prezentovaním možností riešenia. Vďaka dobrovoľníctvu si dokáže zodpovedať otázky zmyslu života. Človek si pripadá užitočný a to ho poháňa ďalej. Možno až s odstupom času je jedinec schopný pochopiť tento prínos.

Ďalším výskumom, ktorý zisťuje prínosy pre dobrovoľníkov, je Výskum darcovstva a dobrovoľníctva pochádzajúci od Friča a kol.

(2001). Mladí dobrovoľníci sa mali vyjadriť, ako to vnímajú. Uvádzajú pocity zmysluplnej práce, ktorá vedie k jasnému cieľu; recipročné uspokojenie – vhodné trávenie voľného času; zvyšovanie sebavedomia; udržiavanie seba v dobrej forme; vytváranie pracovných návykov a napokon, spoločenské uznanie a prestíž. Z morálneho hľadiska je dobrovoľníctvo považované za cnosť, morálnu povinnosť aspoň raz v živote byť dobrovoľníkom (podľa Tošner a Sozanská, 2002). Ak je to ale povinnosť (hoci aj morálna), môžeme hovoriť o dobrovoľníctve? Asi v každom dobrovoľnom konaní človeka sa ukrýva istá morálna povinnosť – svedomie, potreba urobiť pre svet niečo, žiť nielen prežívať a to je v poriadku. Keď sa však ako hlavný motív objaví túžba zapáčiť sa niekomu, splniť očakávania spoločnosti a vyhnúť sa ohováraniu z nečinnosti, potom o dobrovoľníctve v pravom slova zmysle nejde. Je to akési kvázidobrovoľníctvo, ktorého životnosť a význam sú otázne.

Ako východisko pre našu prácu slúži aj výskum od Mydlíkovej (2002), ktorá identifikovala hodnoty rozvíjajúce sa u dobrovoľníkov prostredníctvom činnosti v organizácii. Najskôr si však ujasnime, čo hodnoty vlastne sú. Hodnotové orientácie, ako príbuzný pojem, vyjadrujú spôsob rozpoznávania objektov podľa ich významnosti, ktoré majú pre človeka osobnostný zmysel (Abramenkovová a kol., 1987). Na hodnoty sa podľa Smékala (2002) možno pozeráť z viacerých hľadísk: hodnoty ako všeobecné ciele (človek sa ich usiluje dosiahnuť, pretože daný objekt alebo udalosť má pre neho vysokú cenu – šťastie, zdravie) hodnoty ako prostriedky (k dosiahnutiu niečoho významného – vzdelanie, férovosť), hodnoty ako niečo, kvôli čomu stojí za to snažiť sa o nejaký objekt alebo sa mu vyhýbať (fajčenie cigariet), hodnoty ako kritérium, podľa ktorého hodnotíme a posudzujeme objekty a udalosti sveta. Hayesová (1998) dopĺňa, že hodnoty sú relatívne stále osobné predpoklady, z ktorých sa formujú postoje. Slúžia ako princípy na zváženie vhodnosti vlastného i cudzieho správania a určenie jeho úrovne morálnosti.

Vďaka dobrovoľníctvu sa podľa Mydlíkovej (2002) prehlbujú nasledujúce hodnoty:

- hodnota lásky, priateľstva, spolunažívania, duchovné pochopenie, úcta k druhému
 - hodnota trpezlivosti a dôvery
 - hodnota prežitia plnohodnotného a kvalitnejšieho života, hodnota aktivity
 - hodnota pomoci
 - hodnota sebadôvery, sebaúcty a spokojnosti z dobre vykonanej práce
- Tieto zistenia nás inšpirovali k výskumu štruktúry identity a viedli k formulácii výskumných hypotéz.

Brozmanová Gregorová (2005) odhalila, že dobrovoľníctvo dáva možnosť vytvárať alternatívne životné štýly, plnohodnotne vyplňať voľný čas, formovať funkčnú vzdelanosť jednotlivcov a zaraďovať ich a skupiny, ktorých sú členmi, do komunít a širších sociálnych sietí.

Dobрым východiskom pre naše úvahy je aj prieskum prezentovaný na Európskom fóre o dobrovoľníctve (European volunteering forum). Lenčo (2008) zisťuje, ktorá zručnosť alebo schopnosť sa počas dobrovoľníckych aktivít u mladých ľudí najviac rozvinula z pohľadu samotných aktivistov. Výsledky ukazujú, že ide najmä o sociálne a osobnostné kompetencie, konkrétne: komunikácia (22,84%), zodpovednosť (16,24%), organizačné schopnosti (12,69%), tvorivosť (10,15%). Špecifické zručnosti vyplývajúce z konkrétnej aktivity nie sú zastúpené v početnej miere. Napriek tomu, že tento výskum nemôžeme hodnotiť ako vysoko valídny, úlohu pohnútky k zamysleniu a nadviazaniu na neho naplnil dostatočne.

Niet pochýb, že byť dobrovoľníkom má mnoho plusov pre obidve strany – aktivistu i spoločnosť. Je ale ťažké posúdiť, ako sa na to díva ten, kto takúto skúsenosť nemá. Výskumy boli uskutočnené na vzorke dobrovoľníkov, ktorí boli väčšinou spokojní. Aj ten, kto to nikdy neskúsil, však môže žiť plnohodnotným životom a disponovať zhodnými schopnosťami ako dobrovoľník. Má iné zdroje rozvoja osobnosti a obohacovania svojho života.

4 Dobrovoľnícka organizácia ako sociálna skupina

Dobrovoľnícka organizácia pre človeka funguje ako sociálna skupina, do ktorej patrí a v rámci ktorej sa rozvíja. Úlohu nezohráva len vedomie členstva s možnosťou sebarealizácie, ale rovnako dôležití sú aj ďalší členovia (priatelia) formujúci jeho osobnosť. Aké sú charakteristiky a zákonitosti vývinu sociálnych skupín?

4.1 Charakteristiky malých sociálnych skupín

Príslušnosť k skupine Nakonečný (1999) považuje za životnú nutnosť, pretože sprevádza človeka od narodenia a má pre neho nenahraditeľný význam.

Lovaš (1993) ponúka ucelený pohľad na tému malých sociálnych skupín. Najjasnejšia definícia skupiny pochádza od M. E. Shawa, ktorú neskôr doplnili D. W. Johnson a F. P. Johnson. Ide o klasifikáciu základných spôsobov definovania, ktorá zároveň obsahuje aj hlavné charakteristiky skupiny.

1. Percepcia – členovia skupiny vnímajú svoje vzťahy k ostatným a považujú sa za skupinu
2. Motivácia – jedinec si vyberá takú skupinu, ktorá bude schopná uspokojiť niektoré z jeho potrieb
3. Ciele – skupinu tvoria jednotlivci, ktorí sa snažia o dosahovanie spoločných cieľov (často vyplýva z vnútornej motivácie)
4. Organizácia – štrukturované vzťahy – skupina je organizovaný systém, v ktorom sú dôležité sociálne statusy, roly a normy.
5. Vzájomná závislosť – určitý súbor na sebe závislých ľudí v dôsledku istých situácií a interakcie medzi nimi
6. Interakcia – vzájomné pôsobenie na ľudí, ktorí sú v bezprostrednej blízkosti – tvárou v tvár (často považovaná za kľúčovú pre vznik skupiny)
7. Vzájomný vplyv – skupina ako určitý počet ľudí, kde každý člen ovplyvňuje každého

8. Spoločná činnosť – jedného subjektu (=skupiny), od ktorej sa odvíjajú vzťahy a skupinové fenomény

Pre dokonalé pochopenie definície skupiny je potrebné odlíšiť ju od zoskupenia ľudí, ktoré spĺňa len niektoré znaky (napríklad ľudia stojaci na zastávke) a označuje sa ako agregát. Inou množinou ľudí je sociálna kategória, pomocou ktorej si jedinec usporadúva sociálne prostredie, aby sa v ňom mohol ľahšie orientovať. Často ide o abstraktnú množinu ľudí, preto vzájomná interakcia a spoločné uvedomovanie si skupiny chýbajú k tomu, aby mohla byť považovaná za sociálnu skupinu (Výrost a Slaměník, 1997).

4.2 Vývin skupiny

Jednotlivec nie je jediný, ktorý podlieha zmenám v čase. Podobným spôsobom sa vyvíja aj skupina a prechádza konkrétnymi fázami počnúc vytvorením štruktúry skupiny, cez formovanie vzťahov, rolí, noriem až po stabilizáciu a prípadný zánik. Autorom koncepcie vývinu skupiny je Tuckman v spolupráci s Jensenovou (podľa Lovaš, 1993) tvorená piatimi etapami:

- Formovanie – dominuje závislosť a orientácia. Členovia sa zoznamujú a pociťujú strach a neistotu z hľadiska spolupatričnosti.
- Búrenie – typický je konflikt a emocionalita. Snaha o presadenie a uspokojenie svojich potrieb vedie k vzniku konfliktov a napätia medzi členmi.
- Normovanie – charakteristická je súdržnosť a výmena. Prekonávanie konfliktov vytváraním spoločných pravidiel správania, spoločných hodnôt, očakávaní a konania.
- Optimálny výkon – typickým znakom je rolové správanie členov, produktívne riešenie problémov a plnenie skupinových úloh. Vzniká efektívne správanie v prospech celku vyplývajúce zo vzájomnej spolupráce a ustálených vzťahov.
- Ukončenie – rozchod, uvoľnenie väzieb a spoločných aktivít vedúcich k cieľu.

Spomínaná koncepcia platí najmä na úlohovo orientované skupiny, medzi ktoré môžeme zahrnúť aj dobrovoľnícke organizácie. Akurát fáza ukončenia nie je nevyhnutná. Jej nedostatkom je fakt, že neponúka dôvod vývinu, len to deskriptívne popisuje.

4.3 Socializácia jednotlivca v skupine

Proces socializácie označuje zaraďovanie sa jedinca do malej sociálnej skupiny a jeho pôsobenie v nej od začiatku do konca členstva. Od autorov Morelanda a Levineho pochádza teória skupinovej socializácie (podľa Lovaš, 1993). Východiskom teórie je samostatný aktívny vplyv aj jedinca aj skupiny, ktorý podlieha zmenám. Dochádza k trom psychickým procesom:

- Hodnotenie významu vzťahu medzi jednotlivcom a skupinou pre obidve strany. Snaha prispôbiť hodnotu vzťahu na základe svojich potrieb, aby prinášal pre oboch úžitok.
- Záväzky vyplývajú z výsledku hodnotenia. Keď je vnímaný alebo predpokladaný prospech pre člena i skupinu, záväzky sa upevnia.
- Zmeny rolí nastávajú, keď sa zvyšujú alebo znižujú záväzky oproti pôvodnej dohode. Je to prejav vývinu členstva v skupine, ktoré začína pátraním – skupina hľadá vhodného člena pre plnenie cieľov a naopak jednotlivec si hľadá skupinu pre uspokojovanie svojich potrieb. Nastáva fáza socializácie – asimilácie a prispôbovanie jedinca i skupiny. Pre udržanie je typické rolové vyjednávanie v prospech už riadneho člena. Ak vyjednávanie nie je úspešné, nastupuje resocializácia a premena na okrajového člena a snaha o obnovenie vzťahu. Ukončenie členstva popisuje fáza spomínania na bývalé pôsobenie a prínos člena v skupine, ktoré sa stáva súčasťou tradícií skupiny.

4.4 Skupinové fenomény

Vplyv skupiny na jednotlivca podľa Lovaša (1993); Výrosta a Slaměníka (1997) je natoľko výrazný, že prispieva k vzniku

skupinových fenoménov, ktorých výskyt je prítomný len v prostredí skupiny:

- Sociálna facilitácia – vplyv samotnej prítomnosti iných ľudí na správanie sa človeka, aj v prípade, že nejde o skupinovú aktivitu.
- Sociálne zaháľanie – znížený individuálny výkon jedinca pri práci v skupine spôsobený poklesom motivácie. Ďalej tu vstupuje strach z hodnotenia a možnosť stratiť sa v dave. Sociálne zaháľanie sa objavuje, keď človeku chýba osobná zainteresovanosť na riešení úlohy, nepozná hodnotiace kritériá svojho výkonu a výkonu skupiny, je si istý, že mu nehrozí hodnotenie jeho výkonu porovnávaním s iným a skupinového výkonu porovnávaním s inou skupinou.
- Deindividuácia – človek v skupine koná spôsobom, ktorým sa bežne nespráva, anonymita mu umožňuje prejsť svoje vnútorné tendencie (napríklad agresivitu). Príčinou takéhoto správania je pokles alebo strata sebauvedomenia - strata pocitu vlastnej individuality.

4.5 Členstvo v dobrovoľníckej organizácii

Väčšina dobrovoľníkov sa realizuje v rôznych inštitúciách - mimovládnych organizáciách, ktoré spadajú do neziskového tretieho sektoru. Ide o pomoc v štátnych zariadeniach, školách, ústavoch sociálnej starostlivosti, zdravotníckych zariadeniach. Prínos občianskych združení, spolkov, klubov nie je postavený len na poskytovaní produktov a služieb, okrem toho zabezpečujú verejné blaho, starajú sa o komunitný rozvoj, aktívne občianstvo (Pisková, 2004).

4.6 Identita v organizácii

Jednotlivec svojím členstvom v organizácii (aj dobrovoľníckej) vedome i nevedome transformuje a upravuje osobnú identitu v prospech organizačnej identity. Albert a Whetten organizačnú identitu chápu v troch dimenziách:

1. to, čo členovia organizácie považujú za ústredné pre organizáciu

2. to, čo je pre organizáciu príznačné v porovnaní s inými
3. to, čo je členmi posudzované ako pretrvávajúca a pokračujúca črta spájajúca súčasný stav s minulosťou, príp. aj s budúcnosťou

Podobne, ako to funguje u identity jedinca, aj organizačná identita sa udržiava vďaka interakcii a porovnávaniu s cudzími organizáciami. Vyjadruje ju odpoveď na otázku: Kto sme ako organizácia? Na koľko nás vnímame ako organizáciu? (podľa Gioia, 1998)

Aby jednotlivec nadobudol identitu, musí sa s organizáciou identifikovať, prijať ju za svoju. Rindova a Schultz (1998) poukazujú na faktory, ktoré tento proces ovplyvňujú. Patrí medzi nich príťažlivosť uvedomovanej organizačnej identity, súlad medzi individuálnym seba-uvedomovaním a identitou v organizácii, príznačnosť organizačnej identity. Ďalším autorom, ktorý sa identifikáciou s organizáciou zaoberal je Pratt (1998). Organizačná identifikácia sa objavuje, keď jednotlivec zahrnie hodnoty a víziu organizácie do svojej identity. Predmetom polemiky sa stáva otázka, či sa človek identifikuje s ľuďmi alebo ideami. Ľudia sú dôležití, ale stáva sa, že si jedinec o nich vytvorí predstavu, ktorá nekorešponduje s realitou, preto identifikácia na základe presvedčení a ideí je určujúca. Existujú dva spôsoby identifikácie s organizáciou – rozpoznanie organizačných hodnôt a myšlienok podobných jemu vlastným a prispôbenie seba cieľom organizácie bez ohľadu na to, či je členom alebo nie je.

Sociálne skupiny či organizácie majú pre svojich členov veľký význam – umožňujú uspokojovať potreby, realizovať ciele, vytvárať pocit vlastnej hodnoty. Zároveň by bez členov spoločenstvá ani združenia nefungovali. Každý si vyberá tú svoju, niekto sa rozhodne pre dobrovoľnícku organizáciu, inému imponuje športový klub. Každá skupina sa však vyvíja podľa rovnakých zákonitostí a prebiehajú v nej tie isté skupinové javy. Môže byť pre neho prínosom alebo sklamaním. Bez príslušnosti k nejakej skupine by ale človek nemohol existovať.

5 Cieľ

Opierajúc sa o teoretické východiská citovaných autorov cieľom nášho výskumu je odhaliť, či členstvo v dobrovoľníckej organizácii súvisí so zmenou štruktúry identity mladých ľudí – dobrovoľníkov. V našom záujme je prehĺbiť a overiť doterajšie poznatky o pozitívnom vzťahu medzi dĺžkou pôsobenia v dobrovoľníckej organizácii a osobným rozvojom mladého človeka v rôznych oblastiach. Taktiež sa usilujeme doplniť ich o oblasť analýzy osobnej a sociálnej identity pomocou metodiky IDEX, ktorá je vhodným ukazovateľom tejto skutočnosti.

Ďalším cieľom je zmapovať, ako mladí ľudia vnímajú dôsledky aktivity v dobrovoľníckej organizácii na seba - svojej identite.

Téme dobrovoľníctva sa doteraz venovali najmä sociálni pracovníci a odborníci z oblasti pedagogiky, v našom záujme je pozrieť sa na ňu z psychologického hľadiska a prípadne inšpirovať ďalších psychológov k jej prehĺbeniu.

5.1 Výskumný problém

Výskumný cieľ zahŕňa nasledujúce otázky, ktoré lepšie špecifikujú danú problematiku:

Aké sú rozdiely v štruktúre sociálnej identity medzi začínajúcimi a skúsenými dobrovoľníkmi? Aký je dopad aktívneho členstva v dobrovoľníckej organizácii na identitu mladého dobrovoľníka?

Ako dobrovoľníci vnímajú dôsledky dobrovoľníckej činnosti na rozvoj svojho Ja?

5.2 Výskumné hypotézy

Na základe cieľa a teoretického základu sme si stanovili nasledujúce hypotézy pre zisťovanie rozdielov v štruktúre osobnej a sociálnej identity u dvoch skúmaných skupín.

1. Predpokladáme, že pre všetkých zúčastnených dobrovoľníkov budú zistené ako jadrové konštrukty metodiky IDEX tie, ktoré sa priamo týkajú dobrovoľníckej činnosti - ľavý pól konštruktu 1 – *„...má s kým tráviť svoj voľný čas“*, ľavý pól konštruktu 3 – *„...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť“*, ľavý pól konštruktu 7 – *„...je užitočný ľuďom vo svojom okolí“*, ľavý pól konštruktu 10 – *„...je pre druhých zdrojom inšpirácie“*, ľavý pól konštruktu 12 – *„...cíti sa byť výnimočný/á“*.

2. Predpokladáme, že existujú významné rozdiely v miere preferencie výrokov, ktoré reprezentujú jednotlivé hodnoty medzi skupinou začínajúcich – „začiatovníci“ a skúsených dobrovoľníkov združených v dobrovoľníckej organizácii.

Predpokladáme, že skúsení dobrovoľníci budú v porovnaní so začiatovníkmi dosahovať:

H2.1: vyššie skóre v hodnote pomoci, ktorú v našom výskume predstavuje ľavý pól konštruktu 3 – *„...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť“* a ľavý pól konštruktu 7 – *„...je užitočný ľuďom vo svojom okolí“*

H2.2: vyššiu mieru organizačných a komunikačných schopností, ktoré v našom výskume predstavuje ľavý pól konštruktu 5 – *„...myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie“* a ľavý pól konštruktu 14 – *„...svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať“*

H2.3: vyššie hodnoty v morálnom rozvoji, ktorý v našom výskume predstavuje pravý pól konštruktu 6 – *„...záleží mu/jej predovšetkým na význame vynaloženej aktivity pre niekoho“*

H2.4: vyššie skóre v hodnote sebadôvery, úcty, sebaúcty a spokojnosti z dobre vykonanej práce, ktorú v našom výskume predstavuje ľavý pól konštruktu 10 – *„...je pre druhých zdrojom inšpirácie“* a ľavý pól konštruktu 12 – *„...cíti sa byť výnimočný/á“*

H2.5: vyššie hodnoty v miere zodpovednosti, ktorú v našom výskume predstavuje ľavý pól konštruktu 4 – *„...je zodpovedný/á“*

H2.6: vyššiu mieru spolupráce, ktorú v našom výskume predstavuje ľavý pól konštruktu 2 – *„...najradšej spolupracuje s inými ľuďmi“*

H2.7: vyššie skóre v hodnote prežitia plnohodnotného a kvalitnejšieho života, zmysluplného napĺňania voľného času, ktorú v našom výskume predstavuje ľavý pól konštruktu 9 – „...je spokojný/á so svojím životom“

H2.8: rovnaké skóre v hodnote lásky, priateľstva, spolunažívania, ktorú v našom výskume predstavuje ľavý pól konštruktu 1 – „...má s kým tráviť svoj voľný čas“, ľavý pól konštruktu 8 – „...je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme“, pravý pól konštruktu 13 – „...má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam“ a pravý pól konštruktu 15 – „...cení si predovšetkým dobré vzťahy“

3. Predpokladáme, že existuje významný rozdiel v ukazovateľoch identity medzi skupinou začínajúcich – „začiatočníci“ a skúsených dobrovoľníkov združených v dobrovoľníckej organizácii.

Predpokladáme, že skúsení dobrovoľníci:

H3.1: sa budú viac konfliktne identifikovať so svojím minulým sebaobrazom ako začínajúci dobrovoľníci, ktorý v našom výskume reprezentuje entita „Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...“

H3.2: rovnako ako začiatočníci budú dosahovať vysoké skóre v empatickej identifikácii s príslušníkom svojej skupiny, ktorú v našom výskume predstavuje entita – „Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...“

H3.3: sa budú kontraidentifikovať v menšej miere s negatívnym rolovým modelom, ktorý v našom výskume predstavuje entita „Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...“, v porovnaní so začínajúcimi dobrovoľníkmi

H3.4: budú v ukazovateli Hodnotenie seba a iných pozitívnejšie hodnotiť negatívny rolový model, ktorý v našom výskume predstavuje entita „Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...“ ako začiatočníci

H3.5: sa budú viac idealisticky identifikovať so svojím súčasným sebaobrazom, ktorý predstavuje pozitívny rolový model, ako začiatočníci a v našom výskume je reprezentovaný entitou „Ja v súčasnosti...“

5.3 Výskumný plán

Vzhľadom k tomu, že sme porovnávali rozdiely v štruktúre identity medzi skupinami dobrovoľníkov pomocou metodiky IDEX, ide o kvantitatívny ex-post facto = kauzálnoporovnávací výskum. Ako nezávislá, pripísaná premenná v našom výskume vystupuje členstvo v dobrovoľníckej organizácii resp. dĺžka aktívneho pôsobenia v rámci dobrovoľníckej organizácie, pre ktoré sa sami v minulosti rozhodli. Delí účastníkov výskumu na dve skupiny podľa kritéria, ktoré sme si sami zvolili opierajúc sa o mieru predpokladaných skúseností s dobrovoľníckou aktivitou potrebnú k tomu, aby sa rozdiely v identite mohli prejaviť. Nezávislá premenná sa posudzuje vo vzťahu k štruktúre identity, ktorá predstavuje závislú, kvantitatívnu premennú prostredníctvom hodnôt jednotlivých ukazovateľov získaných pomocou metodiky IDEX. Okrem spomínaných hlavných premenných, ktoré skúmame, tu vystupujú aj ďalšie, ktoré môžu pozitívne i negatívne ovplyvniť výsledky výskumu:

- Pripísané premenné: vek, rod, najvyššie dosiahnuté vzdelanie dobrovoľníka, typ a zameranie činnosti dobrovoľníckej organizácie, prostredie, v ktorom žije
- Vonkajšie premenné: aktuálne citové rozpoloženie účastníkov, životná fáza, časová tieseň, lokalita výskumu

Kontrola ohrození internej validity:

Vek dobrovoľníkov – snaha o zjednotenie výskumnej vzorky podľa veku vo výskumných skupinách.

Rod dobrovoľníkov – približne rovnomerné zastúpenie oboch pohlaví v skupine začiatočníkov i skúsených vylúči vplyv rodu.

Lokalita a podmienky výskumu – internetová administrácia dotazníkov. V istom znevýhodnení môžu byť českí dobrovoľníci, ktorí boli tiež zaradení do vzorky, avšak ich rovnaký počet v oboch skupinách zabraňuje akémukoľvek skresľujúcemu efektu na výsledky výskumu.

6 Metóda skúmania

6.1 Výskumná vzorka

Vzorku nášho výskumu tvorí 84 dobrovoľníkov aktívnych v rámci dobrovoľníckej organizácie, ktorej cieľovou skupinou sú deti alebo mladí ľudia. Ide najmä o tieto organizácie – Detská organizácia FRIGO, Slovenský skauting, Občianske združenie Krok za krokom, Občianske združenie Žabky, Saleziáni, Domka, Nodam; česká vzorka pochádza predovšetkým z Hnutí Brontosaurus, Junák, Skaut. Údaje boli získavané prostredníctvom internetovej verzie dotazníka, rovnako aj v papierovej tlačenej podobe, počas doby jedného mesiaca. Skonštruovaná verzia dotazníka bola overená na predvýskume, ktorú tvorilo 10 respondentov. Vek účastníkov sa pohybuje od 15 do 29 rokov a priemerný vek je 20,58. Tento rozptyl predstavuje najrozšírenejšiu vekovú skupinu z hľadiska dobrovoľníckej činnosti, preto sme pre náš výskum vybrali práve túto vzorku. Ďalším dôvodom pre rozhodnutie o vekovom zložení respondentov je fakt, že práve v období adolescencie (do ktorej väčšina vzorky spadá) dochádza k dotváraniu a zmenám v štruktúre identity. Ich zvažovanie možností a potreby finančného príjmu sa javí byť významným faktorom, ktorý by mohol výsledky obohatiť. Z respondentov, ktorí vyplnili dotazník, sme vyberali účastníkov do vzorky do dvoch skupín takým spôsobom, aby počet mužov a žien v jednej aj druhej skupine bol porovnateľný, čím sme vylúčili vplyv rodu na možné skreslenie výsledkov výskumu. Výber bol nenáhodný, dostupný. Do výskumnej vzorky boli zaradení aj dobrovoľníci aktívni v rámci českých dobrovoľníckych organizácií, ktorých zameranie je rovnaké ako v prípade Slovákov. Aby sme zabránili skreslenému výsledku z dôvodu jazykových a národných odlišností, v oboch skupinách je počet českých dobrovoľníkov zhodný. Kritérium rozdelenia z hľadiska dĺžky pôsobenia v dobrovoľníckej organizácii na dve skupiny sme zvolili preto, aby sa predpokladaný vplyv tejto činnosti na identitu jedincov mohol prejaviť:

a. Začínajúci dobrovoľníci, „začiatovníci“ – zahŕňajú mladých ľudí, ktorí vykonávajú dobrovoľnícke aktivity združení v dobrovoľníckej organizácii nie dlhšie ako jeden rok

b. Skúsení, pokročilí dobrovoľníci – tvoria ich mladí členovia dobrovoľníckych organizácií, ktorí sú v nich aktívni aspoň tri roky.

Ukazovatele, podľa ktorých sme vyrovnávali skupiny boli rod, lokalita a podmienky zberu údajov, vek. To, že sa priemerný vek začiatovníkov (18,88) a skúsených (22,29) líši (znázornené v tabuľke č.1), podporuje fakt, že mnohí mladí ľudia začínajú s dobrovoľníctvom v nižšom veku a keď sa z nich stanú skúsení dobrovoľníci, ich priemerný vek sa prirodzene zvýši. Výskyt dobrovoľníkov začínajúcich v neskoršom veku je menej častý, preto majú skúsení dobrovoľníci v priemere viac rokov. Na základe vzorky, ktorú sme použili, je možné výsledky zovšeobecňovať na dobrovoľnícke organizácie venujúce sa aktivitám pre deti a mládež na Slovensku. Je otázne, či by sme dostali porovnateľné odpovede aj od dobrovoľníkov venujúcich sa iným oblastiam pomoci. Hoci sme použili aj českých respondentov, ich zastúpenie je natoľko nízke, že nedovoľuje zovšeobecniť na české organizácie.

Tabuľka č. 1: Deskriptívna charakteristika účastníkov výskumu

Výskumné skupiny	Počet (N=84)		Priemerný vek	Min.	Max.	Národnosť	
	Muži	Ženy				slovenská	česká
Začínajúci dobrovoľníci (N=42)	13	29	18,88	15	25	33	9
Skúsení dobrovoľníci (N=42)	11	31	22,29	17	29	33	9
Spolu	24	60	20,58			66	18

6.2 Použitý nástroj zberu údajov

K realizácii nášho výskumu sme použili metodiku IDEX (Identity Exploration), ktorej autorom je Peter Weinreich. Táto metodika sa najviac hodí pre potreby nášho výskumu, pretože umožňuje prispôbiť a vytvoriť konštrukciu dotazníka takým spôsobom, že skúma presne to, čo potrebujeme. K voľbe IDEX ako vhodného nástroja zberu údajov pre náš výskum nás viedla aj skutočnosť, že analyzuje štruktúru osobnej a sociálnej identity prostredníctvom ukazovateľov identity a narába s údajmi poskytnutými samotným jedincom. Dokáže určiť hĺbku štruktúry identifikácií, stabilitu hodnotového systému jedinca. IDEX má vlastnosti kvalitatívnych metód, zároveň však spĺňa podmienky psychometrického prístupu. Opiera sa o Weinreichov integrujúci prístup k identite.

Vychádzajúc z Weinreichovej teórie (podľa Bačová, 1998) zisťovanie identity musí brať do úvahy aktivnosť, autonómnosť a kontinuitu vývinu ľudí, teda aj snahy jednotlivca dať význam svojim skúsenostiam v súčasnosti, dosiahnuť svoje aspirácie v budúcnosti a vyhnúť sa nepríjemným pocitom. Analýza štruktúry identity venuje pozornosť prispôbovaniu nových identifikačných vzorcov pretrvávajúcim identifikáciám, čo prebieha dvomi spôsobmi:

- prehodnocovanie seba, ale zachovanie si súčasného hodnotového systému
- rozširovanie hodnotového systému a vytváranie novej sebadefinície, to vedie k zmene hodnotového systému identifikujúceho sa

Metodika IDEX, popisovaná Bačovou (1998), je počítačový program, ktorý je administrovaný v podobe posudzovacích hárkov na monitore počítača alebo ako vytlačený dotazník. Sada hárkov zisťujúca individuálnu identitu alebo medziskupinové rozdiely, sa označuje ako inštrument. Ten je výskumníkom „šitý na mieru“ svojho výskumu v súlade s výskumnými cieľmi vytváraním entít a konštruktov, ktoré tvoria základ. Každý hárok obsahuje posudzovacie škály, ktorých počet je daný počtom entít. Entity sú posudzované objekty – rozličné aspekty seba, iných ľudí, skupín, inštitúcií, symbolov... Nachádzajú sa na ľavej strane škál. Respondent ich hodnotí na 3, 5, 7 alebo 9 bodových škálach

podľa obsahu bipolárnych konštruktov, ktoré sú umiestnené v hornej časti hárku. Počet hárkov je určený počtom konštruktov.

Entity predstavujú niekoho alebo niečo, čoho si je jedinec vedomý tu a teraz a vyplýva z minulosti alebo sa vzťahuje k budúcnosti (Weinreich, 2003). K tomu, aby pre každého respondenta mohli byť určené jeho pozitívne a negatívne hodnoty, je potrebných päť povinných entít. Sú to obrazy seba (súčasný obraz seba, ideálny obraz seba, obraz seba v minulosti), obdivovaná osoba, nesympatická osoba. Nepovinné entity (odporúčaných je okolo 20) zahŕňajú osoby, skupiny, iné objekty, ktoré sú významné v osobnom živote respondenta a pozitívne alebo negatívne ho ovplyvňujú (rodičia, súrodenci, priatelia, authority, celebrity, delikventi...), obrazy seba v rôznych situáciách (doma, v škole...), i obrazy toho, ako ma vnímajú iní, t.j. metaperspektívy (ja, ako ma vidí moja matka...). Dôležité je, aby sa medzi entitami nevyskytovali len tie, na ktoré je skúmanie zamerané, ale aj iné oblasti sociálneho sveta jedinca, všetky osoby a inštitúcie, ktoré môžu mať na respondenta vplyv. Entity sú jedincom posudzované na škálach pomocou konštruktov (Bačová, 1998).

Konštrukty sú hodnotiace vyjadrenia používané na hodnotenie seba, svojich myšlienok, iných ľudí, sociálneho sveta. Môžu byť vo forme adjektív alebo výrokov a sú súčasťou hodnotového a ideového systému jedinca. Aj zoznam konštruktov musí byť doplnený o tvrdenia a aktivity, ktoré sa týkajú bežného života respondenta, nielen tie, ktoré nás zaujímajú z hľadiska cieľa. Odporúčaný počet konštruktov je 20. Hlavná charakteristika konštruktov je ich bipolarita – výrok na jednom póle má svoj protiklad na druhom póle (ale nemusí to byť nevyhnutne protiklad) a jeden je respondentom považovaný za žiaduci a druhý za nežiaduci. V prípade, že jeho názor nie je jednoznačný, môže ho hodnotiť neutrálne. IDEX z tejto preferencie vypočíta, na koľko je daný pól konštruktu „pozitívny“, „negatívny“, neutrálny alebo nekonzistentný (nestabilný v hodnotení) pre danú osobu (Bačová, 1998).

Na základe získaných údajov program IDEXNOMO vypočítava ukazovatele identity. Prvých šesť sa netýka obsahu, berie do úvahy len polaritu hodnôt (pozitívne, negatívne, neutrálne) a jednotlivé číselné

hodnoty na škálach. Siedmy ukazovateľ naopak hodnotí obsah hodnôt. Bačová (1998) ich vysvetľuje nasledovne:

1. Hodnotenie seba a iných – znamená, ako respondent hodnotí seba a iné entity na pozitívnych a negatívnych póloch konštruktov, ktorých polaritu si volí sám. Psychologicky vyjadruje, ako kladne alebo záporne jedinec hodnotí iných (iné entity) podľa svojho hodnotového rebríčka, to znamená v porovnaní s hodnotením seba.
2. Idealistická identifikácia – znázorňuje podobnosť medzi charakteristikami, ktoré jedinec pripisuje iným entitám a tými pozitívnymi charakteristikami, ktorými opisuje „ideál seba“. Ide o vnímanie dobrých vlastností u iných. Psychologicky vyjadruje kladný vzťah respondenta k entite, keď tá pre neho predstavuje pozitívny rolový model. Želá si byť ako táto entita, snaží sa podobnosť s ňou dosiahnuť v budúcnosti.
3. Kontra-identifikácia – predstavuje podobnosť medzi charakteristikami, ktoré jedinec prisudzuje iným entitám a tými, ktoré vníma ako negatívne, opak idealistickej identifikácie. Psychologicky vyjadruje záporný vzťah respondenta k entite, keď je považovaná za negatívny rolový model. Respondent túži byť iný ako entita, chce sa od nej odlíšiť.
4. Empatická identifikácia – označuje podobnosť, ktorú respondent vníma medzi sebou a inou entitou, t.j. medzi charakteristikami, ktoré pripisuje svojmu súčasnému obrazu a charakteristikami, ktoré priradzuje inej entite a to bez ohľadu na to, či sú podľa neho „dobré“ alebo „zlé“. Psychologicky je považovaná za stav identifikácie s entitou, rovnakosť, blízkosť v úspechoch i neúspechoch.
5. Zaangažovanie sa – ide o mieru reagovania na iné entity kvalitatívne (pozitívnymi a negatívnymi hodnoteniami) i kvantitatívne (stupňom hodnotenia). Psychologicky to môžeme vysvetliť ako miera angažovania sa pri hodnotení iných. Nezáleží na tom, či je hodnotenie pozitívne alebo negatívne. Tento ukazovateľ zachytáva vplyv iných entít na vývoj identity jedinca.
6. Konflikt v identifikácii – vychádza z dvoch ukazovateľov – empatickej identifikácie a kontra-identifikácie. Intenzita konfliktu závisí od miery negatívnych charakteristík spoločných s istou entitou, to znamená, že

čím viac negatívnych vlastností respondent vníma ako rovnaké s entitou, tým viac je identifikácia s ňou konfliktná. Psychologicky môžeme povedať, že je to identifikácia s niekým, kto jedinca zároveň odpudzuje. Má pocit, že je ako on, hoci si to neželá, ale podobnosť nemožno zaprieť.

7. Štruktúrna sila konštruktov – predstavuje mieru hodnotiacej konzistentnosti respondenta, ako používa konštrukt, keď hodnotí entity. Stanovuje sa „sila“ jednotlivých konštruktov v kontexte celého súboru konštruktov. Ak sa hodnotenie pólu konštruktu zhoduje s celkovým hodnotením, je to „konsonantný“ vzťah, v opačnom prípade je „disonantný“. Podľa „sily“ konštruktov Weinreich rozlišuje tri skupiny: stabilné hodnotiace konštrukty (dimenzie spojené s kladnými hodnotiacimi konotáciami, konsonantné vzťahy prevládajú nad disonantnými, ústredné pre identitu, odolné voči zmenám), nekonzistentne hodnotené konštrukty (naznačujú stresové oblasti identity, v ktorých má jedinec tendenciu správať sa nepredvídateľne) a neutrálne konštrukty (disonantné vzťahy dominujú nad konsonantnými, nepoužíva ich hodnotiacim spôsobom, ale môžu mať význam pre kognitívne spracovávanie informácií, tlak k prehodnoteniu konštruktov).

Nevýhodou metodiky IDEX sa javia byť relatívne vysoké nároky na výskumníka pri voľbe vhodných entít a konštruktov, ktoré predstavujú základ analýzy. Podmienkou je podrobné štúdium inštrukcií a teoretických východísk. Dlhé trvanie a opakovanie entít môže u respondenta viesť k únave a nemotivovanosti pri vyplňaní. Napriek týmto mínusom sme presvedčení, že IDEX je pre náš výskum správnym nástrojom merania.

V prípade metodiky IDEX sa nezisťujú hodnoty reliability ani korelácie medzi konštruktmi alebo entitami. Na overenie spoľahlivosti merania je možné použiť porovnanie výsledkov jednotlivých ukazovateľov identity, ktoré predstavujú protipóly (idealistická identifikácia – kontra-identifikácia, empatická – konfliktná identifikácia). Inou možnosťou je súčasné použitie iného dotazníka na zisťovanie identity a ich komparácia medzi sebou. Nie je možné porovnávať údaje

s normou vzhľadom k tomu, že každý inštrument je jedinečný a vytvorený nanovo.

6.3 Vlastný inštrument IDEX

Opierajúc sa o teoretické východiská popisujúce aspekty dobrovoľníctva a analýzu štruktúry identity sme skonštruovali vlastný inštrument IDEX pre náš výskum (viď. Príloha A). Obsahuje 17 entít a 15 bipolárnych konštruktov, ktoré respondenti posudzovali na 5-bodovej škále. Po úvodnej inštrukcii a príklade dotazníkovej úlohy na lepšie pochopenie zadania nasleduje zoznam dôležitých entít, kde respondenti mali vpísať meno alebo iniciály osôb, ktoré si pri zadaní vybavili. Je to z dôvodu, aby si počas celého vyplňania predstavovali a hodnotili stále tých istých ľudí. Výhodou internetovej verzie dotazníka bolo, že na každom hárku sa im tieto iniciály zobrazovali automaticky, preto riziko zabudnutia alebo neustáleho vracania sa na úvod bolo eliminované.

6.3.1 Entity

Náš inštrument obsahuje päť povinných entít: *Ja v súčasnosti...*, *Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...*, *Ideálne Ja...*, *Osoba, ktorú najviac obdivujem...*, *Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...*

Okrem toho sme zaradili entity, ktoré predstavujú blízke dôležité osoby (entity č. 2, 10, 14, 6); osoby, o ktorých predpokladáme, že majú viac alebo menej významný vplyv na respondentov – predstavitelia vlastnej alebo cudzej sociálnej skupiny (entity č. 3, 9, 11, 16, 17); i tie, ktoré sa v ich živote vyskytujú, no nemusia byť bezprostredne prítomné (entity č. 7, 12, 15). Entita *Premiér štátu...* zastupuje Veľké konštrukcie identity (viď. s.10-11, Bačová, 1997) a prostredníctvom štátnej politiky sa podieľa na formovaní názorov na dobrovoľníctvo.

Tabuľka č. 2: Zoznam použitých entít

Entity:		
Povinné entity:		
1	Ja v súčasnosti...	Súčasný obraz seba
4	Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	Obraz seba v minulosti
8	Ideálne Ja...	Ideálny obraz seba
5	Osoba, ktorú najviac obdivujem...	Obdivovaná osoba
13	Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	Nesympatická osoba
Rodina a priatelia:		
2	Môj otec...	
10	Moja matka...	
14	Člen mojej rodiny...	
6	Partner/ka...	
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:		
3	Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	
9	Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	
11	Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	
16	Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	
17	Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	
Významne postavení ľudia:		
7	Nadriadený (v škole/práci)...	
12	Premiér štátu...	
15	Slávny herec / slávna herečka...	

6.3.2 Konštrukty

Pri tvorbe konštruktov sme vychádzali z výskumných zistení v súvislosti s prínosom dobrovoľníctva pre život mladého dobrovoľníka uvedených v teoretickej časti našej práce. Konkrétne ide o výsledky výskumu od Mydlíkovej (2002), ktorá odhalila hodnoty rozvíjajúce sa pod vplyvom dobrovoľníckej činnosti v organizácii (viď. s. 40-41). Tieto hodnoty sme doplnili o poznatky Brozmanovej Gregorovej (2005) o priaznivých efektoch dobrovoľníctva (viď. s. 41). Rovnako poslúžili aj závery publikácie „At the glance: What we know about the effects of service learning on college students, faculty, institutions and communities“ (podľa Brozmanová Gregorová, 2008) (viď. s. 39). Podnetom bol aj prieskum prezentovaný na Európskom fóre

o dobrovoľníctve (European volunteering forum), ktorý uskutočnil Lenčo (2008). Zámerom bolo zistiť, ktorá zručnosť alebo schopnosť sa počas dobrovoľníckych aktivít u mladých ľudí najviac rozvinula z pohľadu samotných aktivistov (viď. s. 41). Ide o tieto konštrukty, ktoré reprezentujú jednotlivé hodnoty a schopnosti:

- Hodnota lásky, priateľstva, spolunažívania:

1 - ...*má s kým tráviť svoj voľný čas* - ... *nemá s kým tráviť svoj voľný čas*

8 - ...*je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme* - ...*je presvedčený/á, že zážitky pominú a postupne na nich každý zabudne*

13 - ...*má pocit, že dobrovoľníctvo má stále rovnaký zmysel bez ohľadu na prítomnosť priateľov* - ...*má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam*

15 - ...*cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu* - ...*cení si predovšetkým dobré vzťahy*

- Hodnota prežitia plnohodnotného a kvalitnejšieho života, hodnota aktivity, zmysluplného naplňovania voľného času:

9 - ... *je spokojný/á so svojím životom* - ... *nie je spokojný/á so svojím životom*

- Hodnota pomoci

3 - ... *považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť* - ... *považuje dobrovoľníctvo za stratu času*

7 - ... *je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí* - ... *nie je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí*

- Hodnota sebadôvery, úcty, sebaúcty a spokojnosti z dobre vykonanej práce:

10 - ... *je pre druhých zdrojom inšpirácie* - ... *nie je pre druhých zdrojom inšpirácie*

12 - ... *cíti sa byť výnimočný/á* - ... *cíti sa byť ako jeden/jedna z mnohých*

- Organizačné a komunikačné schopnosti:

5 - ...myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie - ...myslí si, že svoje okolie nemôže ovplyvniť, preto sa o to ani nesnaží

14 - ...svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať - ...svoje nápady nedokáže vyjadriť a zrealizovať, preto si ich necháva pre seba

- Morálny rozvoj:

6 - ...záleží mu/jej predovšetkým na finančnej odmene za vynaloženú aktivitu - ...záleží mu/jej predovšetkým na význame vynaloženej aktivity pre niekoho

- Zodpovednosť:

4 - ... je zodpovedný/á - ... nie je zodpovedný/á

- Spolupráca:

2 - ... najradšej spolupracuje s inými ľuďmi - ... najradšej pracuje sám/a

- Schopnosť riešiť problémy, tvorivosť:

11 - ...myslí si, že prostredníctvom hry sa môže človek veľa naučiť - ...myslí si, že hranie je len pre deti, aby sa nenudili

K formulácii konštruktov nás inšpiroval aj výskum Bačovej a Babinčáka (2008), ktorý sa venoval dobrovoľníckym spoločenstvám, živote v komunite a ich vplyvu na identitu členov. Diplomová práca Pirčákovej (2008) bola pre nás rovnako podnetná najmä preto, že téma identity členov motorkárskej komunity sa zameraniu nášho výskumu veľmi podobá.

Tabuľka č. 3: Zoznam použitých konštruktov

Číslo	Póly konštruktov:	
1	...má s kým tráviť svoj voľný čas	...nemá s kým tráviť svoj voľný čas
2	...najradšej spolupracuje s inými ľuďmi	...najradšej pracuje sám/a
3	...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť	...považuje dobrovoľníctvo za stratu času
4	...je zodpovedný/á	...nie je zodpovedný/á
5	...myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie	...myslí si, že svoje okolie nemôže ovplyvniť, preto sa o to ani nesnaží
6	...záleží mu/jej predovšetkým na finančnej odmene za vynaloženú aktivitu	...záleží mu/jej predovšetkým na význame vynaloženej aktivity pre niekoho
7	...je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí	...nie je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí
8	...je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme	...je presvedčený/á, že zážitky pominú a postupne na nich každý zabudne
9	...je spokojný/á so svojím životom	...nie je spokojný/á so svojím životom
10	...je pre druhých zdrojom inšpirácie	...nie je pre druhých zdrojom inšpirácie
11	...myslí si, že prostredníctvom hry sa môže človek veľa naučiť	...myslí si, že hranie je len pre deti, aby sa nenudili
12	...cíti sa byť výnimočný/á	...cíti sa byť ako jeden/jedna z mnohých
13	...má pocit, že dobrovoľníctvo má stále rovnaký zmysel bez ohľadu na prítomnosť priateľov	...má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam
14	...svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať	...svoje nápady nedokáže vyjadriť a zrealizovať, preto si ich necháva pre seba
15	...cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu	...cení si predovšetkým dobré vzťahy

6.4 Postup zberu údajov

Výskum bol realizovaný v priebehu mesiaca február 2010 prostredníctvom internetovej verzie metodiky IDEX doplnený o administráciu papierového dotazníka. Dostupnosť bola pre umožnená pre všetkých respondentov rovnako. Oboznámili sme ich s cieľom nášho výskumu a zámerom použitia výsledkov. Rovnako bola zabezpečená aj etika výskumu. Vyplnenie dotazníka trvalo približne 30 minút.

6.5 Štatistické spracovanie údajov

V počítačovom programe IDEXWIN sme vypracovali nový inštrument pre potreby nášho výskumu. Následne bol prevedený do internetovej verzie a dostupný na internetovej stránke, použitý bol aj papierový dotazník. Získané výsledky boli zaznamenané v programe IDEXNOMO, ktorý analyzoval jednotlivé ukazovatele identity. Po exportovaní údajov z programu Microsoft Excel 2003, sme analýzu údajov vykonávali v štatistickom software SPSS verzia 17.0. Po otestovaní hodnôt z hľadiska normality prostredníctvom ukazovateľa Skewness (koeficient zošikmenia) bola zisťovaná významnosť rozdielov porovnaním dvoch spomínaných skupín pre dva nezávislé výbery pomocou One-way ANOVA (v prípade parametrickej štatistiky) a Mann-Whitney U-testu (ak išlo o neparametrickú štatistiku).

Okrem metodiky IDEX dotazník obsahoval aj otvorené otázky relevantné pre predmet výskumu, ktoré sa usilovali zachytiť subjektívne vnímanie dôsledkov dobrovoľníctva na svoj život a osobnosť. Kvalitatívne – doplňujúce informácie o účastníkoch výskumu sme vyhodnocovali samostatne. Slúžili k rozhodnutiu o vhodnosti respondenta pre náš výskum, vytvoreniu adekvátnych skupín a na lepšiu ilustráciu výskumnej vzorky. Niektoré odpovede respondentov podporujú dopĺňajú naše zistenia. Vzhľadom k tomu, že neboli štatisticky spracované, sú uvedené v prílohe B) pre zaujímavosť.

7 Výsledky výskumu

Postupne si prejdeme konkrétne výsledky jednotlivých ukazovateľov, ktoré sme si vysvetlili pri opise výskumnej metódy.

7.1 Výsledky ukazovateľa štruktúrny tlak

Ako sme už spomínali, štruktúrny tlak predstavuje mieru hodnotiacej konzistentnosti respondenta, akým spôsobom používa konštrukt pri hodnotení entity. Na základe toho je určovaná „sila“ jednotlivých konštruktov vo vzťahu k celému súboru konštruktov. Výsledky sú spracované v tabuľkách.

Prvá z nich sa venuje výsledkom štruktúrneho tlaku pre celý súbor respondentov, ktorí boli zaradení do výskumnej vzorky. Umožňuje tak identifikovať „majoritu“ a „minoritu“ podľa počtu ľudí, ktorí sa priklonili k jednému pólu konštraktu. V prípade, že preferencia jedného z pólov výroku nie je jednoznačná, ide o tzv. split konštrukt, ktorý delí účastníkov na približne rovnaké polovice.

Tabuľka č. 4: Priemerné hodnoty štruktúrnej sily konštruktov (SP) pre celý súbor účastníkov/čok výskumu (N=84)

Konštrukt	Preferovaný pól konštraktu	SP	N	Opačný pól konštraktu	SP	N
1	...má s kým tráviť svoj voľný čas	74,05***	82	...nemá s kým tráviť svoj voľný čas	-53,17*	2
2	...najradšej spolupracuje s inými ľuďmi	53,72*	78	...najradšej pracuje sám/a	-20,95+	6
3	...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť	67,43**	82	...považuje dobrovoľníctvo za stratu času	-39,04 ++	2
4	...je zodpovedný/á	63,25**	84	...nie je zodpovedný/á	0	0
5	...myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie	65,74**	83	...myslí si, že svoje okolie nemôže ovplyvniť, preto sa o to ani nesnaží	-30,78 ++	1

Konštrukt	Preferovaný pól konštrukt	SP	N	Opačný pól konštrukt	SP	N
6	...záleží mu/jej predovšetkým na finančnej odmene za vynaloženú aktivitu	18,67	11	...záleží mu/jej predovšetkým na význame vynaloženej aktivity pre niekoho	44,39 +++	73
7	...je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí	72,46***	82	...nie je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí	65,17**	2
8	...je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme	77,89***	84	...je presvedčený/á, že zážitky pominú a postupne na nich každý zabudne	0	0
9	...je spokojný/á so svojím životom	58,24*	79	...nie je spokojný/á so svojím životom	-19,144	5
10	...je pre druhých zdrojom inšpirácie	70,00**	79	...nie je pre druhých zdrojom inšpirácie	-33,19 ++	5
11	...myslí si, že prostredníctvom hry sa môže človek veľa naučiť	68,71**	84	...myslí si, že hranie je len pre deti, aby sa nenudili	0	0
12	...cíti sa byť výnimočný/á	53,28*	64	...cíti sa byť ako jeden/jedna z mnohých	-4,79	20
13	...má pocit, že dobrovoľníctvo má stále rovnaký zmysel bez ohľadu na prítomnosť priateľov	27,69+	28	...má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam	49,61 +++	56
14	...svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať	69,14**	79	...svoje nápady nedokáže vyjadriť a zrealizovať, preto si ich necháva pre seba	-35,75 ++	5
15	...cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu	24,78	27	...cení si predovšetkým dobré vzťahy	22,29	57

Rozsah hodnôt štruktúrny tlak: -100 až +100

„Jadrové“ hodnotiace dimenzie: **** > 80; *** 70-79; ** 60-69; * 50-59

„Sekundárne“ hodnotiace dimenzie: +++ 40-49; ++ 30-39; + 20-29

„Konfliktné“ nehodnotiace dimenzie: -20 až +20

Zvýraznené sú „jadrové“ dimenzie s hodnotou nad 50

N je počet respondentov preferujúcich daný pól konštrukt

Výsledky tabuľky č.4 vyjadrujú, ktoré póly konštruktov podľa priemerných hodnôt štruktúrneho tlaku môžeme považovať za „jadrové“ a ktoré nie. Taktiež vidieť, koľko respondentov sa k danému pólu priklonilo.

Medzi „jadrové“ dimenzie s najvyššími hodnotami (70-79), u ktorých prejavila preferenciu väčšina, patria: ľavý pól konštraktu 1...*má s kým tráviť svoj voľný čas* (74,045***, s počtom preferujúcich účastníkov výskumu N=82), ľavý pól konštraktu 7...*je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí* (72,464***, N=82), ľavý pól konštraktu 8 ...*je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme* (77,894***, N=84).

„Jadrové“ dimenzie „majority“ s nižšími hodnotami (s hodnotami 50-69) sú: ľavý pól konštraktu 2...*najradšej spolupracuje s inými ľuďmi* (53,718*, N=78), ľavý pól konštraktu 3...*považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť* (67,433**, N=82), ľavý pól konštraktu 4 ...*je zodpovedný/á* (63,254**, N=84), ľavý pól konštraktu 5 ...*myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie* (65,742**, N=83), ľavý pól konštraktu 9 ...*je spokojný/á so svojím životom* (58,239*, N=79), ľavý pól konštraktu 10 ...*je pre druhých zdrojom inšpirácie* (69,998**, N=79), ľavý pól konštraktu 11 ...*myslí si, že prostredníctvom hry sa môže človek veľa naučiť* (68,713**, N=84), ľavý pól konštraktu 14 ...*svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať* (69,142**, N=79).

Za split konštrukty môžeme považovať: konštrukt 12 ...*cíti sa byť výnimočný/á* (53,277*, N=64) - ...*cíti sa byť ako jeden/jedna z mnohých* (-4,791, N=20), konštrukt 13 ...*má pocit, že dobrovoľníctvo má stále rovnaký zmysel bez ohľadu na prítomnosť priateľov* (27,689+, N=28) - ...*má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam* (49,607+++, N=56), konštrukt 15 ...*cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu* (24,78, N=27) - ...*cení si predovšetkým dobré vzťahy* (22,290, N=57).

V prípade niektorých dimenzií: pravý pól konštraktu 1 ...*nemá s kým tráviť svoj voľný čas* (-53,165*, N=2), pravý pól konštraktu 7 ...*nie je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí* (65,17**, N=2) napriek vysokým hodnotám štruktúrneho tlaku ich nemôžeme považovať za jadrové z dôvodu nízkeho zastúpenia respondentov priklonených k tomuto pólu.

Tabuľka č. 5: Priemerné hodnoty štrukturálnej sily konštruktov (SP) - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42) v póloch preferovaných „majoritou“

	Preferovaný pól konštrukt	Začiatovníci (N=42)		Skúsení (N=42)		Rozdiely medzi skupinami		
		SP	N	SP	N	F	U	p
1L 1	...má s kým tráviť svoj voľný čas	73,15 ***	40	74,88 ***	42	0,261		0,611
2L 1	...najradšej spolupracuje s inými ľuďmi	55,43*	38	52,10*	40	0,433		0,512
3L 1	...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť	66,63**	40	68,18**	42	0,094		0,760
4L 1	...je zodpovedný/á	65,24**	42	61,27**	42	1,112		0,295
5L 1	...myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie	64,66**	42	66,85**	41	0,296		0,588
6P 1	...záleží mu/jej predovšetkým na význame vynaloženej aktivity pre niekoho	47,23 +++	34	41,92 +++	39	0,632		0,429
7L 1	...je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí	71,36 ***	40	73,51 ***	42	0,270		0,605
8L 1	...je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme	76,76 ***	42	79,03 ***	42		872,00 0	0,929
9L 1	...je spokojný/á so svojím životom	57,85*	37	58,58*	42	0,024		0,877
10 L 1	...je pre druhých zdrojom inšpirácie	69,99**	38	70,01 ***	41	0,000		0,995
11 L 1	...myslí si, že prostredníctvom hry sa môže človek veľa naučiť	68,86**	42	68,56**	42		872,00 0	0,929

	Preferovaný pól konštruktu	Začiatocníci (N=42)		Skúsení (N=42)		Rozdiely medzi skupinami		
		SP	N	SP	N	F	U	p
14 L 1	...svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať	69,12**	38	69,16**	41	0,000		0,993

Rozsah hodnôt štruktúrny tlak: -100 až +100

„Jadrové“ hodnotiace dimenzie: **** > 80; *** 70-79; ** 60-69; * 50-59

„Sekundárne“ hodnotiace dimenzie: +++ 40-49; ++ 30-39; + 20-29

„Konfliktné“ nehodnotiace dimenzie: -20 až +20

Zvýraznené sú „jadrové“ dimenzie s hodnotou nad 50

N je počet respondentov preferujúcich daný pól konštruktu pre každú skupinu.

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Tabuľka č. 5 znázorňuje priemerné hodnoty štruktúrneho tlaku pre každú skupinu zvlášť. Umožňuje identifikovať „jadrové“ dimenzie rovnako ako v predchádzajúcej tabuľke. Obsahuje len tie póly konštruktov, ku ktorým sa priklonila väčšina skupiny. Zároveň sú v nej uvedené výsledky štatistického testu One-way ANOVA príp. Mann-Whitney U-test podľa normality rozloženia údajov.

Aj u skupiny začiatocníkov, aj v prípade skúsených sú „jadrové“ tieto dimenzie: ľavý pól konštrukt 1 *...má s kým tráviť svoj voľný čas* (začiatocníci - 73,147 ***, N=40; skúsení - 74,881 ***, N=42), ľavý pól konštrukt 2 *...najradšej spolupracuje s inými ľuďmi* (začiatocníci - 55,425*, N=38; skúsení - 52,096*, N=40), ľavý pól konštrukt 3 *...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť* (začiatocníci - 66,629**, N=40; skúsení - 68,181**, N=42), ľavý pól konštrukt 4 *...je zodpovedný/á* (začiatocníci - 65,237**, N=42; skúsení - 61,271**, N=42), ľavý pól konštrukt 5 *...myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie* (začiatocníci - 64,658**, N=42; skúsení - 66,854**, N=41), ľavý pól konštrukt 7 *...je užitočný/á ľuďom vo svojom okolí* (začiatocníci - 71,364 ***, N=40; skúsení - 73,512 ***, N=42), ľavý pól konštrukt 8 *...je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme* (začiatocníci - 76,762 ***, N=42; skúsení - 79,026 ***, N=42), ľavý pól konštrukt 9 *...je spokojný/á*

so svojím životom (začiatčníci - 57,849*, N=37; skúsení - 58,583*, N=42), ľavý pól konštruktú 10 *...je pre druhých zdrojom inšpirácie* (začiatčníci - 69,986**, N=38; skúsení - 70,010 ***, N=41), ľavý pól konštruktú 11 *...myslí si, že prostredníctvom hry sa môže človek veľa naučiť* (začiatčníci - 68,862**, N=42; skúsení - 68,564**, N=42), ľavý pól konštruktú 14 *...svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať* (začiatčníci - 69,122**, N=38; skúsení - 69,162**, N=41).

Pravý pól konštruktú 6 *...záleží mu/jej predovšetkým na význame vynaloženej aktivity pre niekoho* (začiatčníci - 47,23 +++, N=34; skúsení - 41,92 +++, N=39) síce prezentuje preferenciu „majority“ v oboch skupinách, jeho priemerné hodnoty ho však nezaraďujú medzi „jadrové“ dimenzie.

Len pri konštruktoch 8 a 11 bola použitá neparametrická štatistika, pomocou ktorej sme zistili, že rozdiely medzi skupinami nepreukazujú štatistickú významnosť.

Tabuľka č. 6: Priemerné hodnoty štruktúrálnej sily konštruktov (SP) - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42) v split konštruktoch

	Preferovaný pól konštruktú	Začiatovníci (N=42)		Skúsení (N=42)		Rozdiely medzi skupinami		
		SP	N	SP	N	F	U	p
12 L 1	...cíti sa byť výnimočný/á	58,46* 36%	15	49,39 +++ 86%	37	1,517		0,223
12 P -1	...cíti sa byť ako jeden/jedna z mnohých	-7,82 64%	27	4,30 14%	5	0,780		0,389
13 L -1	...má pocit, že dobrovoľníctvo má stále rovnaký zmysel bez ohľadu na prítomnosť priateľov	38,52++ 24%	10	21,67+ 43%	18	1,421		0,244
13 P 1	...má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam	45,51 +++ 64%	27	54,21* 57%	24	1,222		0,274
15 L -1	...cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu	32,45++ 36%	15	15,19 29%	12	4,059		0,055
15 P 1	...cení si predovšetkým dobré vzťahy	24,74+ 64%	27	20,09+ 71%	30	0,504		0,481

Rozsah hodnôt štruktúrálnej sily: -100 až +100

„Jadrové“ hodnotiace dimenzie: **** > 80; *** 70-79; ** 60-69; * 50-59

„Sekundárne“ hodnotiace dimenzie: +++ 40-49; ++ 30-39; + 20-29

„Konfliktné“ nehodnotiace dimenzie: -20 až +20

Zvýraznené sú „jadrové“ dimenzie s hodnotou nad 50

N je počet respondentov preferujúcich daný pól konštruktú pre každú skupinu.

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Konštrukty 12, 13 a 15 patria medzi split konštrukty deliace začiatovníkov na dve skupiny. K ľavému pólu konštruktú 12 *...cíti sa byť výnimočný/á* (58,46*, N=15) sa priklonilo 64% respondentov, k pravému

pólu ...*cíti sa byť ako jeden/jedna z mnohých* (-7,82, N=27) sa radí 36%. V konštrukte 13 má ľavý pól ...*má pocit, že dobrovoľníctvo má stále rovnaký zmysel bez ohľadu na prítomnosť priateľov* (38,52++, N=10) 24% zastúpenie, pravý pól ...*má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam* (45,51 +++, N=27) zvolilo 64%. Konštrukt 15 je rozdelený na ľavý pól ...*cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu* (32,45++, N=15) s 36% a pravý pól ...*cení si predovšetkým dobré vzťahy* (24,74+, N=27) s 64%.

V skupine skúsených sú výsledky štruktúrálnej sily konštruktov nasledujúce: ľavý pól konštraktu 12 ...*cíti sa byť výnimočný/á* (49,39+++, N=37) preferovalo 86%, pravý pól ...*cíti sa byť ako jeden/jedna z mnohých* (4,30, N=5) 14%. Tento konštrukt nepatrí medzi split konštrukty, aby však bolo možné porovnanie so skupinou začiatocníkov, bol zaradený do tejto tabuľky zámerne. Ľavá dimenzia konštraktu 13 ...*má pocit, že dobrovoľníctvo má stále rovnaký zmysel bez ohľadu na prítomnosť priateľov* (21,67+, N=18) je vlastná 43% účastníkov, pravá ...*má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam* (54,21*, N=24) sa týka 57%. V prípade konštraktu 15 ľavý pól ...*cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu* (15,19, N=29 %) zvolilo 29% skúsených a pravý pól ...*cení si predovšetkým dobré vzťahy* (20,08+, N=30) 71%.

Údaje všetkých split konštruktov sú normálne rozložené, preto bola na výpočet použitá ANOVA a v tabuľke sú znázornené hodnoty F. Ani pri jednom z konštruktov hladina významnosti p nedosahuje nižšie hodnoty ako 0,05. Z toho dôvodu môžeme prehlásiť, že rozdiely medzi skupinami nie sú štatisticky významné. Avšak v ľavom póle konštraktu 15 ...*cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu* sa hodnoty blížili k štatistickej významnosti ($F=4,059$; $p=0,055$) s vyššími hodnotami pre začiatocníkov (32,45).

7.2 Výsledky ukazovateľa Hodnotenie seba a iných

Hodnotenie seba a iných znamená, ako pozitívne alebo negatívne jedinec hodnotí ostatné entity podľa svojho hodnotového systému,

v porovnaní s hodnotením samého seba. Spolu s ďalšími ukazovateľmi identity (okrem ukazovateľa štruktúrny tlak) určuje identifikačné vzorce respondentov – akým spôsobom a s kým sa každý človek stotožňuje.

Tabuľka č. 7: Priemerné hodnoty ukazovateľa Hodnotenie seba a iných – porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)

Entity		Začiatovníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Povinné entity:						
1	Ja v súčasnosti...	0,73	0,72		802,500	0,477
4	Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,45	0,36	1,296		0,258
8	Ideálne Ja...	0,98	0,99		811,500	0,389
5	Osoba, ktorú najviac obdivujem...	0,82	0,86	1,670		0,200
13	Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	0,04	0,13	0,846		0,360
Rodina a priatelia:						
2	Môj otec...	0,35	0,41	0,518		0,474
10	Moja matka...	0,49	0,53	0,254		0,616
14	Člen mojej rodiny...	0,44	0,48		795,500	0,439
6	Partner/ka...	0,49	0,53	0,271		0,604
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:						
3	Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	0,76	0,74	0,253		0,616
9	Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	0,19	0,36	4,934		0,029*
11	Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	0,53	0,42	4,412		0,039*
16	Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	0,61	0,56	1,068		0,304
17	Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,52	0,39		682,000	0,073

Entity		Začiatoci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Významne postavení ľudia:						
7	Nadriadený (v škole/práci)...	0,39	0,46	0,771		0,382
12	Premiér štátu...	0,07	0,05	0,073		0,787
15	Slávny herec / slávna herečka...	0,37	0,39	0,052		0,820

Rozpätie hodnôt Hodnotenie seba a iných: -1,00 až +1,00

Vysoké skóre: nad 0,70

Stredné skóre: medzi 0,30 až 0,70

Nízke skóre: medzi -0,10 až 0,30

Veľmi nízke: pod -0,10

Vysoké hodnoty sú zvýraznené

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Entity v tabuľke sú usporiadané do kategórií podľa príslušnosti k sociálnej skupine, ktorú zastupujú. Najpozitívnejšie hodnotenie u oboch skupín nadobudla entita ideálny obraz seba - *Ideálne Ja...*, ktorej hodnoty sa veľmi približujú maximálnemu možnému výsledku. Vysoko pozitívne je hodnotená aj *Osoba, ktorú najviac obdivujem...* Približne rovnako kladné hodnotenie prislúcha súčasnému obrazu seba – *Ja v súčasnosti...* a predstaviteľovi vlastnej sociálnej skupiny – *Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...* Najnižšie hodnoty sme zaznamenali pri entite *Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...* a *Premiér štátu...*

Pri porovnávaní rozdielov medzi začiatočníkmi a skúsenými, bola neparametrická štatistika použitá pri entitách 1, 8, 14 a 17. Významné rozdiely sme identifikovali pri entitách, ktoré sa týkajú dobrovoľníctva - *Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...* ($F=4,934$; $p < 0,05$), pričom pozitívnejšie bola táto entita hodnotená skúsenými (0,36) a *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...* ($F=4,412$; $p < 0,05$), v prípade ktorej vyššie hodnoty pochádzajú od začiatočníkov (0,53).

7.3 Výsledky ukazovateľa Zaangažovanie sa

Zaangažovanie sa predstavuje mieru zúčastňovania sa na hodnotení iných bez ohľadu na kvalitu hodnotenia (aj pozitívne aj negatívne). Môže nadobúdať aj rôzne stupne. Prostredníctvom tohto ukazovateľa sa prejavuje vplyv iných entít na vývoj identity jednotlivca.

Tabuľka č. 8: Priemerné hodnoty ukazovateľa Zaangažovanie sa – porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)

Entity		Začiatovníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Povinné entity:						
1	Ja v súčasnosti...	4,15	4,15	0,002		0,964
4	Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	3,43	3,32	0,371		0,544
8	Ideálne Ja...	4,58	4,86		577,500	0,003**
5	Osoba, ktorú najviac obdivujem...	4,46	4,65		710,000	0,117
13	Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	3,72	3,39		873,000	0,936
Rodina a priatelia:						
2	Môj otec...	3,57	3,51		826,500	0,619
10	Moja matka...	3,67	3,73	0,097		0,756
14	Člen mojej rodiny...	3,41	3,46	0,071		0,791
6	Partner/ka...	3,77	3,76	0,188		0,666
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:						
3	Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	4,29	4,17	1,024		0,310
9	Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	3,45	3,44		844,000	0,734
11	Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	3,38	3,27	0,940		0,335
16	Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	3,77	3,13	8,072		0,006**

Entity		Začiatocníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:						
17	Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	3,63	3,49		764,000	0,291
Významne postavení ľudia:						
7	Nadriadený (v škole/práci)...	3,59	3,35	1,803		0,183
12	Premiér štátu...	3,52	3,52		685,500	0,079
15	Slávny herec / slávna herečka...	3,42	3,04	3,132		0,080

Rozpätie hodnôt Zaangažovanie sa: 0,00 až 5,00

Veľmi vysoké skóre: nad 4,00

Nízke skóre pod: 2,00

Vysoké hodnoty sú zvýraznené

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Začiatocníci aj skúsení boli najviac zaangažovaní pri hodnotení ideálneho obrazu seba – *Ideálne Ja...* Veľmi vysoké skóre sa prejavilo aj vo vzťahu k entite - *Osoba, ktorú najviac obdivujem...* i predstaviteľovi dobrovoľníckej skupiny – *Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...* Hodnotenie entity – *Ja v súčasnosti...* je tiež spojené s vysokou hodnotou zaangažovania sa. Všetky výsledky však nadobúdajú relatívne vysoké hodnoty (nad 3,00), preto žiadna entita nepostráda mieru zaangažovania sa respondenta. V skupine začiatocníkov najnižší výsledok získala entita - *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...* Skúsení boli najmenej zúčastnení pri hodnotení entity – *Slávny herec / slávny herečka...*

Štatistická významnosť sa prejavila v rozdieloch zaangažovania sa pri entite – *Ideálne Ja...*, na zistenie ktorej sme použili neparametrický test (U=577,500; p<0,01). U skúsených dobrovoľníkov bol ideálny sebaobraz pre rozvoj identity dôležitejší (4,86). Druhý významný rozdiel bol odhalený parametrickou štatistikou pri hodnotení predstaviteľa cudzej sociálnej skupiny - *Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za*

slobodu zvierat... ($F=8,072$; $p<0,01$), pričom vyššie skóre dosiahli začiatovníci (3,77).

7.4 Výsledky ukazovateľa Idealistická identifikácia

Pod idealistickou identifikáciou sa myslí, na koľko jedinec hodnotí iných tak pozitívne, ako popisuje svoj „ideál seba“. Ak niektorú entitu vidí ako nositeľa priaznivých vlastností, má k nemu kladný vzťah a považuje ho za pozitívny rolový model, ktorému by sa chcel v budúcnosti podobať.

Tabuľka č. 9: Priemerné hodnoty ukazovateľa Idealistická identifikácia - porovnanie skupín začiatovníci ($N=42$) vs. skúsení ($N=42$)

Entity		Začiatovníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Povinné entity:						
1	Ja v súčasnosti...	0,88	0,89		795,000	0,422
4	Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,66	0,60	1,574		0,213
8	Ideálne Ja...	0,96	0,97		856,000	0,786
5	Osoba, ktorú najviac obdivujem...	0,83	0,91	11,841		0,001**
13	Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	0,38	0,47	1,731		0,192
Rodina a priatelia:						
2	Môj otec...	0,60	0,68	2,173		0,144
10	Moja matka...	0,73	0,74	0,000		0,986
14	Člen mojej rodiny...	0,70	0,73	0,564		0,455
6	Partner/ka...	0,59	0,67	0,959		0,330
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:						
3	Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	0,85	0,87	0,915		0,342
9	Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	0,53	0,59	1,170		0,283
11	Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	0,74	0,65	4,384		0,039*

Entity	Začiat čníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:					
16	Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	0,74	0,66		772,000 0,322
17	Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,74	0,66		700,000 0,101
Významne postavení ľudia:					
7	Nadriadený (v škole/práci)...	0,61	0,62	0,051	0,823
12	Premiér štátu...	0,42	0,36	1,537	0,219
15	Slávny herec / slávna herečka...	0,54	0,53	0,110	0,740

Rozpätie hodnôt Idealistická identifikácia: 0 až 1,00

Vysoké skóre: nad 0,70

Nízke skóre: pod 0,50

Vysoké hodnoty sú zvýraznené

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Najpozitívnejší rolový model pre obidve skupiny predstavuje entita - *Ideálne Ja...*, ktorej hodnoty sa blížila k 1,00. Vysoké skóre získala aj entita súčasného sebaobrazu – *Ja v súčasnosti...*, *Osoba, ktorú najviac obdivujem...*, člen vlastnej sociálnej skupiny – *Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...*, predstavitelia svojej rodiny – entity *Moja matka...* a *Člen mojej rodiny...* Odlišnosti medzi skupinami v stupni hodnotenia sa objavili pri entitách, ktoré súvisia s dobrovoľníctvom, konkrétne – *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...*, *Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...* a *Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...* Začiatočníci im prideliť vysoké hodnoty, zatiaľ čo skúsení ich považujú za menej pozitívny rolový model. Najmenej idealisticky sa obidve skupiny identifikovali s entitami - *Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...* a *Premiér štátu...*

Významné rozdiely sme odhalili pri hodnotení entity – *Osoba, ktorú najviac obdivujem...* ($F=11,841$; $p<0,01$), tá je skúsenými považovaná za pozitívnejší rolový model (0,91). Ďalší rozdiel sa vyskytol vo vzťahu k entite – *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...* ($F=4,384$; $p<0,05$). V tomto prípade je entita viac podobná ideálnemu obrazu seba pre začiatocníkov (0,74).

7.5 Výsledky ukazovateľa Kontra-identifikácia

Je chápaná ako opak idealistickej identifikácie. Vyjadruje podobnosť s inými entitami v negatívnych charakteristikách podľa vlastného hodnotového systému. Entita predstavuje pre jedinca negatívny rolový model, od ktorého sa chce odlíšiť.

Tabuľka č. 10: Priemerné hodnoty ukazovateľa Kontra-identifikácia - porovnanie skupín začiatocníci (N=42) vs. skúsení (N=42)

Entity		Začiatocníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Povinné entity:						
1	Ja v súčasnosti...	0,09	0,08		741,000	0,189
4	Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,21	0,25	0,840		0,362
8	Ideálne Ja...	0	0	-		-
5	Osoba, ktorú najviac obdivujem...	0,10	0,06		686,500	0,065
13	Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	0,32	0,33	0,066		0,798
Rodina a priatelia:						
2	Môj otec...	0,24	0,21	0,551		0,460
10	Moja matka...	0,20	0,18	0,362		0,549
14	Člen mojej rodiny...	0,22	0,18		718,000	0,137
6	Partner/ka...	0,10	0,10		846,000	0,738

Entity		Začiatok čníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:						
3	Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	0,10	0,08		806,000	0,479
9	Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	0,32	0,22	7,036		0,010*
11	Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	0,15	0,19		782,500	0,366
16	Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	0,14	0,10		784,500	0,371
17	Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,18	0,22		781,000	0,360
Významne postavení ľudia:						
7	Nadriadený (v škole/práci)...	0,26	0,16		618,500	0,017*
12	Premiér štátu...	0,36	0,30	1,530		0,220
15	Slávny herec / slávna herečka...	0,21	0,15	3,874		0,052

Rozpätie hodnôt Kontra-identifikácia: 0 až 1,00

Vysoké skóre: nad 0,45

Nízke skóre: pod 0,25

Vysoké hodnoty sú zvýraznené

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Z tabuľky vidíme, že u žiadnej entity kontra-identifikácia nenadobúda vysoké hodnoty. Najnegatívnejší rolový model predstavuje entita – *Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...*, *Premiér štátu...* a v skupine začiatokníkov aj *Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...* Najmenej sa dobrovoľníci kontra-identifikujú so súčasným obrazom seba – *Ja v súčasnosti...* Ideálny obraz seba – *Ideálne Ja...* dosiahol hodnoty 0, pretože jedinci sa mu chcú podobat' (idealisticky sa identifikovať), nie líšiť.

V entite – *Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...* sme zaznamenali významný rozdiel ($F=7,036$; $p<0,05$). Zatiaľ čo začiatovníci chcú byť iní ako táto entita (0,32), skúsení nemajú takú veľkú potrebu (0,22). Podobný rozdiel sa prejavil aj pri hodnotení entity – *Nadriadený (v škole/práci)...* ($U=618,500$; $p<0,05$), začiatovníci sa kontra-identifikovali viac (0,26) ako skúsení dobrovoľníci (0,16).

7.6 Výsledky ukazovateľa Empatická identifikácia

Ukazovateľ Empatická identifikácia posudzuje podobnosť súčasného obrazu jednotlivca s inou entitou, ktorej priraduje pozitívne alebo negatívne charakteristiky. Výsledkom je príbuznosť s entitou v dobrých aj zlých záležitostiach.

Tabuľka č. 11: Priemerné hodnoty ukazovateľa Empatická identifikácia - porovnanie skupín začiatovníci (N=42) vs. skúsení (N=42)

Entity		Začiatovníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Povinné entity:						
1	Ja v súčasnosti...	1	1	-		-
4	Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,71	0,65	1,652		0,202
8	Ideálne Ja...	0,88	0,90		756,000	0,242
5	Osoba, ktorú najviac obdivujem...	0,81	0,89	6,677		0,012*
13	Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	0,37	0,44	1,559		0,215
Rodina a priatelia:						
2	Môj otec...	0,62	0,71	3,023		0,086
10	Moja matka...	0,73	0,72	0,156		0,694
14	Člen mojej rodiny...	0,70	0,73	0,440		0,509
6	Partner/ka...	0,61	0,67	0,571		0,452

Entity		Začiat čníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:						
3	Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	0,84	0,87		787,500	0,391
9	Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	0,52	0,57	1,281		0,261
11	Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	0,74	0,65	4,841		0,031*
16	Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	0,73	0,64		697,500	0,098
17	Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,75	0,66	3,787		0,055
Významne postavení ľudia:						
7	Nadriadený (v škole/práci)...	0,60	0,61	0,010		0,922
12	Premiér štátu...	0,41	0,35	1,690		0,197
15	Slávny herec / slávna herečka...	0,54	0,51	0,158		0,692

Rozpätie hodnôt Empatická identifikácia: 0 až 1,00

Vysoké skóre: nad 0,70

Nízke skóre: pod 0,50

Vysoké hodnoty sú zvýraznené

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Vysoké hodnoty empatickej identifikácie sú viditeľné pri viacerých entitách – najvyššie sa týkajú entít, ktoré môžu mať s jedincom spoločné aj iné vlastnosti - *Ideálne Ja...*, *Osoba, ktorú najviac obdivujem...*, *Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...*, ďalej sú to entity patriace do rodiny – *Moja matka...*, *Člen mojej rodiny...* Začiatovníci sa vysoko empaticky identifikujú aj s minulým obrazom seba – *Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...*, entitami týkajúcimi sa dobrovoľníctva - *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...*, *Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...*,

Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii... Skúsení vnímajú podobnosť aj u entity - *Môj otec...* Naopak najnižšie hodnoty prislúchajú entitám - *Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...* a *Premiér štátu...* Entita – *Ja v súčasnosti...* slúži ako predloha, od ktorej sa empatická identifikácia odvíja, preto nadobúda hodnoty 1.

Aj v tomto ukazovateli sme našli významné rozdiely medzi skupinami. Je to – *Osoba, ktorú najviac obdivujem...* ($F=6,677$; $p<0,05$) s vyšším skóre u skúsených dobrovoľníkov (0,89) a *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...* ($F=4,841$; $p<0,05$), s ktorými sa viac empaticky identifikovali začiatocníci (0,74). Ako takmer významný rozdiel sa ukázal aj pri entite *Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...* ($F=3,787$; $p=0,055$). Väčšiu podobnosť s ňou vnímali začiatocníci (0,75).

7.7 Výsledky ukazovateľa Konfliktná identifikácia

Tento ukazovateľ je odvodený od negatívnych charakteristík entity (kontra-identifikácia) spoločných s jedincom (empatická identifikácia). Čím väčší je tento rozpor, tým je konflikt silnejší. Je to identifikácia s niekým, komu sa podobáť nechceme, ale skutočná blízkosť je neklamná.

Tabuľka č. 12: Priemerné hodnoty ukazovateľa Konfliktná identifikácia - porovnanie skupín začiatocníci (N=42) vs. skúsení (N=42)

Entity	Začiatocníci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Povinné entity:					
1	Ja v súčasnosti...	0,26	0,20	2,173	0,144
4	Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,32	0,32	0,001	0,979
8	Ideálne Ja...	0	0	-	-

Entity		Začiatok čnáci (N=42)	Skúsení (N=42)	F	U	p
Povinné entity:						
5	Osoba, ktorú najviac obdivujem...	0,22	0,16	2,957		0,089
13	Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	0,27	0,32	2,181		0,144
Rodina a priatelia:						
2	Môj otec...	0,33	0,32	0,012		0,913
10	Moja matka...	0,32	0,29	0,872		0,353
14	Člen mojej rodiny...	0,33	0,29	1,470		0,229
6	Partner/ka...	0,20	0,20	0,001		0,970
Predstavitelia súvisiaci s dobrovoľníctvom:						
3	Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	0,22	0,22	0,003		0,955
9	Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	0,36	0,31	3,733		0,057
11	Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	0,29	0,29	0,029		0,866
16	Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	0,26	0,22	1,416		0,238
17	Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	0,31	0,33	0,431		0,513
Významne postavení ľudia:						
7	Nadriadený (v škole/práci)...	0,33	0,27	4,157		0,045*
12	Premiér štátu...	0,35	0,30	2,426		0,123
15	Slávny herec / slávna herečka...	0,29	0,24	2,054		0,156

Rozpätie hodnôt Konfliktná identifikácia: 0 až 1,00

Vysoké skóre: nad 0,45

Nízke skóre: pod 0,25

Vysoké hodnoty sú zvýraznené

Porovnanie rozdielov medzi skupinami vypočítané štatistickým testom One-way ANOVA (F) v prípade parametrickej štatistiky, pre neparametrické údaje použitý Mann-Whitney U-test.

Rozdiely medzi skupinami na hladine štatistickej významnosti: ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Identifikácia so žiadnou entitou nie je natoľko konfliktná, aby nadobúdala vysoké skóre. Najväčší konflikt u začiatovníkov sa objavil v súvislosti s entitou – *Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze... a Premiér štátu...* V prípade skúsených sú najvyššie hodnoty pri entite - *Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...* Naopak najmenej sa konfliktne identifikujú začiatovníci s entitou – *Partner/ka...* a skúsení s entitou – *Osoba, ktorú najviac obdivujem... Ideálne Ja...* ako opak kontra-identifikácie má hodnotu 0.

V rámci tohto ukazovateľa bol identifikovaný len jediný významný rozdiel. Ide o entitu – *Nadriadený (v škole/práci)...* ($F=4,157$; $p<0,05$). Väčší rozpor medzi podobnosťou, a zároveň túžbou odlíšiť sa pociťovali začiatovníci (0,33).

8 Interpretácia výsledkov a diskusia

V našej práci sme sa chceli presvedčiť, či existujú rozdiely v štruktúre identity mladých dobrovoľníkov v závislosti od dĺžky pôsobenia v rámci dobrovoľníckej organizácie, a to prostredníctvom ukazovateľov identity podľa metodiky IDEX.

V Hypotéze č. 1 sme predpokladali identifikáciu jadrových konštruktov súvisiacich s dobrovoľníctvom pre celý súbor účastníkov výskumu. Výsledky ukázali, že medzi jadrové konštrukty naozaj patria nami očakávané dimenzie konštruktov - ľavý pól konštruktu 1 *„...má s kým tráviť svoj voľný čas“*, ľavý pól konštruktu 3 *„...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť“*, ľavý pól konštruktu 7 *„...je užitočný ľuďom vo svojom okolí“*, ľavý pól konštruktu 10 *„...je pre druhých zdrojom inšpirácie“*, ľavý pól konštruktu 12 *„...cíti sa byť výnimočný/á“*. Dobrovoľníci považujú za dôležité okolnosti dobrovoľníctva a vyzdvihujú prínosy, ktoré im prináša (výroky zastupujú hodnotu pomoci a hodnotu úcty, sebaúcty, spokojnosti z dobre vykonanej práce). Keby to tak nebolo, pravdepodobne by pri týchto aktivitách dlho nezotrvali. Keďže našu vzorku tvorili len dobrovoľníci, nevieme, ako by uvažovali nedobrovoľníci. To, že nie sú nezištne aktívni neznamená, že by nevolili rovnaké póly konštruktov ako pre nich významné. Predpoklady formulované v Hypotéze č. 1 sa potvrdili.

Okrem nami zvolených konštruktov sme odhalili aj ďalšie jadrové konštrukty - ľavý pól konštruktu 8 (*...je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme*) vyjadrujúci hodnotu lásky a priateľstva, ľavý pól konštruktu 2 (*...najradšej spolupracuje s inými ľuďmi*) svedčiaci o schopnosti kooperácie, ľavý pól konštruktu 4 (*...je zodpovedný/á*) o pociťovaní istej miery zodpovednosti, ľavý pól konštruktu 5 (*...myslí si, že keď bude chcieť, dokáže ovplyvniť svoje okolie*) a ľavý pól konštruktu 14 (*...svoje nápady dokáže vyjadriť a zrealizovať*), ktoré reprezentujú organizačné a komunikačné schopnosti, ľavý pól konštruktu 9 (*...je spokojný/á so svojím životom*) týkajúci sa hodnoty prežitia plnohodnotného a kvalitnejšieho života, ľavý

pól konštruktu 11 (...*myslí si, že prostredníctvom hry sa môže človek veľa naučiť*) odvolávajúci sa na schopnosť riešiť problémy a tvorivosť. Toto zistenie podporuje výskumné závery Mydlíkovej (2002) o prínosoch dobrovoľníctva (vid'. s. 40-41) a zároveň dokazuje, že sme zvolili vhodné konštrukty pre náš výskum. Otázkou ale zostáva, či by rovnaké dimenzie konštruktov považovali za dôležité aj keby dobrovoľníkmi neboli. Nevypovedá to nič o tom, že tieto voľby vyplývajú práve z dobrovoľníckej činnosti. Možno sa dobrovoľníkmi stávajú ľudia, ktorých silné stránky majú podstatu v ich osobnosti a nie v nezištnej pomoci iným v dobrovoľníckej organizácii. Vhodným spôsobom overenia by mohol byť longitudinálny výskum len niekoľkých dobrovoľníkov. Je však ťažké dopredu predpokladať, či sa človek uberie očakávaným smerom a v dobrovoľníctve aj zotrvá.

Hypotéza č. 2 odhadovala, že existujú významné rozdiely v miere preferencie výrokov, ktoré zastupujú určité hodnoty medzi skupinou začiatočníkov a skúsenými dobrovoľníkmi.

Hypotézy H2.1 až H2.7 predpokladajú vyššie skóre v istých konštruktoch týkajúcich sa dobrovoľníctva u skúsených dobrovoľníkov. Výsledky však nepreukázali štatistickú významnosť týchto rozdielov. S výnimkou konštruktu 6 všetky spomínané dimenzie konštruktov patria medzi jadrové ako pre celý súbor, tak aj pre jednotlivé skupiny. Opäť sa tak do pozornosti dostávajú hodnoty a schopnosti rozvíjané prostredníctvom dobrovoľníctva. Je možné, že medzi začiatočníkmi (aktívnymi v dobrovoľníckej organizácii do 1 roka) a skúsenými (pôsobiacimi medzi dobrovoľníkmi minimálne 3 roky) nie je natoľko veľký časový odstup, aby sa rozdiely mohli prejaviť. Stojí však za zamyslenie, či by viac rokov dobrovoľníctva odlišujúcich tieto skupiny bolo riešením. Hoci skúsenosti pribúdajú, na identitu už nemusia mať taký výrazný vplyv, ako na začiatku pôsobenia. Táto podobnosť začiatočníkov a skúsených opäť svedčí pre fakt, že si určitý typ ľudí vyberá dobrovoľnícku činnosť. To, že by dobrovoľníctvo mohlo k rozvoju hodnôt a schopností prispievať, však poprieť nejde.

Hodnota morálneho rozvoja zastúpená v pravom póle konštruktu 6 (...*záleží mi/jej predovšetkým na význame vynaloženej aktivity*)

pre niekoho) nenadobudla skóre jadrového konštrukt, rozdiely medzi skupinami však nie sú významné. Predpoklady formulované v hypotézach H2.1 až H2.7 sa nepotvrdili.

Hypotéza H2.8 vypovedá o rovnakej miere preferencie istých výrokov v oboch skupinách. V tomto prípade sme rozdiely neodhalili. Hypotéza vyjadruje póly konštruktov, ktoré sa týkajú hodnoty lásky a priateľstva, to znamená, že začiatočníci takisto ako skúsení považujú hodnoty lásky a priateľstva za dôležité v rovnakej miere. Dva z konštruktov boli identifikované u oboch skupín ako jadrové - ľavý pól konštrukt 1 (*„...má s kým tráviť svoj voľný čas“*), ľavý pól konštrukt 8 (*„...je presvedčený/á, že zážitky s blízkymi priateľmi mu/jej nikto nevezme“*). Ďalšie dve sú split konštrukty, kde preferencia žiadneho pólu nie je jednoznačná. Napriek tomu sa však väčšina priklonila k tej dimenzii, o ktorej sme predpokladali, že bude volená viac. Je to pravý pól konštrukt 13 (*...má pocit, že prítomnosť priateľov má pre aktivitu dobrovoľníka veľký význam*) a pravý pól konštrukt 15 (*...cení si predovšetkým dobré vzťahy*). Vypovedá to o tom, že dobrovoľníci sú orientovaní viac na vzťahy ako na výkony a vnímajú zmysel dobrovoľníckej organizácie aj ako sociálnej skupiny. V ľavom póle konštrukt 15 (*...cení si predovšetkým dobre odvedenú prácu*) to s rovnakou mierou v oboch skupinách úplne jednoznačné nie je. Hoci sa nedokázal významný rozdiel, výsledky sa k nemu veľmi blížila. Vyššia preferencia u začiatočníkov sa dá vysvetliť tak, že z prostredia, v ktorom žijú (rodina, škola, športové kluby...) sú zo strany iných zvyknutí na očakávanie kvalitnej práce a výkonov, preto sa to stalo prioritou aj pre nich, iné doteraz nepoznali. Dobrovoľnícka činnosť im pomáha rozvíjať hodnotu lásky a priateľstva, preto sa skúsení zameriavajú viac na vzťahy. Predpoklady formulované v hypotéze H2.8 sa potvrdili.

V Hypotéze č. 3 sme predpokladali, že medzi skupinou začiatočníkov a skúsených existujú isté vzťahy (v niektorých prípadoch významné rozdiely, v iných rovnaké skóre) v identifikačných vzorcoch, teda v jednotlivých ukazovateľoch identity vyplývajúcich z jej štruktúry. K ich zisteniu boli dôležité priemerné údaje vypočítané pre daného ukazovateľa v oboch skupinách. Skúsení mali dosahovať porovnateľne

vyššie/nížšie hodnoty vo vzťahu k druhému priemeru bez ohľadu na numerickú hodnotu samostatne. Dôležité bolo porovnanie dvoch čísel, nie hodnotenie každého čísla samostatne. Porovnávané boli aj nízke hodnoty ukazovateľov.

H3.1 vypovedala tom, že skúsení sa budú viac konfliktné identifikovať so svojím minulým obrazom seba (*Ja predým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...*) ako začínajúci – budú mať vyššie priemery pre ukazovatele konfliktné identifikácie. Výsledky ukázali, že takýto rozdiel nebol nájdený. Preto môžeme povedať, že miera vnímania negatívnych charakteristík a zároveň podobnosti iného so sebou je v oboch skupinách totožná. To znamená, že odkedy dobrovoľník zahájil nezištnú pomoc až po jeho minimálne trojročné pôsobenie nedošlo k takej veľkej zmene, aby sa líšil od začínajúceho dobrovoľníka. Alebo je možné, že najväčší konflikt v identifikácii nastal medzi obdobím v minulosti bez dobrovoľníctva a obdobím jeho začiatku, preto neskôr mohli byť hodnoty odlišné nevýznamne. Nevieme totiž posúdiť, či si respondenti pod entitou *Ja predým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...* predstavili fázu tesne pred začatím dobrovoľníctva alebo ešte oveľa skôr. Predpoklady postulované v hypotéze H3.1 neboli potvrdené.

Hypotéza 3.2 obsahovala očakávanie, že aj začiatočníci aj skúsení dobrovoľníci budú dosahovať vysoké skóre v empatickej identifikácii s príslušníkom svojej skupiny, ktorú zastupuje entita – „*Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...*“. V tejto hypotéze okrem porovnania rozdielov medzi skupinami zohrávala úlohu aj vypočítaná hodnota a jej posúdenie z hľadiska kritéria výšky skóre. Aby sme ju za vysokú hodnotu mohli považovať, musela byť väčšia ako 0,70. V oboch prípadoch sú hodnoty vyhovujúce, teda obidve skupiny dosiahli vysoké skóre v empatickej identifikácii. Tento poznatok znamená, že iný člen vlastnej organizácie pre nich predstavuje model, u ktorého vnímajú, že je s ním veľmi podobný v pozitívnych aj negatívnych charakteristikách. Táto podobnosť či empatická identifikácia sa opiera aj o teoretické poznatky o sociálnych skupinách a stotožňovaní sa s vlastnou skupinou a členmi. Takisto to len podporuje fakt, že si podobní ľudia vyberajú

podobné záujmy a skupiny (dobrovoľnícku činnosť v organizácii). Predpoklady formulované v hypotéze H3.2 sa nám potvrdili.

V hypotéze H3.3 sme predpokladali, že sa skúsení budú kontraidentifikovať v menšom rozsahu s negatívnym rolovým modelom, ktorý v našom výskume predstavuje entita „Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...“, v porovnaní so začínajúcimi dobrovoľníkmi. Aby bola táto hypotéza naplnená, skúsení museli získať signifikantne nižšie skóre v ukazovateli kontra-identifikácia pre danú entitu. Výsledky ukázali, že tento rozdiel bol naozaj odhalený. Znamená to, že začiatočníci sa chcú viac odlíšiť od pracujúceho človeka, lebo je v protiklade s ideálom dobrovoľníctva. Oni sú dobrovoľníci, veria v zmysel a prínos služby ľuďom, ktorú robia nezištne a pracovníka pomáhajúceho iným za peniaze vnímajú negatívne, lebo si chce na iných zarobiť. Skúsení sa na to pozerajú inak. Sú si vedomí aj nepriaznivosti oblasti dobrovoľníctva v zmysle nedocenenia spoločnosťou alebo jej považovania za nedostatočnú prax pre budúce povolanie. Väčšina skúsených dobrovoľníkov je vo veku, keď si začínajú hľadať zamestnanie a potreba finančného príjmu je pre nich aktuálna. Preto „Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...“ nepredstavuje nepriateľa ale niekoho, kto spojil príjemné s užitočným a nadviazal na dobrovoľnícku činnosť, ktorú možno niekedy vykonával. Ten, kto pomáha iným za peniaze, môže vyznávať podobné hodnoty ako dobrovoľník, hoci ním nie je. Mnohí dobrovoľníci ašpirujú v budúcnosti zahrnúť tieto aktivity do svojej profesie. Predpoklady formulované v hypotéze H3.3 boli potvrdené.

Hypotéza H3.4 súvisí s predchádzajúcou hypotézou. Predpokladali sme, že skúsení budú v ukazovateli Hodnotenie seba a iných pozitívnejšie posudzovať negatívny rolový model – entitu „Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...“ ako začiatočníci. Mali dosiahnuť vyššie skóre v ukazovateli ako začiatočníci. Toto očakávanie sa ukázalo ako oprávnené, pretože vyššie skóre u skúsených bolo odhalené. Vysvetlenie je spojené s hypotézou H3.3. Skúsení dobrovoľníci pracujúceho jedinca hodnotia pozitívnejšie preto, lebo sa s ním možno do istej miery stotožňujú, keďže v budúcnosti by im

finančné ohodnotenie za ich činnosť prišlo vhod. To ale neznamená, že dobrovoľníctvo pre nich stráca zmysel, len sa začínajú adaptovať na profesijný život. Predpoklady postulované v hypotéze H3.4 sa nám potvrdili.

Posledná nami formulovaná hypotéza H3.5 očakávala, že skúsení dobrovoľníci nadobudnú v ukazovateli Idealistická identifikácia vyššie hodnoty pre svoj súčasný sebaobraz, ktorý predstavuje pozitívny rolový model, ako začiatočníci. V našom výskume ho reprezentuje entita „*Ja v súčasnosti...*“. Výsledky však tento predpoklad vyvrátili. Skúsení dobrovoľníci sa v ukazovateli Idealistická identifikácia vo vzťahu k aktuálnemu sebaobrazu nelíšili od začiatočníkov. Naš predpoklad vychádzal z presvedčenia, že keď dobrovoľnícka činnosť prispieva k plnohodnotnejšiemu životu a rozvíja charakteristiky svojho ideálu, ako naznačuje aj výskum Friča a kol. (2001, vid'. s. 39-40) o prínose dobrovoľníctva, potom po niekoľkých rokoch pôsobenia sa bude súčasný obraz viac podobať na ideálny ako v začiatkoch činnosti. Je možné, že v istom momente sa súčasné Ja naozaj dostane na úroveň niekdajšieho ideálu, avšak ideálny obraz je stále nanovo utváraný a stanovený podľa aktuálnej situácie. Teda možno sa zo súčasného obrazu stane ideál z minulosti ale nie ideál zo súčasnosti. Preto súčasné Ja u všetkých dobrovoľníkov sa priblížilo ideálnemu Ja rovnako rýchlo a v rovnakej miere. Predpoklady formulované v hypotéze H3.5 neboli potvrdené.

Okrem rozdielov v ukazovateľoch identifikácie sme odhalili aj iné, ktoré stoja za zmienku. Začiatočníci hodnotili pozitívnejšie entitu *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)*... v porovnaní so skúsenými. Je možné, že v začiatkoch majú dobrovoľníci osobnejší vzťah ku každému dieťaťu, s ktorým sa pri činnosti stretnú a donedávna boli ešte sami príjemcami dobrovoľníckych aktivít. V ukazovateli Zaangažovanie sa skúsení dosiahli vyššie hodnoty vo vzťahu k entite – *Ideálne Ja...* Je to možno preto, že začiatočníci svoj ideálny obraz nemajú natoľko vyjasený ako skúsení. Môže to byť spôsobené aj nižším vekom začiatočníkov a s tým spojeným procesom zrenia. Naopak, začiatočníci boli viac zaangažovaní pri hodnotení entity cudzej skupiny - *Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...*, ktorí si

pravdepodobne podobnosť alebo odlišnosť s ním všímajú viac ako skúsení. Skúsení sa idealisticky i empaticky identifikovali s entitou *Osoba, ktorú najviac obdivujem...* vo väčšej miere ako začiatočníci. Entita *Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...* sa u začiatočníkov viac podobala ideálu a zároveň sa s ňou empaticky stotožňovali, čo zjavne súvisí s vekovou blízkosťou. V ukazovateli Empatická identifikácia sa k významným rozdielom približovali výsledky vo vzťahu k entite *Spolužiak/spolužiačka, kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...* Začiatočníci vnímali väčšiu podobnosť pravdepodobne preto, lebo donedávna ešte sami patrili do tejto skupiny ľudí. Zatiaľ čo skúsení sa počas niekoľkých rokov dobrovoľníctva od neaktívnych ľudí už istým spôsobom odlíšili. V ukazovateli Kontra-identifikácia aj Konfliktná identifikácia skúsení dosiahli nižšie skóre pre entitu *Nadriadený (v škole/práci)...* Nechcú sa od neho vyslovene líšiť ako začiatočníci, lebo s ním zdieľajú isté charakteristiky, ktoré súvisia s nastávajúcou pracovnou pozíciou v budúcnosti.

Medzi obmedzenia nášho výskumu patrí veľkosť vzorky, na základe ktorej by bolo dovolené vyvodiť zovšeobecňujúci záver. Zaradenie českých dobrovoľníkov môže výsledky skresľovať vzhľadom k tomu, že dotazník bol v slovenčine a ich chápanie nemusí byť zhodné s mysleným výskumným zámerom. Rovnomerným zastúpením sme sa však snažili tento efekt eliminovať. Vek respondentov, ktorý sa pohybuje od 15 do 29 rokov, patrí tiež medzi nedostatky a ohrozenia internej validity. Skúsenosti s dobrovoľníctvom totiž nie sú jediné, ktoré formujú človeka a je očividné, že myslenie a život 29-ročného človeka sa od 15-ročného líši. Je to prirodzený proces zrenia. Všetky faktory, ktoré tu vstupujú (osobnosť jedinca, prostredie, v ktorom žije, dôležití ľudia, iné oblasti sebarealizácie...) sa podieľajú na utváraní identity a nie je možné nájsť ten kľúčový z nich. Ako ohrozenie pôsobí aj absencia kontroly pri administrovaní údajov, keďže išlo prevažne o vyplňanie dotazníkov na internete. Rôznorodosť vzorky v zmysle rozmanitosti dobrovoľníckych organizácií, ktorých sú členmi, tiež nezaručuje jednotné a jednoznačné výsledky.

Inou možnosťou uberania sa nášho výskumu by mohlo byť zameranie sa na život niekoľkých dobrovoľníkov od začiatku pôsobenia až po dlhodobé skúsenosti s dobrovoľníctvom. Tento krok by umožnil odhaliť skutočný efekt dobrovoľníctva, pretože by porovnal človeka predtým a potom. Nakoľko však predpokladať smerovanie jedinca nedokážeme, môže sa stať, že si to po istom čase rozmyslí a výskum bude predčasne zastavený.

Záver

Osobná a sociálna identita každého mladého človeka je utváraná prostredím, v ktorom žije. Je to rodina, priatelia, záujmová skupina, do ktorej patrí, ale zahŕňa aj neoblúbených ľudí, či učiteľov v škole. Niekomu sa chce podobať, od iného odlíšiť. Nie je jednoduché odhaliť hlavný faktor pôsobenia na identitu, pretože „do hry sa zapája“ celý súbor činiteľov.

Touto prácou sme sa snažili na dobrovoľnícku činnosť v organizácii pozrieť očami psychológa, preskúmať jej vplyv na utváranie identity mladého dobrovoľníka. Zistili sme, aké hodnoty sú pre dobrovoľníkov dôležité, nakoľko sa ich preferencia mení v dôsledku dĺžky aktívneho dobrovoľníctva. Objavili sme, akým spôsobom sa identifikujú s blízkymi príbuznými i vzdialenejšími vplyvnými ľuďmi, kto pre nich predstavuje pozitívny rolový model, kto naopak negatívny. Zmapovali sme aj mieru podobnosti s osobami figurujúcimi v dobrovoľníctve. Napriek tomu, že nie všetky predpoklady boli potvrdené, nie je možné poprieť skutočnosť, že sa členstvo v dobrovoľníckej organizácii podieľa na formovaní identity a rozvoji charakteristík pre osobu významných. Otázkou zostáva, či sa tento vplyv líši od rozsahu pôsobenia iných sociálnych skupín, ktorých sú mladí ľudia členmi. Či už je dôležitejšie vykonávať dobrovoľnícke aktivity alebo byť členom nejakej organizácie, pre nás je podstatné, že kombinácia prináša žiadúci efekt.

Nikdy sa nedozvieme, či by bol jednotlivec iný, keby sa do dobrovoľníctva nikdy nezapojil, vieme však, kým je teraz. To, či ním zostane, je len na ňom samotnom. Smer si volí každý podľa seba.

Zoznam bibliografických odkazov

Abramenkovová, V. V. a kol. (1987): *Stručný psychologický slovník*. Bratislava, Pravda.

Bačová, V. (1993): *Teórie osobnej a sociálnej identity*. In: Výrost, J., Lovaš, L., Bačová, V. (Ed.): *Vybrané kapitoly zo sociálnej psychológie II. Sociálna psychológia osobnosti, teória osobnej a sociálnej identity, sociálna psychológia malých skupín* (s. 72-129). Bratislava, VEDA.

Bačová, V. (1997): *O veľkých a malých konštrukciách identity*. In: Bačová, V., Kusá Z. (Eds.): *Identity v meniacej sa spoločnosti* (s. 12-21). Košice, Spoločenskovedný ústav SAV.

Bačová, V.(1998): *Možnosti zisťovania osobnej identity: Metodika IDEX*. Československá psychologie, 42, č. 5, s. 449-461.

Bačová, V., Babinčák, P. (2008): *Jednotlivci v komunitách – hodnoty a identifikácie*. In: Bačová, V. (Ed.): *Kvalita života a sociálny kapitál – psychologické dimenzie* (s. 239-260). Prešov, FF PU v Prešove.

Gilliganová, C. (2001): *Jiným hlasem*. Praha, Portál.

Gioia, D. A. (1998): *From individual to organizational identity*. In: Whetten, D. A., Godfrey, P. C. (Eds.): *Identity in organizations. Building theory through conversations* (s. 17-32). Thousand Oaks, Sage publications.

Hatoková, M. (2006): *Dobrovoľníctvo. Stačí dobrovoľníkovi dobrá vôľa? (Osobnostné a enviromentálne aspekty dobrovoľníctva)*. In: Ruisel, I. (Ed.): *Múdrost' – Inteligencia – Osobnosť* (s. 163-167). Bratislava, Don Bosco.

Hayesová, N. (1998): *Základy sociální psychologie*. Praha, Portál.

Lovaš, L. (1993): *Malé sociálne skupiny*. In: Výrost, J., Lovaš, L., Bačová, V. (Ed.): *Vybrané kapitoly zo sociálnej psychológie II. Sociálna psychológia osobnosti, teória osobnej a sociálnej identity, sociálna psychológia malých skupín* (s. 130-209). Bratislava, VEDA.

Macek, P. (2003): *Adolescence*. Praha, Portál.

Nakonečný, M. (1999): *Sociální psychologie*. Praha, Academia.

Nakonečný, M. (2009): *Psychologie osobnosti*. Praha, Academia.

Pechar, J. (1995): *Být sám sebou*. Praha, Hynek.

Piaget, J. (2001): *Psychologie dítěte*. Praha, Portál.

Pirčáková, J. (2008): *Analýza sociálnej identity členov motorkárskej komunity* (diplomová práca, FF PU v Prešove, 2008)

Plichtová, J., Brozmanová, E. (1997): *Sociálna identita inteligencie na Slovensku*. In: Bačová, V., Kusá Z. (Eds.): *Identity v meniacej sa spoločnosti* (s. 185-194). Košice, Spoločenskovedný ústav SAV.

Pratt, M. G. (1998): To be or not to be? Central question in organizational identification. In: Whetten, D. A., Godfrey, P. C. (Eds.): *Identity in organizations. Building theory through conversations* (s. 171-208). Thousand Oaks, Sage publications.

Rindova, V. P., Schultz, M. (1998): *Identity within and identity without: Lessons from corporate and organizational identity*. In: Whetten, D. A., Godfrey, P. C. (Eds.): *Identity in organizations. Building theory through conversations* (s. 46-51). Thousand Oaks, Sage publications.

Rosová, V., Bianchi G., Rošková, E. (1997): *Neurčitost/zmeny sociálnych identít a význam rizika*. In: Bačová, V., Kusá Z. (Eds.): *Identity v meniacej sa spoločnosti* (s. 185-194). Košice, Spoločenskovedný ústav SAV.

Smékal, V. (2002): *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno, Barrister & Principal.

Tošner, J., Sozanská, O. (2002): *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha, Portál.

Ústav informácií a prognóz školstva, Oddelenie analýz a výskumu mládeže (2005): *Voľný čas a neformálne vzdelávanie*. Bratislava.

Vágnerová, M. (2000): *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha, Portál.

Výrost, J., Slaměník, I. (1997): *Sociální psychologie – Sociální psychologie*. Praha, ISV.

Weinreich, P. (2003): *Identity structure analysis*. In: Weinreich, P., Saunderson, W. (Ed.): *Analysing identity. Cross-cultural, Societal and Clinical Contexts* (s. 7-76). East Sussex, Routledge.

Yablonsky, L. (1995): *Otcové a synové*. Praha, Portál.

Zoznam internetových odkazov

Brozmanová Gregorová, A. (2005): *Dobrovoľníctvo ako fenomén modernej občianskej spoločnosti*. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z <http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=82&id=17>

Brozmanová Gregorová, A. (2008): *Dobrovoľníctvo ako prostriedok rozvoja mladého človeka*. ZOOM–m, zaostrené na mladých, 4/2008, s. 11-14. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z http://rms.mladez.sk/buxus/generate_page.php?page_id=111985

Brozmanová Gregorová, A., Mračková, A. (2008, máj): *10 rokov dobrovoľníctva na Slovensku*. In: *10 let rozvoje dobrovolnictví – rehabilitace občanských čností*. Zborník konference. (s. 25-34) Kroměříž. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z http://www.unesco-kromeriz.cz/sbornik_dobrovolnictvi2008/sbornik.pdf
<http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=54>

Bundzelová, K.: *Dobrovoľnícke aktivity ako forma efektívneho využitia voľného času mladých ľudí*. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z <http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=82&id=29>

Cravens, J. (2006): *Myths about on-line volunteering*. Coyote communications. [online] [cit. 20.2. 2010] Dostupné z <http://www.coyotecom munications.com/volunteer/ovmyths.html>

Institute for Volunteering Research: *What young people want from volunteering*. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z <http://www.ivr.org.uk/researchbulletins/bulletins/what-young-people-want-from-volunteering-.htm>

Krutina, M. (2004): *Řízení lidských zdrojů – dobrovolnictví. Zkušenost z praxe Českého helsinského výboru*. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z <http://www.helcom.cz/download/sborniky/dobrovolnici.doc>

Lenčo, J. (2008, september): *Key competences and labour market – searching for the key*. In: *European volunteering forum*. Zborník konferencie RMS. (s. 19-21) Bratislava. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné

z http://www.media.mladez.sk/Final_publication_EVF_PDF/EVF_finalpublication_web.pdf

Lörincová, E., Krištofiková, B., Dorčíková, Z., Ondrušová, I., Raučina, D. (2009): *Postoje k dobrovoľníctvu u mladých ľudí – dobrovoľníkov na Medzinárodných táboroch dobrovoľníckej práce*. Bratislava, INEX Slovakia – občianske združenie.

[online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z http://www.dobrovolnictvo.sk/subory/INEX_Slovakia_vyskum.pdf

Miháliková, J. (2008): *Dobrovoľníctvo a práca s mládežou*. ZOOM–m, zaostrené na mladých, 4/2008, s. 4-5. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z http://rms.mladez.sk/buxus/generate_page.php?page_id=111985

Mračková, A. (2007, máj): *Dobrovoľníctvo cez internet alebo ako spolu zotrieme hranice*. In: *Dobrovolnictví bez hraníc*. Zborník konference. (s. 49-50), Kroměříž. [online - ukážka] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z http://www.unesco-kromeriz.cz/sbornik_dobrovolnictvi2007/Dobrovolnictvibezhranic.pdf

Mydlíková, E. (2002): *Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo „Čo si počať s dobrovoľníkom“*. [online - ukážka] [cit. 12.2. 2010] Dostupné z http://www.assp.sk/files/dobrovolnictvo_na_slovensku_ukazka.html#a2

Pisková, J. (2004): *Tretí sektor. Dobrovoľníctvo je tiež zdrojom blaha*. Verejná správa. 21/2004, s.14-15. [online] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z <http://www.civil.gov.sk/archiv/CASOPIS/2004/21/2114si.htm>

Radková, L., Šoltés, L. (2007, máj): *Dobrovoľníctvo ako spôsob formovania hodnotového systému vysokoškolského študenta*. In:

Dobrovolnictví bez hraníc. Zborník konference. (s. 23-24), Kroměříž. [online - ukážka] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z http://www.unesco-kromeriz.cz/sbornik_dobrovolnictvi2007/Dobrovolnictvibezhranic.pdf

Šojdrová, M. (2007, máj): *Dobrovolnictví za našimi hranicemi, příklady legislativní praxe*. In: *Dobrovolnictví bez hraníc*. Zborník konference. (s. 13-15), Kroměříž. [online - ukážka] [cit. 15.2. 2010] Dostupné z http://www.unesco-kromeriz.cz/sbornik_dobrovolnictvi2007/Dobrovolnictvibezhranic.pdf

PRÍLOHA A) Ukážka dotazníka použitého v našom výskume

Ahoj!

chcela by som Ťa poprosiť o zodpovedanie nasledujúcich otázok či vyplnenie informácií o Tebe. Neboj sa odpovedať úprimne a pravdivo, pretože dotazník je anonymný – nikde nemusíš písať svoje meno, a preto je nemožné zistiť, ktorý dotazník si vyplňal/a práve Ty. Výsledky z neho použijem výlučne vo svojom výskume k diplomovej práci.

Podčiarkni odpoveď, ktorá sa na Teba hodí, ak treba, doplň žiadané údaje. Za ochotu a pomoc vopred ďakujem.

1. Názov dobrovoľníckej organizácie, ktorej si členom

.....

2. Začiatok aktívneho pôsobenia v organizácii (podieľanie sa na organizovaní akcie pre iných) (mesiac, rok)

.....

3. Zameranie činnosti organizácie

.....

4. Vek

5. Rod:

- muž
- žena

6. V súčasnosti si:

- študent
 - vysokej školy (**fakulta, odbor**)
.....
 - gymnázia
 - strednej odbornej školy (SOŠ)
 - strednej zdravotnej školy (ZSŠ)
 - stredného odborného učilišťa (SOU) s maturitou
 - stredného odborného učilišťa (SOU) bez maturity

- iného typu školy
.....

- v ročníku

- zamestnaný (typ práce)
.....

- nezamestnaný

- iné

7. Dosiahnuté ukončené vzdelanie

- Základné
- Stredoškolské bez maturity
- Stredoškolské s maturitou
- Vysokoškolské:
 - 1. stupeň (Bc.)
 - 2. stupeň (Mgr., Ing., MUDr., MVDr....)
 - 3. stupeň (PhD.)

Prostredníctvom nasledujúceho dotazníka by som chcela spoznať Tvoj názor na určité otázky, a zároveň to, ako vnímaš názory ľudí z Tvojho okolia.

Dotazník obsahuje 15 hárkov, na každom jeden pár výrokov, ktorý budeš posudzovať na päťbodovej škále. V ľavom stĺpci sú pod sebou uvedení ľudia, ktorých názory budeš odhadovať.

Výroky budeš posudzovať vyznačením prislúchajúceho čísla podľa toho, do akej miery podľa Teba každá osoba súhlasí s daným výrokom. Najprv sa rozhodni, ktorý pól z dvojice výrokov sa viac hodí a potom označ jedno číslo v riadku v závislosti od miery súhlasu:

2 = silne súhlasím

1 = súhlasím

0 = neviem sa rozhodnúť

Číslo 0 sa však snaž používať čo najmenej.

Príklad dotazníkovej úlohy:

	...má potrebu patriť do nejakého spoločenstva		0	...nemá potrebu patriť do nejakého spoločenstva	
Ja v súčasnosti...	☐ 2	☐ 1	☐	☐ 1	☐ 2
Môj otec...	☐ 2	☐ 1	☐	☐ 1	☐ 2
Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	☐ 2	☐ 1	☐	☐ 1	☐ 2

Aby si počas celého dotazníka myslel/a stále na tých istých ľuďoch, pomôže, ak tu uvedieš ich meno alebo iniciály:

Osoba, ktorú najviac obdivujem...	
Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	
Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	
Spolužiak/čka / kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	
Člen mojej rodiny (nie rodičia)...	
Nadriadený (v škole / práci)...	
Slávny herec/slávna herečka...	

Daj, prosím, pozor, aby si nevynechal/a žiaden riadok. Ďakujem.

1.	...má s kým tráviť svoj voľný čas			...nemá s kým tráviť svoj voľný čas	
Ja v súčasnosti...	2	1	0	1	2
Môj otec...	2	1	0	1	2
Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	2	1	0	1	2
Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorú najviac obdivujem...	2	1	0	1	2
Partner/ka...	2	1	0	1	2
Nadriadený (v škole / práci)...	2	1	0	1	2
Ideálne Ja...	2	1	0	1	2
Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	2	1	0	1	2
Moja matka...	2	1	0	1	2
Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	2	1	0	1	2
Premiér štátu...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	2	1	0	1	2
Člen mojej rodiny...	2	1	0	1	2
Slávny herec/slávna herečka...	2	1	0	1	2
Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	2	1	0	1	2
Spolužiak/čka / kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2

2.	...najradšej spolupracuje s inými ľuďmi			...najradšej pracuje sám/a	
Ja v súčasnosti...	2	1	0	1	2
Môj otec...	2	1	0	1	2
Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	2	1	0	1	2
Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorú najviac obdivujem...	2	1	0	1	2
Partner/ka...	2	1	0	1	2
Nadriadený (v škole / práci)...	2	1	0	1	2
Ideálne Ja...	2	1	0	1	2
Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	2	1	0	1	2
Moja matka...	2	1	0	1	2
Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	2	1	0	1	2
Premiér štátu...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	2	1	0	1	2
Člen mojej rodiny...	2	1	0	1	2
Slávny herec/slávna herečka...	2	1	0	1	2
Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	2	1	0	1	2
Spolužiak/čka / kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2

3.	...považuje dobrovoľníctvo za zmysluplnú činnosť			...považuje dobrovoľníctvo za stratu času	
Ja v súčasnosti...	2	1	0	1	2
Môj otec...	2	1	0	1	2
Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	2	1	0	1	2
Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorú najviac obdivujem...	2	1	0	1	2
Partner/ka...	2	1	0	1	2
Nadriadený (v škole / práci)...	2	1	0	1	2
Ideálne Ja...	2	1	0	1	2
Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	2	1	0	1	2
Moja matka...	2	1	0	1	2
Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	2	1	0	1	2
Premiér štátu...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	2	1	0	1	2
Člen mojej rodiny...	2	1	0	1	2
Slávny herec/slávna herečka...	2	1	0	1	2
Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	2	1	0	1	2
Spolužiak/čka / kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2

4.	...je zodpovedný/á			...nie je zodpovedný/á	
Ja v súčasnosti...	2	1	0	1	2
Môj otec...	2	1	0	1	2
Iný člen tejto dobrovoľníckej organizácie...	2	1	0	1	2
Ja predtým, ako som začal/a byť aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorú najviac obdivujem...	2	1	0	1	2
Partner/ka...	2	1	0	1	2
Nadriadený (v škole / práci)...	2	1	0	1	2
Ideálne Ja...	2	1	0	1	2
Človek vykonávajúci podobnú prácu za peniaze...	2	1	0	1	2
Moja matka...	2	1	0	1	2
Deti a mládež (príjemca dobrovoľníckych aktivít)...	2	1	0	1	2
Premiér štátu...	2	1	0	1	2
Osoba, ktorá mi je najviac nesympatická...	2	1	0	1	2
Člen mojej rodiny...	2	1	0	1	2
Slávny herec/slávna herečka...	2	1	0	1	2
Člen dobrovoľníckej organizácie aktívnej za slobodu zvierat...	2	1	0	1	2
Spolužiak/čka / kamarát/ka, ktorý/á nie je aktívny/a v dobrovoľníckej organizácii...	2	1	0	1	2

Nakoniec by som chcela spoznať Tvoje názory a postrehy, ktoré súvisia s dobrovoľníctvom:

- Ako pôsobenie v dobrovoľníckej organizácii ovplyvňuje Tvoj život?

.....

.....

.....

.....

- Prináša dobrovoľníctvo aj negatívne dôsledky pre Tvoj život? Ak áno, aké?

.....

.....

.....

.....

- Ktorá vlastnosť alebo schopnosť sa u Teba počas dobrovoľníckych aktivít najviac rozvinula?

.....

.....

.....

.....

- Prečo si sa rozhodol/a stať sa členom danej dobrovoľníckej organizácie a byť v nej aktívny/a?

.....

.....

.....

.....

- Aký význam má pre Teba byť „jedným/jednou z nich“?

.....

.....

.....

.....

- Máš predstavu, ako by si vedel/a zážitky a skúsenosti nadobudnuté prostredníctvom dobrovoľníckej aktivity použiť v budúcnosti?

.....

.....

.....

.....

- Je ešte niečo, s čím by si sa chcel/a podeliť?

.....

.....

.....

.....

Ešte raz Ti ďakujem za trpezlivosť a čas, ktorý si strávil/a pri vypĺňaní tohto dotazníka.

PRÍLOHA B) Výber zaujímavých odpovedí na otvorené otázky z dotazníka

Ako pôsobenie v dobrovoľníckej organizácii ovplyvňuje Tvoj život?

„Mám niečo čo ma poháňa vpred, niečo čo ma napĺňa, príjemné chvíle, výzvy...“

„Baví ma to a napĺňa, mám pocit, že za sebou zanechávam niečo, čo je vidieť.“

„Veľmi. V podstate to dosť zmenilo môj život. Dobrovoľníci sa stali mojimi najlepšimi kamarátmi a pôsobenie v organizácii aj mojou prácou. Veľmi veľa som sa naučila a získala množstvo cenných skúseností.“

„Napĺňa ma to energiou, ale je pravda, že menej ako na začiatku môjho pôsobenia. Pomáha mi poznať samú seba a rozvíjať sa v oblastiach, ktoré mi naše školstvo ani výchova rodičov rozvinúť nepomohla – typická soft skills.“

„Mám menej času a väčšinu toho času venujem aktivitám súvisiacim s organizáciou. Na druhej strane, je to pre mňa motor poháňajúci ma ďalej.“

„Pomohlo mi osmeliť sa, už nečakám kým niekto príde ku mne, kým sa niekto ozve ku mne... Idem ja!“

„Najprv to bolo fajn, ale neskôr som pochopil, že srdečná pomoc ľuďom sa nedeje ani tu. Je mi ľuto, že ani dobrovoľníctvo nie je od srdca ako by to malo byť ale pre peniaze.“

„Ukazuje mi nový smer, šancu zmeniť život na plnohodnotný, vedieť sa obetovať...“

„Boj so sebeckosťou“

Prináša dobrovoľníctvo aj negatívne dôsledky pre Tvoj život? Ak áno, aké?

„Sklamanie“

„Viac stresu, nedostatok času na vlastné srdcové záľuby.“

„Často som sklamaná z negatívnych reakcií a prístupu niektorých ľudí k dobrovoľníctvu.“

„Byrokráciu s tým spojenú. To však nie je vina dobrovoľníctva, ale štátu.“

„Zaväzuje.“

„Áno, niekedy si nie som istý, či niektoré veci, ktoré robím, majú nejaký zmysel, či zbytočne nestrácam čas.“

„Prestávam veriť v nezištnú pomoc.“

„Hlavne sú to konflikty, ktoré vznikli medzi nami (dobrovoľníkmi) a ktoré mi pokazili vzťahy s niektorými ľuďmi až tak, že to vyzerá na doživotné nepriateľstvo. Ďalším negatívnym dôsledkom je už spomínaný nedostatok času a plnenie si dobrovoľníckych povinností na úkor vlastnej rodiny a spánku.“

„Ponorkovú chorobu“

Ktorá vlastnosť alebo schopnosť sa u Teba počas dobrovoľníckych aktivít najviac rozvinula?

vedenie ľudí, zodpovednosť

kreativita, spolupráca

organizačné schopnosti

uspokojiť sa s málom, nenariekať, a konať

komunikatívnosť, vodcovstvo, kreativita

najviac si vážim to, že som sa naučila prijímať spätnú väzbu - aj negatívnu

sociálne schopnosti

komunikácia s ľuďmi, vyjadrovanie svojich názorov verejne

spolahlivosť

Prečo si sa rozhodol/a stať sa členom danej dobrovoľníckej organizácie a byť v nej aktívny/a?

„Predtým som využívala jej služby ako dieťa a vždy som chcela byť vedúca v táboroch.“

„Chcela som patriť do nejakej partie kamarátov.“

„Vyplnenie voľného času“

„Nechala som sa strhnúť priateľmi. A prečo som zostala? Nadobudla som pocit, že to má veľký zmysel pre môj život i životy iných.“

„Nebavilo ma iba prijímať.“

„Vyrastala som v nej a bol to kontinuálny proces.“

Aký význam má pre Teba byť „jedným/jednou z nich“?

„Cítim sa byť cenená a súčasťou "partie".“

„Nie som jedna z nich, som osobnosť.“

„Vďaka tomu si viac vážim samú seba a je to pre mňa česť.“

„Svojím dielom môžem tiež pomôcť.“

„Nádej, že dobro sa šíri, že nie som jediný, ale aj iní pochopia hodnotu dávania, že dobré dielo porastie.“

„Prináša sebanaplnenie a vnímanie sebahodnoty, práca na dobrých veciach.“

Máš predstavu, ako by si vedel/a zážitky a skúsenosti nadobudnuté prostredníctvom dobrovoľníckej aktivity použiť v budúcnosti?

„Rozhodne... Naučila som sa komunikovať, organizovať, spolupracovať a "ne báť sa práce". To se hodí všade.“

„Myslím si, že určite áno. Je to oblasť veľmi príbuzná reálnemu životu a ľuďom. S nimi bude človek konfrontovaný vždy.“

„Skúsenosti s vedením detí uplatním neskôr na svojich deťoch.“

„Teoreticky áno. A keď nič iné, skúsenosti sa dajú napísať do životopisu.“

„V práci, keď skončím VŠ, budem hodnotnejší uchádzač ako niekto, kto presedel päť rokov po večeroch na pive.“

„Nemám predstavu. Neviem, čo bude o niekoľko rokov. Neviem, kde skončím, ale verím, že všetko dobré aj zlé má svoj význam a raz sa mi to zídde.“

„V reálnom "kapitalistickom" živote... teda v bežnej sfére kolotoča, zhonu a podobne si myslím, že nie. Vo sfére "dobrovoľníctva" – áno.“

Je ešte niečo, s čím by si sa chcel/a podeliť?

„Nech nie sú dobrovoľníci ohrozený druh...“

„Možno len to, že podľa môjho názoru bude počet dobrovoľníkov v budúcnosti rásť a mohé odvetvia sa na nich stanú závislé. Ľudia dnes potrebujú žiť v mnohých rolách, realizovať sa na viacerých postoch a tento trend sa bude prehlbovať. Myslím si, že je to úžasné.“

„Že mi je smutno, že dobrovoľníctvo na Slovensku nemá tradíciu a nekladie sa mu dostatočný význam a ľuďom - dobrovoľníkom sa neprejavuje dostatočné uznanie.“

„Nerobím dobrovoľnícke veci pre peniaze, ani pre ostatných, ale pre seba – pre to, čo prinášajú mne samému. Príklad: môj nadriadený na VŠE, doktor

Tajovský, by trebárs mohol urobiť dobrovoľnú prednášku o nebezpečenstve socializmu. Neurobí to preto, že za to dostane prachy, ani preto, že mu záleží na tom, že poslucháči precitnú a budú osvietení, ale preto, že dostane príležitosť presvedčiť ďalších ľudí k nasledovaniu jeho doktríny. Alebo: ja robím akcie Hnutia Brontosaurus nie pre peniaze, ani nie preto, aby som pomáhal účastníkom rozvíjať seba, ale preto, že tam budem môcť predviesť, čoho som schopný.“

„3R= Radosť Rozdávaním Rastie“

„Určite vrelo odporúčam každému takúto skúsenosť, uškodiť vám to neuškodí a za skúšku nič nedáte, keď budete chcieť, odísť sa dá vždy.“

„Dobrovoľníctvo ma veľmi veľa naučilo a odporúčala by som to každému, zdvihlo mi sebavedomie, som v živote viac pribojná a na niektoré zážitky do smrti nezabudnem. Keď som bola mladšia a chodila tam každý deň, všetci sme boli jedna veľká partia, to bolo zatiaľ najkrajšie obdobie môjho života...“

„Rozdávaj a budeš bohatá... čo nič nestojí, za nich nestojí...“

„Dobrovoľníctvo je môj štýl života.“

„Nikdy sa nevzdávaj a pokračuj aj vtedy, ak výsledky nie sú ružové.“

„Môžem len dúfať, že každý bude chcieť robiť niečo také, pretože si myslím, že by to dokázalo zmeniť svet.“

Analytický list

Autor:	Diana Dombrovská
Názov práce:	Členstvo v dobrovoľníckej organizácii a zmena osobnej a sociálnej identity mladých ľudí
Podnázov práce:	
Jazyk práce:	slovenský
Typ práce:	Diplomová práca
Akademický titul, príp. hodnosť:	Magister
Počet strán:	98
Univerzita:	Prešovská univerzita v Prešove
Fakulta:	Filozofická fakulta
Katedra:	Inštitút psychológie
Študijný odbor:	psychológia
Študijný program:	3.1.9 psychológia
Mesto:	Prešov
Vedúci DP:	Mgr. Peter Babinčák, PhD.
Konzultanti DP:	
Dátum odovzdania:	16.04. 2010
Dátum obhajoby:	
Kľúčové slová v SJ:	dobrovoľníctvo, identita, mladí ľudia, sociálna skupina
Názov práce v AJ:	Membership in volunteer organisation and the change of personal and social identity of young people
Podnázov práce v AJ:	
Kľúčové slová v AJ:	volunteers, identity, young people, social group